

The Project Gutenberg eBook of Näyttelijättären tarina: Romaani, by Selma Anttila

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Näyttelijättären tarina: Romaani

Author: Selma Anttila

Release date: March 9, 2015 [EBook #48447]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NÄYTTELIJÄTTÄREN TARINA: ROMAANI ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

NÄYTTELIJÄTTÄREN TARINA

Romaani

Kirj.

SELMA ANTTILA

G. W. Edlund, Helsinki, 1917.

I

1.

Siihen aikaan, kun rauha viihtyi maailmassa eikä kukaan olisi uskonut suuren maailmansodan

syttyvän vuosikymmenen vierähtäessä, kun aatteen miehet kammioissansa suunnittelivat ihmisyyden ihanteita ja palveltiin taiteen jumalia pyrkien kansallisen, suomalaisen taiteen luomiseen, siihen aikaan oli myöskin meillä suurta ja vilpitöntä ihmisyyttä, oli luovaa nerokkuutta ja nuorta, hehkuvaa innostusta sekä samalla taistelua sivistyselämän puitteissa.

Maisteri Alpre Harju, talollisen poika, oli esteetikko, kirjoitteli aikakauslehtiin ja usein jokapäiväisiin sanomiin. Hän oli perinpohjaisissa opinnoissaan pysynyt aikansa tasalla ja valitsi tuntijan vaistolla edustavinta ja parasta, mitä maailman kirjallisuus tarjosi kaunokirjallisuuden ja estetiikan alalla.

Hän ei kuitenkaan tyytynyt pelkkään teoriaan uppoamalla kirjapaljouden lumoihin. Hän imi niistä mehun ja pysyi omana itsenään, puolittain talonpoikana, mutta täydellisesti eheänä persoonallisuutena, jääden kaikenlaisten suuntien ulkopuolelle. Sitäpaitsi hänellä oli omituinen kyky tarkata ympäristöään ja pyrkiä sovittamaan sitä omien aatteittensa mukaiseksi tai mahdollittamaan siihen ihanteitaan.

Mies pörröinen ja parrakas, silmät tuuheain kulmien alla syvällä kuin ainakin tutkijalla ja lukumiehellä, puku huolimaton, mutta moitteettomasti puhdas sekä paljosta istumisesta housunlahkeet hanurin poimuissa, asteli työhuoneensa lattialla kodissansa Harjussa.

Harjun talo ei ollut suuri, mutta vuokraaja kykeni maksamaan siitä sen verran, että maisteri Harju pääsi tyydyttämään halunsa ostaa runsaasti kirjoja ja tehdä tuon tuostakin matkan Eurooppaan.

Tällä hetkellä ei maisterilla ollut mitään syvällisempää miettimistä, olihan vain levoton suojattinsa, pikku Katrin, kepposista.

Hän oli tahtonut antaa tytölle opetusta tietämisen aikeissa kasvattaakseen hänestä näyttelijän, koska oli sattumalta havainnut työssä selviä taipumuksia tähän suuntaan.

Pikku villikissa oli juossut metsäänsä eikä tullut yöksikään näkyviin.

Maisteri Alpre Harju ei juuri hätäillyt, mutta tällä kertaa hän oli hiukan levoton. Raottaen keittiön ovea hän kysyi emännöitsijältään:

— Eikö vieläkään kuulu Katria?

— Eikä kuulu, — tiuskaisi Miina kärsimättömänä. — Ja nytkö sitä kysytään ja kärtätään! Ihanhan se on sellaista paasaamista kuin minä olisin tytön piilottanut. Minäkös sen nyt sitten kirštuuni pistin ja ullakolle vein? Ellen itse olisi levoton lapsesta ja silmiäni sokeiksi porannut kaiken yötä, en sietäisi tätä kyselemistä. Kukas on syyppää? Kyläläiset. Ärsyttävät ja hätyyttävät lasta. Senkin nasapuljukset! — sätti Miina.

Alpre Harju oli heti paennut eukon alkaessa, jättäen hänet rauhassa äkäilemään.

Hän astui ylös mäen laitaa ja jatkoi matkaansa harjun selällä polkua myöten suureen metsään kiirehtäen askeleitaan ja ympärilleen pälyillen kuin jotakin etsien. Aurinko paistoi täydeltä terältä ja kuumuus kävi rasittavaksi. Hän heitti takkinsa polulle ja riisui kenkensä jättäen ne siihen ja jatkoi näin keventyneenä matkaansa.

Saniaiset tervehtivät häntä alempana harjun alla ulottuen polviin saakka; kaatuneet puut ojentelivat oksiansa polulle. Kukkivista tuomista ja pihlajista, angervoista ja oimukkapensaista, joita mustamultainen notkelma kasvatti, nousi huumaava tuoksu. Kulkijan ylle satoi valkeanaan rapisevain kukkien lehtiä, ja lintujen viserrys lehdossa täytti ilmaa yhtyen sopusointuiseksi kuoroksi metsän huminan ja puron hiljaisen lorinan kanssa.

Puro kiiti yhä vuolaampana notkelmaa pitkin kiirehtien kuin estääkseen vetensä uupumista janoisien kasvien juurille.

Alpre Harju nosti käden silmilleen. Notkelman alla avautui järvi kimaltelevana huikaisten silmiä auringonpaisteessa.

Se oli sellainen syvä ja yksinäinen metsäjärvi, korkeain rantain piirittämä. Metsän vihreys ja taivaan laki kuvastuivat sen pintaan tavallisesti synkissä väreissä. Kuin vanhuuttaan sameneva silmä se menetti yhä enemmän kirkkauttaan painuen aina syvemmälle onkaloonsa.

Alpre Harju tahtoi uida, ja siksi hän oli tullut metsän halki, pitkän matkan, melkein joka päivä. Tällä kertaa hän etsi myös Katria, Juonalan villiä tyttöä, ja luuli melkein varmasti löytävänsä lapsen kotoaan tuosta mökistä järven rannalla.

Uituaan hän siis meni harmaaseen mökkiin ja tapasi ihmeikseen pappilan nuoren ylioppilaan Tuomas Salmelan Juonalan pihalla.

— Oletko jo käynyt uimassa vai vastako menet? — kysyi hän.

— Olen jo käynyt mutta olen menossa metsälle, — sanoi nuorukainen näyttäen ampuma-asettaan.

— Oletko nähnyt Katria? — kysyi Alpre Harju.

— En tunne koko tyttöä, — kuului nuorukaisen lyhyt vastaus.

Tuomaan isä, kirkkoherra Salmela, oli vasta muuttanut pitäjään, ja Tuomas oli sitäkin oudompi tällä seudulla oltuaan talven kaupungissa.

— Ovi on säpistä auki, hän on kai kotona, — sanoi Tuomas.

He astuivat sisään.

Keskellä lattiaa istui nuori tyttö punoen kulleroista seppelettä. Hän tuijotti tulijoihin ja sipaisi pitkillä ruskeilla sormillaan suortuvat pois silmiltään.

— Missä on isäsi? — kysyi Alpre Harju.

— Meni lusikoita kaupalle ja soittamaan, — sanoi Katri nousten seisaalle.

— Miksi sinä tulit pois Mattilasta? — kysyi Alpre Harju. — Olisit voinut olla siellä ja samalla käydä meillä lukemassa. Olihan niin sovittu toistaiseksi.

Katri katsoi kysyjään alta kulmain eikä vastannut. Katseessa oli lapsen tuska ja kammo. Suurten silmäin mustan ja ruskean värin sekoitus antoi niille erikoisen kiillon ja syvyyden ja pohjattoman kaihon.

Tuomas oli pysytellyt akkunan ääressä sivulta katsellen tyttöä ja sanoi ruotsiksi toverilleen:

— Nuo kasvot puhuvat selvää kieltä. Varmassa silmäyksessä on vastaisen varalle paljon lupaavaa. Kuka tietää, mitä tuo arvoituksentapaisuus kaihoisissa silmissä tulee antamaan ja itsellensä vaatimaan! Katsohan vain leveähköä suuta ja jäntevää leukaa. Se on nyt liian laiha, tuntuu joka luun kolo. Ei sentään hullumpaa, tytössä on suloa ja sitkeyttä. Taidat olla oikeassa, voi tulla taiteilija. Ainakin ulkomuodon puolesta.

— Tahdotko tulla kylään? — kysyi Alpre Harju vastaamatta nuorukaisen puheeseen.

— En! — tokaisi Katri varmasti.

— Kuinka sitten lukujen käy?

— Kun en minä voi tulla kylään! — huusi Katri. Tuomaan silmät levisivät.

— Mitä me sitten teemme? — sanoi maisteri Harju hymyillen.

— Minä tahdon lukea kotona. Ja sitten minä neuloisin!

— Neuloisit, — innostui maisteri. — Tietysti sinun pitää neuloa. Voit kai tulla noutamaan ompeluaineita ja samalla kirjasi meiltä.

Tyttö kuunteli kiihkoisesti suoristuen hetkeksi, mutta suuressa laihuudessaan hänen oli vaikea pysyä ryhdikkäänä ja painui jälleen kokoon.

— Siinä voi olla ainesta, — myönsi Tuomas mökistä astuttaissa, — mutta ruokaa hän tarvitsee kaikkein ensiksi.

— On mahdotonta jättää häntä yksin tänne metsään, — päätteli Alpre Harju.

— Onko sinulla joitakin varmoja suunnitelmia lapsen suhteen? — kysyi Tuomas.

— Enpä tiedä. Tyttö on hiivatin itsepäinen ja samalla arka. Olen sattumalta, salaviihkaa päässyt hänen olemuksestaan selville. Uimassa käydessäni kuulin hänen laulavan ja tanssivan rannan nurmella. Tanssi ei kuitenkaan ollut varsinaista tanssimista. Hän matki kylän tyttöjä ja poikia mainion sattuvasti. Minä olen ollut heidän iltamissaan niin paljon, että tunsin Katrin esityksestä joka ainoan.

— Mitä sinä sitten arvelet?

— Jos tytön luonne olisi taipuvaisempi, saisimme hänestä oivallisen näyttelijän.

— Mitä? — huudahti Tuomas. — Tyttöhän on kouluttamaton, oikea villi-ihminen!

— Mitä siitä! — Alpre huitaisi kädellään. — Kirjatiedotko ne nyt taiteilijan loisi? Minä antaisin tytön vieläkin olla, mutta pelkään, että sattuma voi hänet herättää, ja sen vuoksi pitäisi olla varuillaan.

— Lukea hänen kuitenkin pitäisi! — väitti Tuomas.

— On niin haluton ja arka. Yritä sinä! — sanoi Alpre äkkiä.

— Niin, — innostui Tuomas, — jos sinä autat.

— Totta kai.

— Sellainen tyttö — luuta, tukkaa ja silmiä. Peijakas! — intoili Tuomas.

2.

Miina ruokki Katria, antoi eväitä ja ostetun kankaan ja muita ompelutarpeita.

Miina vilkaisi kirjoihin ja huomattuakaan ne maailmallisiksi ei pistänytkään koppaan, otti pois paperista ja pani vanhan postillan sijaan.

— Tota kun syö, aivan kuin ei olisi oikeata ruokaa koskaan nähnyt, — ihmetteli Miina.

Tyttö nyökkäsi ja puri vahvat hampaansa mahtavaan leivänviipaleeseen antaen voille ja paistille iloisen matkan laihan kaulansa kautta tyhjään vatsaan. Makea liemi ja sokerikakku teki hänet vallon autuaaksi.

— Missä minä olisin tällaista muualla syönyt, — selitti tyttö nauttien ruuasta.

— Syö, syö, hyvästä sydäimestä se on suotu, syö, että lihoisit.

Katri nauroi.

— Et sinä varsin koreasti naura, — muistutti Miina.

Katri peitti suunsa kädellään.

— Enhän minä sitä pahalla, — ennätti Miina sanoa, — mutta voisit pitää varasi, ettet sillä tavalla horise!

Kyyneleet nousivat tytön silmiin ja sokerikakun palanen jäi kädestä pöydälle. Siinä tuokiossa hän otti vasun käteensä ja katosi.

Miina jäi siunailemaan.

Katri kiirehti pitkin harjua juoksujalkaa, mutta pian hän väsyi. Ruokakoppa ja kangasmytty painoivat. Hän oli jo päässyt suureen metsään ja istui ympärilleen tähyiltyään kahden suuren kiven väliin ja taittoi leppiä eteensä. Siitä ei olisi etsienkään löytänyt. Laihat, ruskeat sormet päästelivät kiireisesti kangasmytyn sidelankoja, ja suu mutussa hän ahmi suurin silmin paperista paljastuvaa punakirjavaa karttuunia. Siinä oli pieniä pilkkuja ja raita pitkin syrjää. Hän nousi seisomaan ja levitti vaatteen eteensä, heitti kankaan toisen pään selkäänsä ja astui sipsutellen juhlallisesti ja hypähdellen. Vyötäröltä hän sitaisi kiinni käärelangalla ja katseli ja keikisteli. Kuinka se tuoksuikin hienolle, ihan kauppapuodille, tuntui käteen sileältä ja pehmoiselta. Mattilan Annalla ei ollut näin kaunista kangasta. Hän tekee siitä sellaisen kuin Annan hame on, lyhyet hijat, kaulasta auki, kapea hame ja vyö selässä. Pitää vain ummistaa silmät, niin muistaa, kuinka se on leikattu, näkee neulokset kuin viivat edessä. Selässä ei ole neulosta eikä hijan tyvessä. Täytyy painaa pää kankaaseen ja upottaa ajatukset Mattilan Annan pukuun. Se neulos kainalon seuduissa — selviä, selviä! komentaa hän. Se on niin, että itkettää eikä muista mitään — ei mitään. Kiireesti hän kokosi kankaan ja muut ompelutarpeet, peitti eväsvasun ja jätti ne piilopaikkaan juosten itse takaisin kylään. Oli keskipäivä, mutta kun pujahti metsänpuoliselta aitan nurkalta, niin pääsi livahtamaan parvelle, ja Annan aitan ovi oli tavallisesti auki. Kun saisi vain kerran vilkaista sitä puseroa, niin sitten muistaisi aina — hän näki jo kaukaa, että ovi oli auki. Sydän löi rajusti, kyllä nyt täytyi uskaltaa, ei ne kuitenkaan näyttäisi. Naulassa oli puseroita, ja hän riensi tarkastamaan. Samalla kaikki selvisi, ja hän veteli viivoja sormellaan ilmassa kuvaillen elävästi leikkaukset. Silloin paukahti koira haukkumaan pihassa. Katri pidätti henkeään ja seisoi säikähtyneenä yllisen lattialla. Joku tuli ylös portaita. Se oli Anna vaatemytty sylissä. Hänkin säikähti ja kirkaisi:

— Jestas, mitä sinä täällä?

— Katsoin puseroa, — sanoi Katri selviten pelostaan.

— Kuka sinun tietää, mene pois täältä!

— Menen, — sanoi Katri heittäen niskojaan, — käskemättäkin menen.

— Kas tuota kerjäläistä, kun osaa ylpeillä, — ja kuin piloillaan hän huusi koiralle pihassa: — Ot kii!

Koira työntyi ärhentelemään ja repi Katrin laajaa hametta. Katri veti tuppipuukon taskustaan ja löi sen päällä koiraa, kiiveten yli aidan, mutta koira ei hellittänyt.

— Katsokaas tuota ottelua, — sanoi Anna Kaivolana nuorelle isännälle, joka tuli Eetun kanssa Mattilan tuvasta.

Eetu ärjyi koiralle ja kysyi Katrilta:

— Puriko se?

— Kun Anna usutti, — sanoi Katri.

— Sinä kävit luvottomasti minun aitassani, vaikka vielä varastaisit, — sanoi Anna.

Katrin silmät levisivät, ja hän jäi sanattomana tuijottamaan ihmisiin edessään. Kyyneleet nousivat himmentämään katsetta, ja hänen avuttomuutensa oli niin puhuva, että Eetu sanoi sisarelleen:

— Älä sellaisia puhu.

— Minä sain kangasta Harjusta ja minä teen hameen, — sanoi Katri ponnistaen kaikki voimansa pidättäkseen itkua. — En muistanut kainaloneulosta.

— Kuulkaas tuota, oikeinhan se keksii kuin olisi hyvinkin viisas.

— Minä en keksi, se on totta, — huusi Katri.

— Sinäkö tekisit hameen, rääsy-Maija, mikset sitten korjaa tuota vanhaa reppanaasi, kun roikkuu ylläsi kuin mikäkin variksenpeläte!

Sanat olivat kaikki haavoittavia Katrille.

— Te olette kaikki hylkyjä, häijyjä käärmeitä! — huusi hän polkien paljasta jalkaansa pehmeään sarkaan.

Kaivolana nuori isäntä lähestyi aitaa. Samassa Katri kavahti pystyyn ja juoksi metsää kohti taakseen katsomatta.

Kaivola oli usein pelotellut Katria ja kutsui häntä leikillä pikku morsiamekseen tavoittaen kiinni, milloin sattui läheisyyteen.

Piilopaikkaansa tultuaan hän heittäytyi maahan uupuneena ja itki. Ei kangaskaan enää lohduttanut. Kesken suruaan hän nukahti.

Aurinko oli jo alhaalla, kun hän heräsi. Kaikki ikävyedet palasivat samalla mieleen. Silloin hän turvautui vanhaan keinoonsa, löi kaikkia ikäviä ajatuksia, iski, kun joku nosti päätään: Tulkooskin, hän ei huoli mistään eikä kestäen. Hän elää Juonalassaan ja neuloo hameen! Koppa kädessä ja mytty kainalossa hän astui taas kotia kohti ja tuli korkealle harjulle, josta oli vielä kappale matkaa kotiin, kun hän äkkiä näki Kaivolana isännän rinteellä, aivan lähellä. Tyttö parkaisi, jätti eväskoppansa ja juoksi pysähtymättä kotiin saakka. Siellä hän sulki oven ja rauhoittui vasta vähitellen. Sen hän tiesi, ettei Kaivola koskaan tulisi hänen kotiinsa. Miksi ei, sitä ei hän tutkistellut.

Kun hän aamulla heräsi ja avasi oven, oli eväskoppa kiviportaalla. Hän säikähti ensin ja uskalsi tuskin tarttua sankaan.

— Jos olisikin väijymässä!

Käsi hameentaskussa veistä kopeloiden metsittynyt tyttö odotti hetken henkeään pidätellen, uskalsi lopulta astua pihaan ja tähystää. Ei mitään epäilyttävää, ja hän haki vettä ja puita ja laittoi itselleen aamiaisen. Ja sitten alkoi hameenteko.

Hän mittasi ja jakoi kankaan kahteen yhtä suureen osaan. Käänsi syrjäraidan kaulaa vasten rinnan

päälle, keikisteli ja näki, että kangas ulottui puolisääriin. Harjun Miina oli ollut tarkalla päällä ja ostanut vaatetta liian vähän, mutta sitä ei Katri miettinyt. Hän oli innoissaan ja piteli vaatetta kuin ompelijat hyvin kallisarvoista silkkiä. Vaate oli kaksin kerroin ja nyt oli leikattava ulkosyrjille saumat ja kainalosauma, joka oli tuottanut niin paljon harmia. Uudet ja kankeat sakset puraisivat ahnaasti ja ihastuksen väristys puistatti tyttöä suuressa edesvastuun tunnossa, ettei pilaisi kangasta. Sauman kaaret ja mutkat piirtäytyivät ihan kuin taian kautta tuohon kankaalle. Hän ajatteli niitä vain oikein vihaisesti. Jo oli leikattu. Kyykkysillään hän hyppeli lattialla. Vanhan, paksun hameen laskokset naurattivat häntä. Ne poimuttelivat kuin vuota tuossa vaalealla kankaalla. Hän hyppäsi ylös ja sieppasi pitkät, kapeat viipaleet, jotka jäivät kainalon alta ja sitoi ne vyölleen, sovitti nauhaksi tukkaansa ja solmeili niitä ihastuneena, pyöri ja hyräili rikkaana ja onnellisena aarteistaan. Silloin avautui ovi, ja Katri jäi tilkut käsissä katselemaan sisään astuvaa miestä.

— Isäkö! — huusi hän samassa, hyppäsi ovelle ja kiskaisi miestä kädestä, päästeli metsäkarjunnahkaisen repun hänen selästään ja tarkasti eteisen hyvin tietäen, että siellä täytyi olla lusikka- ja kauhapussi. Se oli aivan tyhjä. Isällä oli siis ollut hyvä kauppaonni.

3.

Katrin isä oli mies parhaillaan, vasta neljänkymmenen paikkeilla, mutta hänen hintelä vartalonsa ja melkein naisellinen ja arkaileva olentonsa teki hänet niin vähäpätöiseksi täällä korven keskellä, missä ruumiillinen voima on se ainoa mahtikeino, millä köyhä mies voi saada herruutensa tunnustetuksi.

Katri irroitti repun hihnat ja otti hänen kädestään nahkaisen pussin, missä isä säilytti viuluaan, ja laski sen varovaisesti pöydälle. Hän hoiteli nyt miestä kuin kilttiä lasta jaellen hänelle äidillistä hellyyttään yhtä innokkaasti kuin oli juuri pukuaan leikannut ja suunnitellut.

Leikatut kappaleet viruivat hujan hajan lattialla, ja Katri harppaili niiden ylitse ja puuhaili laitellen isälle ruokaa ja kysellen, kuinka kaukana ja missä kaikissa kylissä isä oli soittanut ja mitä syönyt ja miten ihmiset oli olleet puetut ja kuinka paljon hän oli rahaa saanut, ja olivatko morsi amet olleet kauniita ja rikkaita. Isä ennätti vain nyökkäillä ja syödessänsä myhäillä: — mitäs vielä? tyttären kiihkoisille olettamuksille.

Jälleennäkemisen huumaus oli pian ohitse, ja Katri antautui työhönsä entistä kiivaammin. Hän harsi ompeleet kasaan. Neula ei oikein totellut haparoivia sormia, se teki merkillisiä harakanvarpaita ohuelle kankaalle. Valmista, pian valmista! — se oli neulojan kiihkoinen tahto, — nähdä, miten se istuu, isä oli nyt heti tuomarina, — isä oli nähnyt kauniita pukuja, isä ymmärsi ihan varmasti.

— Mistäs sinä nyt olet kangasta saanut? — kysyi soittaja hymyillen ja katsellen Katrin puuhaa.

Katri kertoi Harjun maisterin käynnistä.

— Harjun maisteri täällä ... sanoi isä levottomana. — No, mitäs se sinusta? Sinähän olet iso jo tuota pikaa ja lennät kuin lintu pesästään ulos maailmalle.

Juonalan pelimanni puhui aina vertausten kautta, ja ne olivat tavallisesti lohdullisia, sillä kaiken tuskallisen hän karkoitti luotaan.

Katri oli saanut hameen kokoon, heitti paksun puseronsa pois päältään ja pudotti leveän vuotamaisen hameen maahan. Siinä hän seiso i keskellä lattiaa paitasillaan, hymyilevänä ja onnellisena tarttuen hyppysillään kevyen puvun helmaan ja pujotti sen kaulaansa. Punertava kangas oli kirjavana hänen hartioillaan, ja kaartuva, ruskea kaula, jonka lapsellista hentoutta ei luisuuskaan raaskinut pahoin pidellä, nousi sen poimuista, ja tytön tummissa silmissä ilakoi ja riemuitsi.

— Katsos nyt sinua, — puhui soittaja, — olethan kuin mikäkin karitsalammas, laiha ja valkeavillainen. Silmäsiikin siinä niin kimaltelee, ettei tuo järvikään enempää kimaltele. Se on sellainen metsän peili, ja sinä se sitte vasta olet oikein lapsellisuuden peili. Puehan nyt oikein yllesi se säkkihame. Kas, johan se verhoaa.

Soittaja nyppi kangasta ja katseli joka puolelta.

— Niinkös osasi tehdä, osasi se Katri tyttö jo hameen, vai, vai, panes nyt vyö keskeltä. Oletkos nyt nähnyt. Niin se on kuin keskeltä köytetty säkki. Ei sentään hullumpaa. On niillä muillakin naisihmisillä niinkuin tynnyrit yllä, ihan kuin tynnyrit niillä on hameet päällään. On minullakin sinulle tulijaisia, oikein koreita onkin.

Isä avasi konttinsa ja otti sieltä kengät ja parin tulipunaisia sukkiä.

Katri jäi sanattomaksi ja otti isän kädestä lahjat hartaalla ilolla, nosteli niitä korkealle, edensi ja lähensi, silitteli ja käänteli ja laski ne varovasti pöydälle.

— Älä niitä pöydälle, jalkaasi ne on pantava, — sanoi isä.

— Kun ne on niin kauniit, — ihmetteli Katri ja katseli sierettyneitä jalkojaan. — Ei ne taida mahtua. — Kyyneleet nousivat silmiin.

No, vissisti ne mahtuu, olihan minulla mitta, — sanoi isä.

— Mikä mitta? — epäili Katri.

Otin nukkuessasi sinä aamuna kun läksin. Katri nauroi, otti sukat pöydältä, mittaili ja veti varovasti jalkaan ja sitten kengän.

Se mahtuu, sopiihan se, ja se on niin korea. Laitahan toinenkin sukka ja kenkä.

— En minä raaski.

— Ole nyt tossa sitten kuin mikä ontuva hamppuvarpunen. Pääskynen sinun pitää olla ja leivo ja satakieli. Pane jalkaasi, niin minä soitan.

Hän paljasti viulun nahkasäkistä ja istui penkille nappailen ja kosketellen.

— Kun ostin nuo kengät, niin silloin aattelin uutta polkkaa, sellaista polkkaa, etten sitä ole keltään kuullut. Ja nyt sen soitan. Pane se toinen solki kiinni. Annas nyt kun katson, käänny tänne päin. Osaatko sinä tanssia polkkaa?

— Osaan, soittakaa vaan isä, en minä ilman! — Niin, nythän Juonalan pelimanni soittaa oman polkan omalle tyttarelleen, — puheli hän herttaisesti hymyillen viulu leuan alla.

Jalka polki ensin tahtia ja kiikkui tuudittaen viulua, mutta jouhi ei vielä koskettanut kieliä. Soittajan vaalea tukka heilahteli ja kasvojen iloinen loiste sai Katrin hymyilemään. Koko tupa hymyili ja auringon luoma valo lattialla hypähteli. Soittaja polki yhä tahtia ja hyräili. Katri ensin pyörähteli lattialla, mutta kun viulu helähti, pysähtyi hän ja jäi paikalleen kuuntelemaan ja katselemaan isää, ja niin hän kuuli sävelen ja näki, kuinka se eli.

Se soi, katkesi ja laulahti kuin linnun heläyttämä huudahdus, katkesi ja alkoi uudestaan varmempana, jatkui ja kasvoi kuin lintu olisi herännyt näkemään avaruuden ja ihanuuden ympärillään, huudahtanut ja riemastuneena levittänyt siipensä, ottanut suunnan ja katsonut ylös taivaan sinilakeen ja sitten laulanut suuresta onnestaan siivet levällään ja rinta tulvillaan säveleitä, kohonnut, poimutellut lakeuden yli, hypähdellyt mutkissa ja aalloissa, syössyt kulmissa edestakaisin yhä visertäen, sirkuttaen ja sitten äkkiä surulliseksi muuttuen kuin olisi katsonut alas ja ikävöinyt sinne, nähnyt siellä omat rakkaansa, oman pesän, sinne tuiskuna lentänyt, siellä hellyydestä kujertanut ja sinne nukahtanut. Soittaja laski viulun, ja kyyneleet valuivat hänen kasvoilleen.

— Isä ei ole tuota koskaan ennen soittanut, — sanoi Katri.

— Eihän sinullakaan ole koskaan ennen kenkiä ollut.

— Ilmankos minä talvella olisin kävellyt! — nauroi tyttö.

— Mitä kenkiä, tallukoita!

— Äidin vanhoja.

Soittaja hätkähti. Hän säilytti vaimonsa tavaroita kuin pyhiä esineitä.

— Niitä survottuja, navettakenkiä, — lisäsi Katri. — En minä niitä hyviä ole ottanut.

— Olihan se survonut, äitisi, ainahan se oli siinä elatuksen touhussa. En minä ole sitä koskaan osannut.

— Te osaatte soittaa.

— Osaankos minä? — huudahti soittaja nöyrällä ilolla. — Oliko se polkka kaunis?

— Oli se minun mielestäni.

— Täällä on nyt niin hiljaista ja puhdasta, — sanoi isä katsellen pihaan.

— Minun on sentään niin ikävä, ja aina kun katson pihaan, muistan sitä Naskua. Se oli niin merkillisen viisas porsas. Eikös ollut, isä? Silläkin oli ikävä. Vaikka olisin kuinka laudoilla ja seipäillä tukkinut sen aituuta tuolla navetan ja ladon välissä, ei se pysynyt, tahtoi aina tulla minun mukaani.

— Sillä lailla kun sinä sitten sen aidan laitoit!

— Enhän minä raaskinut sitä vangita. Se tanssi ja teutaroi niin hauskesti tuossa pihassa, ja minä nauroin sille ihan kuollakseni, mutta sitten meiltä loppui ruoka. Minä jaoin kyllä leivänpalat tasan ihan tarkalleen, eikä se sentään riittänyt Naskulle, vaikka se riitti minulle. Se kai tarvitsi paljon enemmän. Silloin ei ollut vielä ruohoakaan. Tiedättekös, isä?

— No...?

— Minä luulen, että se kuoli nälkään!

— Älä puhu, eihän sille mitään voinut. Kun se kerran oli kuollakseen, niin se kuoli.

Juonalan soittaja tukahutti omantunnon soimaukset ja tahtoen johtaa Katrinkin huomion toisaalle päästäkseen kiusallisista itsesyytöksistä hän otti repustaan kotelon, jossa säilytti viulunsa jouhia, veti siitä kymmenmarkkasen ja ojensi sen hymyilevänä Kattrille.

— Rahaa! — huusi tyttö riemuiten ja tarttui siihen kahden käden.

— Eletään sillä vähän aikaa, — sanoi soittaja lapsellisella tyytyväisyydellä.

— Nyt tulkooskin haukkumaan kerjäläiseksi! — huusi Katri hypellen harsitussa puvussaan ja uusissa kengissään.

Maailma oli ilonrunsautta ja onnea täynnä. Kesken iloaan hän muisti, että eväskopassa oli ollut joku kirjakin Harjun maisterilta. Hän kopan papereista ja löysi vanhan nahkakantisen postillan. Se oli pettymys ja vähältä piti, ettei hän heittänyt sitä suuttuneena pois, mutta kunnioitus jumalansanaa kohtaan pidätti häntä. Hän laski sen kuitenkin huolimattomasti vanhan aapisen ja raamatun päälle nurkkahyllylle.

— Mikä kirja se on? — kysyi isä.

Katri otti sen uudestaan ja avasi. Kannen sisäpuolella oli lampaankuva suu hiukan auki, niin että hampaat näkyivät, ja valokehä pään ympärillä.

Sen alla pitäisi olla sellainen värssy, että:

Irvihammas, taivaanlammas, piikkiäinen pässi!

saneli Katri harmissaan.

— Älä pilkkaa Jumalan sanaa, — sanoi isä, otti kirjan pois ja laski sen hyllylle.

— Enhän minä pilkkaa, onhan se sellainen.

— Vaikka olisikin, niin ei saa sanoa.

— Kun se on totta, niin saa sanoa. Niin äiti aina sanoi.

— Olin tullessani pappilassa, — sanoi soittaja. Se nuori herra tahtoo oppia soittamaan viulua. On sormet vaan niinkuin pöpperössä. Lupasi tulla tänne.

Pappilan ylioppilasko? — kysyi Katri suurin silmin.

Niin, sellainenhan sillä on se lakki.

Täällä on niin meikäläistä, kuinka se tänne voi tulla!

— Ei täällä sen meikäläisempää ole kuin muuallakaan, — sanoi soittaja katsellen ympärilleen.

— Isä nyt ei kanssa näe, vaikka vettä päälle sataisi.

— Kun ei vain viulu kastu, — sanoi soittaja läheten kallista soittokonettaan ja vilkaisten kattoon.

— Ei nyt sentään, — nauroi Katri. — Minä olen levitellyt tuohia rakojen kohdalle ja pannut kiviä päälle.

— Olet kuin äitisi. Huomenna se herra tulee.

— Kuulkaa nyt, isä, te saatte mennä kylään ja ostaa suolaa ja silakkaa ja kahvia ja sokeria ja maitoa jo onkin.

— Enhän minä, — esteli isä.

— Teidän täytyy. Ne ovat minulle niin pahoja kylässä, Mattilan Anna usutti koiran ja sanoi vaikka varastavani. Ja Kaivolaa minä pelkään.

— Onhan sinulla ase, — sanoi isä.

— On se tuon vanhan nahan taskussa, — nauroi Katri.

— Kun sinä naurat tuolla tavalla! Se on kuin rajuilma kävisi. Se kouristaa minua niin. Ja eikös se ole merkillistä, ettei soittokaan sinua kesytä, niinkuin se ei lauhduta tuota korven kohisemistakaan, kun rajuilma tulee. Se on sellaista taikaa, että toisin kuuroin se vetää minua tänne ja laulaa kauniisti ja suhisee lempeästi, ja täällä tuvassa on niin valoista ja iloista, ettei missään muualla. Ja sitten taas toisin kuuroin se on niin ynseää ja kylmää ja salakähmäistä, niinkuin se juuri tuohon paikkaan olisi kerännyt kaiken pahanilkisen sisunsa ja murhanhalunsa ja kyyristyisi tuohon kuusikkoon, ja niinkuin se sieltä kaapaisisi ja karjaisisi ja sitten päälle karahtaisi. Siinä on sellaista pahansuopuutta, ettei se salli minun soittaa, eikä se lakkaa minua vainoamasta ja kaahaamasta. En minä ole sellainen mies, että korpeani vois in kurissa pitää.

— En minä metsää pelkää, enkä pahaa säätä enkä yksinäisyyttä, pahoja ihmisiä minä pelkään, — sanoi Katri.

— Ei ihmiset pahaa tee, ellei niille pahaa tee.

— Kaivola, — sanoi Katri.

Mies kyyristyi, kuin olisi saanut iskun.

— Se on se Kaivola sellainen juro kuin tuo kuusisto, mutta ei suinkaan se pahaa tee, vaikka pelottelee. No, kyllähän minä menen. Annahan kun soitan sitä polkkaa vielä kerran.

Hän otti viulun ja näppäili kuin ulkoläksyä mieleensä painaen pääsävelen. Sitten hän tyhjensi kontin, nosti sen selkäänsä ja pisti viulun nahkasäkkiin aikoen ottaa sen mukaansa. Katri veti sen pois.

— Ei, sitten ette tule takaisin. Kyllä minä sen tiedän, menette vaeltamaan. Eikä teillä nyt ole lusikoitakaan tehtynä.

Soittaja jätti viulun pöydälle, katsoi arkana Katriin ja lähti.

— Otan tullessani haapaa, onko sinulla kirves?

— On se saunan eteisessä, olen hakannut puita.

Katri otti arkipuvun yleen ja meni järvelle kalaan. Kotiin tultuaan hän pyöri innokkaana askareissaan, puhdisti ja emännöitsi, lehditti ja havutti, nyt kun vieras oli tulossa. Juonalan Katri ei ollutkaan mikään raukka. Täällä täytyi olla kaunistaa, oikein helluntaita ja juhannusta. Pihlajakin oli nyt niin kaunis kukkanaan, tuosta ihan akkunasta kurkisti sisään, ja suuri koivu oli kukkeimmillaan keskellä pihaa. Siinä se Juonalan käki kukkui. Metsän käet eivät toki heille kuuluneet, kukkukoot kelle kukkunevat. Tuo se on Katrin oma käki omassa koivussa. Mitähän se käki meinaisi, jos se saisi nähdä Katrin uuden puvun ja ne uudet kengät ja ne tulipunaiset sukat? Jos koettaisi? Kyllä se taas tulee, monta kertaa päivässä se siinä kukkuu.

Katri siisti tukkansa vanhalla luisella kammalla ja sitoi painavan letin pääläelle punaisilla tilkuilla ja puki yleen koko komeuden. Sitten hän odotti, kunnes käki tuli koivuun, ja hiipi hiljaa ovesta. Se kukkui, mutta vaikenä samassa.

— Tietysti se hämmästy, — nauroi Katri itsekseen, — kun se ei nähnyt sitä tumpuraa tyttöä vanha vuota hartioillaan ja ruskeat jalat paljaina. Se nolostui ja huh! — tuossa se nyt lensi pois! Käki, käki, tule takaisin, minä se vaan olen, vaikka minulla on uusi hame ja isän tuomat kengät!

Kaiku vastasi: kengät!

Katri nauroi kaiulle ja huusi taas:

Tukuni, tuku, punainen on puku, on kengät mulla uudet ja rahaa markat kuudet, kun tulee meille kerran se pappilan nuori herra!

Kaiku vastasi: — Nuori herra!

Sitten Katri muisti, että vesisaavissa voi nähdä kuvansa, ja riensi kaivolle, vinttasi vettä ja tuijotti itseään silmästä silmään. Saavi oli vanha ja mustunut, ja vesi kuvasti tytön erinomaisen selvästi.

— Tuollainenko se sitten on? Nythän sitä viitsii puhutellakin eikä tunnu kovin nololta. Tui, tui tyttö, et sinä järin ruma enää ole. Ja ellei saavia ja vettä olisikaan ja silmät vaan olisi, niin voisi niissäkin kuvansa nähdä. Kas, kuinka ne on kuin vesi, niin mustat! Kyllä minä tiedän, että sinä olet tuhma ja itsepäinen etkä kelpaa ihmisten seuraan. Älä siinä ensinkään narraile, et sinä kovinkaan viisas ole etkä kauniskaan. Vai vielä sinä olisit herraskainenkin!

Käki kukkui koivussa taas, ja se keskeytti Katrin puhelun itsensä kanssa. Hän meni hakemaan palasen leipää, istui saavin laidalle syömään ja kuunteli käkeä. Väliin hän kumartui saaviin, suputti suunsa torvelle ja joi kuvastimestaan.

— Niin hassunkurista, juoda itseään, juoda omasta suustaan!

Katri nauroi hilpeästi, potkaisi jalkaansa ja kenkä sinkosi kauas pihaan, ja tyttö nauroi katketakseen, kun käki lensi tiehensä.

— Kas niin, käki, joko sinä nyt olet kyllicksesi ihmetellyt uutta Katria?

Ilta viileys nousi järven rannasta, ja siitä Katri tiesi, että oli mentävä nukkumaan. Nyt hän tahtoi nukkua äidin kamarissa ja ottaa aitasta äidin uuden peiton, jota ei oltu vielä käytetty. Isä ei ennen antanut, mutta nyt hän on jo iso ja ottaa vaan ja tekee uuden, jos se kuluu.

Hän jätti tuvan oven säpistä auki, että isä pääsisi, ja sulki kamarinsa oven.

Hän heräsi siihen, että isä kolkutti ja sanoi:

— Nouse nyt, täällä on vieras!

Hän pukeutui uuteen hameeseen, mutta ei raaskinut ottaa kenkiä. Tukka oli vielä hyvä, niinkuin se oli illalla ollut, ja niin hän riensi tupaan unen antama sulous kasvoillaan ja vuoteen lämpö ruumiissaan.

4.

Isä ja vieras istuivat pöydän päässä ja katselivat kirjoja. Siinä se oli pappilan nuori herra urheilupaita yllä, paljain jaloin ja tukka pörrössä. Katri pettyi. Tuommoinenkö se nyt oli? Hän kun oli kuvailut lakin olevan aina päässä ja kepin kädessä, ja nyt sillä ei ollut muuta itsestään jäljellä kuin kysyvä, ihmettelevä katse. Olipas hän, Katri, nyt yhtä hyvä kuin pappilan herra Pörrötukka, ja häntä yritti naurattaa.

— Laitahan kahvia, — sanoi isä. — Noustiin juuri.

— Onkos herrakin ollut täällä yötä?

— Nukuin kuin perintöprinssi tuossa sängyssä.

Vieras oli nukkunut isän vuoteessa, hänen kotonaan!

— Herralla on oma peittonsa ja tyynynsä. Minä vaan annoin vanhan sänkyni. Olen niin tottunut penkillä makaamaan, — puolusteli isä.

— Ensi yöksi haetaan olkia, niin minä makaan vaikka lattialla, — puhui vieras.

— Mitäs te meistä oikein aattelette, vai lattialla! — sanoi Juonala ja oli puuhailevinaan ja kehui laittavansa itselleen vaikka mitä. Mutta penkillä hän nukkui vielä toisenkin yön.

Katri keitti ja touhusi punasissaan kaiken päivää, isä ja vieras olivat järvellä kalassa ja soittelivat ahkeraan. Katri jäi ikäänkuin ulkopuolelle ja luuli nuorta herraa ylpeäksi, vetääntyi pois, kun hän tuli tupaan, ja yritti hänen huomaamattaan laittaa ruokaa, keitti kamarin uunissa vieraan tuomia munia kuin perunoita ikään ja vei niitä suuren vadillisen pöydälle. Maito oli päässyt happanemaan kannuun, ja Katri meni epätoivoissaan aittaun ja itki katkerasti. Kaikki oli nyt aivan hukassa, ja vieras luuli varmaan,

että hän oli vähämielinen tyttö. Mitä nyt auttoi uusi puku, ja mitä hän enää kengistä ja sukistakaan, olkoot jalassa tai kamarissa! Kesken suruaan hän kuuli pihasta vihellystä. Sehän oli isän uusi polkka. Se oli jo oppinut sen, se Tuomas herra. Hänkin suputti suutaan, ja siinä samassa oli polkka pujahtanut ilmoille. Se oli hauskaa, ja se oli juuri niin, ja Katri vihelsi oikein vauhdilla. Kyllä hän sellaista osaa. Hän hyppäsi pystyyn ja meni pihaan. Käki oli koivussa, ja se kukkui eikä lakannut, vaikka he olivat molemmat viheltäneet.

— Sinä osaat paremmin, — sanoi Tuomas ja katseli tyttöä suoraan silmiin.

He olivat samalla kuin vanhat tutut.

— Onko isäsi opettanut?

— Ei isä osaa viheltää.

— Hän soittaa viulua ihanasti.

Katri oli hämillään: oliko se nyt olevinaan vai oikeinko se mielellään puhui hänen kanssaan niinkuin muidenkin ihmisten ja katseli noin kauniisti.

— Arvaappas, Katri, kun minä aion jäädä tänne koko viikoksi kalastamaan ja uimaan.

— Meillekö?

— Niin, ellei sinulla ole mitään sitä vastaan?

— Kun meillä on niin meikäläistä.

— Täällä on kaunista, pappilassa on niin vietävän kuivaa, ei vettä missään koko kylässä.

— Tahtoisiko Tuomas herra asua kamarissa? — kysyi Katri arasti.

— Ei suinkaan, tuvassa on parempi, tarvitsisi vain saada Juonalalle vuode.

— Ladossa on lautoja, — sanoi Katri.

He juoksivat latoon, ja nuorukainen ihastui, sai sahan ja vanhoista kattolaudoista irroitettiin nauvoja. Yhdessä he kantoivat sängyn luonnoksen tupaan. Raskas taakka likisti Katrin käsiä ja sänky lipsahti reväisten siekaleen uudesta hameesta.

— Nyt tuli vahinko, — sanoi Tuomas.

— Minä neulon, — kiirehti Katri rauhoittamaan.

— Sinä olet aikamoinen pikku emäntä, — kehui poika.

— Te olette niin kuin — — hän ei osannut jatkaa, hame oli piloilla.

— Sinä et ole tainnut ennen koskaan ommella, — sanoi Tuomas katsellen kömpelöä neulan pitelyä.

— Minä olen tehnyt hameen, — sanoi Katri nykäisten niskojaan.

— Tämähkö ylläsi?

— Niin, tämän.

— Sinä olet soma.

— Taikka hame.

— Niin ja hame, — vahvisti Tuomas.

— Älkää tehkö pilaa, — sanoi Katri, ja kyynel kimmelsi silmässä.

— Totta se on. Osaatko sinäkin soittaa?

— En.

— Osaatko laulaa?

— Laulaa ne linnutkin, sillä tavalla minäkin.

— Oletko sinä käynyt koulua?

— En, — sanoi Katri ja käänsi pois kasvonsa.

— Osaatko sinä kirjoittaa?

— En, — vakuutti Katri ja katsoi uhallakin kysyjään.

— Tahtoisitko osata?

— Tahtoisin.

Heidän tuli nälkä, ja Katri laittoi tulen. Siihen hänen ruuanlaittotaitonsa uupui. Tuomaalla oli lihaa eikä kumpikaan ymmärtänyt, mitä sille oli tehtävä.

— Pannaan se kiehumaan, — sanoi Tuomas ja pisti sen pataan, ja Katri kaatoi padan vettä täyteen.

— Tuleekohan siitä nyt paistia? — epäili Tuomas.

— En minä tiedä, — myönsi Katri hämillään. — Kalasoppaan pannaan perunoita ja lientä, ehkä pannaan perunoita, niin tulee soppaa.

Tuomas puuhaili sängynteossa.

— Tästä uhkaa tulla hyvä, — sanoi hän hikeään pyyhkien ja vihelsi Juonalan polkkaa. Katri yhtyi samaan nuottiin. Häntä niin kiusasi se, että Tuomas vihelsi väärin.

Äkkiä Tuomaan sänkylaitte romahti.

— Se pentele petti! — huusi hän kuin mies.

Katri nauroi. Olihan se niin hullua, kun tuollainen herraspoika kirosi.

— Mitä sinä naurat? — sanoi Tuomas äkeissään. — Kun he-herra kirosi! — sopersi Katri voimatta hillitä iloaan.

— Sitäkö sinä, no, kyllä sinä sitä saat kuulla! — Ja sitten hän otti oikein jyhkeän ryhdin ja oli sadattelevinaan.

Katri katseli häntä suu raollaan, liekehtivä hohde silmissään ja niin veitikkamaisella hymyllä, että nuorukainen vaikenä ja tapaili sanoja.

— Ei, se on hullua. Vihelletään, annetaan palttua laudoille. Tules polkkaa!

Hän lähenei viheltäen, ja Katri nousi penkiltä kädet ojennettuina ja katse kohoten kuin olisi tahtonut lentää. Hän ei vielä ikäänään ollut kenenkään kanssa tanssinut, yksin vain hyppinyt.

Nuorukainen piteli siroasti kädestä ja otti askeleet harvakseen. Katri haparoi ensin, mutta jalat oppivat pian oikeat askeleet ja seurasivat varmasti tahtia. Katri ei viheltänyt, hän unohti kaikki, tuvan, Tuomaan, itsensä, hän lensi, liiteli kuin tyhjässä.

— Se oli tanssia! — sanoi Tuomas.

— Ette saa puhua siitä.

— Miksei saisi puhua?

— Se on niin kaunista ja — salaista.

Nuorukainen katsoi tyttöön.

— Sinun silmäsi ovat kuin veden pinta, niissä välähtelee ja läikky.

— Niinkuin vesisaavissa, — hymyili Katri.

— Niin, miksikäs ei vesisaavissa? Soma sinä vain olet ja niin toisenlainen kuin muut. Mutta sinun pitää oppia kirjoittamaan.

— Kuka minua opettaisi?

— Minä opetan.

Katrin eloisuus ja välittömyys voitti nuorukaisen ystävyydelle alttiin mielen, ja niin oli tämä ens'mäinen päivä täällä takamailla hänelle kuin juhlaa. Hän katseli Juonala ja Katria kuin luonnon

pyhiä ihmeitä ihailen ja kunnioittaen aavistamatta, että hän juuri sillä tavalla herätti heissä kaikki hyvät voimat.

Kului monta päivää, lumousta kesti yhä, tuntui aina siltä kuin olisi eilen tullut. Hän ei enää laskenut päiviä, ei tiennyt, oliko arki vai sunnuntai. Hän tunnusti sen nauraen Juonalalle. He soittivat viulua, mutta Tuomas ei voinut saada varmasti korvaansa ja alkoi väsyä. Silloin hän muisti lupauksensa opettaa Katrille kirjoittamista.

Katri istutettiin ison pöydän ääreen, ja isä katseli innostuneena, kuinka tuon piti käydä. Ensin vedettiin viivoja paperin täydeltä ja koukkuja ja käiväroitä ja sitten kirjaimia. Tuomas kuljetti tytön kättä saadakseen toivotun ryhdin kirjoitukselle. Katri oli kärsivällinen ja melkein liian ahkera, mutta kun meni viikko, eikä hän vielä osannut sujuvasti sanoja sommitella, tuli kyllästys.

— En minä opi koskaan!

— Yksi viikko vielä, otetaan muuta välillä, lasketaan.

He laskivat, lukivat historiaa, maantietoa, upposivat tietämisen alkeisiin. Tuomas piti esitelmiä. Juonala ja Katri olivat kunnioittavasti vaiti. Katri sai kirjoitustehtäviä, saavutti pieniä voittoja ja suuria tappioita. Aina näki nuorukainen hänen silmissään rajattoman luottamuksen ja ihailun, toisinaan kyyneltyvän surun, kun oli antanut aihetta moitteeseen. Tuomas ei enää hennonut moittia eikä tarvinnut kiittää.

He lähenivät toisiaan päivä päivältä. Katri oli kiivennyt ylöspäin hänelle hyvin jyrkkää sivistyksen polkua, ja Tuomas auttaessaan häntä astunut alaspäin, antanut kättä ja vetänyt tyttöä luokseen. Työ oli hupaista ja jännittävää leikkiä. Mutta nuorukainen oli liiaksi malttamaton. Hän unohti yhä useammin, ettei Katri voinut seurata hänen ylen lennokkaita esitelmiään.

Tyttö ei enää pyrkinytäkään ymmärtämään kaikkea. Hän vaipui kuuntelemaan ääntä, sanoja ja onnellisuuden huumaamana seuraamaan nuorukaisen kasvojen vaihtelevaa ilmettä. Tuomas luki heille historiaa ja puhui kauniisti vapaudesta ja kansallisuudesta, mutta Juonala ja Katri kuuntelivat niitä hajamielisinä.

— Onhan se kuin Jumalan sanaa, — myönsi Juonala, — mutta eihän meikäläisen ole määrä sitä ymmärtää, kun uskoo niinkuin lapsi — ja kyllähän minä sen uskon, koska nuori herra niin sanoo.

Katri ei koskaan puhunut luetusta eikä kysellyt niinkuin laskuesimerkeistä kysyi. Tuomas luuli jo, että tyttö kuului kylmäjärkisiin, ja se kannusti häntä yhä enemmän vastuksia voittamaan. Hän puhui omista ihanteistaan, yksityisen velvollisuudesta uhrautua maansa ja kansansa vuoksi. Mitä enemmän hän puhui, sitä kauemmaksi hän tunsu luisuvansa heistä, ja vierastus hiipi välille.

— Ettekö te sitä ymmärrä? — huudahti hän epätoivoisena.

— Kyllähän se on sillä tavalla kuin nuori herra sanoo, niille, joille se on, mutta meikäläinen asuu täällä kaukana sellaisista korkeista asioista. Käyhän se Herran voima tuolla pilvissä ja kuuluuhan se uhkaavalta, niin että on tapana siunata ja ristitit kätensä, mutta tietäähän sen, ettei se koske meidän mökkeihimme, ellei ole sallittu.

Nuorukaisen mieli kuohahti, ja hän oli valmis soimaamaan heitä alhaisiksi ja itsekkäiksi, mutta totellen kunnioittavaa vaistoaan hän katsoessaan Katrin avomielisiin ja lapsellisiin kasvoihin ja Juonalan sydämelliseen hymyyn ei voinutkaan sanoa yhtään loukkaavaa sanaa. Hän vain kohautti hartioitaan ja jupisi: — Mitäpä sitä sanoisi uskovansa, kun ei usko. Lopulta hän ymmärsi, ettei Juonala voinut käsittää isänmaallisuutta.

Juonala otti viulunsa ja soitti. Hänen säveleensä ilmaisivat joko iloa tai surua, kumpaakin kaihoisana ja laulavana ilman sorahtelevaa epäsointua, ilman uhkaa ja voimaa. Kuitenkin viulun hyväilevät sävelet saivat sydämen ilosta huumaantumaan ja surusta raskaaksi. Ja vaikka sävelet olivat enimmäkseen tanssikkappaleita, oli niiden sävy kuitenkin surumielinen. Nuoret kuuntelivat niitä kuin omien heräävien sydämiensä vaikerrusta. Aavistamattaan he ammensivat syvimmän ja inhimillisimmän soitannon lähteistä, missä ei ollut mitään uhrattu tyhjälle helinälle.

Näin he yhä lähenivät, toisiaan.

— Miten teistä on tullut soittaja? — kysyi hän Juonalalta.

— Mistäs sen nyt tietää, vaikka tiedänhän minä sen. Se on nyt niinkuin yksin minulle ja tuolle viululle kuuluvaa, en viitsisi ottaa sitä huulilleni.

— Kertokaa, minä ymmärrän, se on teidän tarinanne. Toisilla ihmisillä on oma tarinansa.

— Ei se mikään tarina ole, että sitä sen vuoksi peittelisin, sellaista se on meikäläisen elämää. Minä jo pikku pojasta osasin erottaa kaikenlaiset äänet, vihelsin iloisen tuulen ja surullisen tuulen. Sitten se kerran tuli, kun kuulin ensi kerran tanssissa viulun. En minä houru poika saanut lepoa missään. Karkasin karjasta pelimannin perässä. Se oli vähän viinaan menevä ja luopui viulustaan, kun sai vähät rahani. Ei se ole tämä, minulla on ollut jo monta viulua. Eihän se oma soittaminen silloin vielä alkanut. Sanonkomas, Katri?

— Sanokaa vaan, — nyökkäsi Katri.

— No, se oli Katrin äiti. Nuori herra kai ymmärtää. En minä ole koskaan ollut sen kummempi kuin nytkään, ja Katrin äiti oli hyvin korea tyttö. Tää viulu sen teki, että sain suostumaan, vaikka Katri sitä sitten oppi vihaamaan. — Soittaja silitteli viuluun ja kasvoilla päyili hellyys. — Oikeastaan minun olisi pitänyt tämä koje rikkoo, kun se on tehnyt Katri-vainaille ja minulle niin paljon pahaa. Tämän Katrin syntymän jälkeen hän ei koskaan enää tullut terveeksi. Kuoli yksin, kun olin soittamassa.

Ja soittaja laski viulun nurjalla kädellä taaksensa pöydälle ja vaiken.

Sydänmaan kaameus ahdisti nuorukaista, vaikka olikin juhliiva kesäpäivä, ajatellessaan nuoren vaimon yksinäistä kuolemaa.

Tuomas kävi kotoaan, pappilasta, hakemassa eväitä ja kirjoja. Sattumalta hän pisti joukkoon Chateaubriandin Atalan. Se oli saksankielinen painos, jota hän oli joskus yrittänyt kääntää, silloin kun kieli oli ollut hänelle aika visaa, ja hän oli tehnyt sivujen reunoille muistiinpanoja. Nyt hän syventyi siihen uudestaan, ja hänen mieleensä johtui kääntää siitä osia Juonalalle ja Katrille.

Hän oli huomaavinaan kirjassa olevan sukulaisuutta omalle mielialalleen täällä metsän sydämessä, ja siitä hän päätti, että jos mikään, niin tämä kirja saisi hänen metsäläisensä Katrin ja Juonalan irti itsestään. Tuomas oli haaveilija, melkein intoilija, ja luuli ymmärtävänsä ihmisluonteita ja yritti aina katsoa — niinkuin hän itse sanoi — ihmisten läpi. Ja tässä oli nyt hänen mielestään jotakin hänen metsäystävillensä. Nyt heidän piti ymmärtää tätä, vaikka olivatkin kuuroja hänen valta-aatteilleen kansojen itsenäisyydestä.

Nuorukainen ei käsittänyt, etteivät nämä luonnonlapset eläneet samalla historiallisen kehityksen tasolla kuin hän itse. Juonala oli pikkupojasta asti palvellut viuluun ja oli siis varsinainen pakana epäjumaliseen. Uskonto ei velvoittanut hänen omaatuntoaan lukemaan kirjoista. Hän tyytyi vain kunnioittamaan muiden uskoa ja lukemista, tunsikin jonkinlaista pelkoa pahaa henkeä kohtaan ja otaksui taiteellisen haltioitumisensa siksi autuuden esimauksi, joka on suotu ihmisen sielulle taivaassa. Katri taas oli lukenut vain kyläkirjaston vanhoja kertomuksia, jotka eivät jättäneet hyvää eivätkä pahaa jälkeä, olivat olleet väröttömiä, eikä kummallakaan ollut siis aatteita eikä mitään käsitystä kansalaisen tai mistään muistakaan ihmisten yhteiselämän velvollisuuksista. He olivat kaksi luonnonlasta: Juonala erikoisen synnynnäisen soittajavaistonsa johtamana ja viulunsa lumoihin täydellisesti alistuneena, ja Katri vielä kehittymättömänä ja metsistyneenä lapsena.

Näille tahtoi innostunut nuorukainen jakaa henkensä aarteita. Hän tuskin jaksoi odottaa, kunnes Katri saisi pikkuauskarensa päätetyksi ja Juonala koukkunsa järvellä koetuksi.

Oli jo ilta, valoisa kesäyö tulossa. Hetki hänen mielestään siis hyvä Atalan lukemiseen. Juonala tuli sisään ja riisui kalanuttunsa, otti lusikkapuun uunilta, jonne sen oli hahmoitettuna pannut kuivamaan, ja valitsi koveron veitsihyllyltä, istui veistintukille muurin viereen ja alkoi kovertaa. Kevyt haapapuu pyöri hänen tottuneissa käsissään, ja kovero puraisi ahnain ottein puuron lusikasta. Lusikkapuu painui rintaa vasten, ja soittajan kasvot saivat tarmokkaan ilmeen.

— Lieneeköhän se totta, että ruumiillinen työ kasvattaa ihmisessä tarmoa? — sanoi Tuomas katsellessaan Juonala.

Samassa hän huomasi toisten katseista, että se oli taaskin sellaista, mitä he eivät ymmärtäneet. Mutta kyllä he vielä ymmärtäisivät. Hänen sydämensä löi tavallista nopeammin.

Katrille oli tuotu pappilasta silitysrauta, ja sillä hänen oli määrä pitää nuoren herran vaatteet kunnossa. Tytön paljaat varpaat painuivat lujasti lattiaan ja punainen suu mutussa hän kehnäsi raudalla huimaa vauhtia vaatetta pöydällä. Paita oli liian kuiva eikä ottanut totellakseen. Katri oli niin touhuissaan, ettei ensin kuullut mitään, kun Tuomas alkoi lukea yksitoikkoisella äänellä, harvaksen sanoja pudotellen. Sana Amerikka herätti kuuntelijoiden tarkkaavaisuuden.

Olihan Juonala kyllä kuullut sekä todellisia että kuviteltuja juttuja ja asioita tuosta etäisestä toiveiden ja unelmien maasta, ja hänen oma haaveille altis mielikuvituksensa oli luonut siitä itselleen mieluisan paikan, mihin toisinaan alakuloisuuden hetkinä ajatus eksyi, kun vaellushalu oli ylimmillään ja taipale pitkä. Hyvin tietäen, ettei hänen tarmonsakaan koskaan kyennyt auttamaan häntä suuren meren toiselle

puolelle, oli turvallista kuvitella siitä maasta kaikkea hyvää ja rikasta.

Katrille se oli ajatuksissakin tuntematon ja utuinen käsite. Olihan joskus vilahtanut ohitse kuin jokin hämärässä välkähtävä värilyhty. Erämaan lapsi, joka ei mitään muuta ollut nähnyt kuin pienen kylänsä ja metsän, jonka ääriä hän ei milloinkaan luullut saavuttavansa, käsitti kirjasta yksinkertaisen totuuden ja näki elävästi silmiensä edessä kuvatut aarniometsät, sen mahtavan suuruuden ja hymyilevän sulouden. Se ei ollut hänelle mikään kauneusunelma, joka haihtuu samalla, kun on herännyt. Se oli näky, joka piirtyi hänen neitseelliseen sieluunsa eheänä ja totena.

Tuomaan yksitoikkoinen ääni ja kankeat lauseet antoivat kylliksi aikaa kuulijoille pysyä mukana ja liittää kuvan kuvaan. Henkeä pidätellen, suu auki kuunteli Katri lukemista, vei raudan liedelle ja hiukan levottomana läheni Tuomasta. Juonala oli laskenut lusikkapuun polvelleen epätietoisena odotellen. Molemmat olivat joutuneet pois tolaltaan. Tuomas tunsu sen vaistomaisesti ja iloitsi salaa. Nyt he kerrankin ymmärtävät. Chactaan kova kohtalo ja vankeus sai heidät kokonaan valtoihinsa. Tuomas katsoi heihin. Sama ympäristön unhotus ja kertomuksen loihtima lumous oli antanut heidän kasvoilleen leimansa.

— Lukekaa vielä, — pyysi Katri kiihkoisesti. Tuomas oli levähtänyt, ja Katrin pyyntö todisti heidän ymmärtäneen ja ihastuneen. Metsäläisille se oli enemmän kuin ihastusta, oli todellisuutta, oman sydämen ääntä ja Katrille heräämistä uuteen elämään.

Tuomas tapaili sanoja, paranteli lauseita kuin olisi keskustellut jonkun kanssa. Chactaan ja Atalan rakkaus toi huoneeseen suuren hiljaisuuden ja hartauden. Nuorten puhdas sydän palveli suurta tuntematonta, ja miehen mieli tunnusteli oman sielunsa tilaa.

Katri vaipui itseensä. Mitä oli nyt tämä auringonvalo, joka akkunasta lattialle läikähti ja lämmitti aivan toisella tavalla kuin ennen? Olikohan se sama aurinko kuin Mechaceben rannoilla Atalan ja Chactaan aarniometsissä? Hän itse oli kuin Atala, uskoi Jumalaan ja muisti äitinsä viimeiset sanat: — Turvaa Jumalaan. Aarniometsä ei ollut kaukana maailman ääriässä, se oli hänen metsänsä ja harjunsä ja järvensä. Ja hän itse oli yhtä sen kanssa ja tahtoi painua sen salaisimpaan lehtoon, jonne ei mikään silmä eksyisi näkemään. Sinne hän houkuttelisi auringon paistamaan, veisi oman käen kukkumaan, laulaisi Jumalasta, antaisi kaikille anteeksi, olisi hyvä, niin hyvä, että linnutkin sen ilmassa tuntisivat ja laskeutuisivat hänen lehtoonsa laulamaan. Ja Tuomas tulisi ja isä soittaisi niinkuin isä Aubry puhui, ja hän, Katri, tahtoisu kuolla kaikkien heidän onnensa tähden — hän tahtoi kuolla, silloin ei kukaan pilkkaisi, ja kaikki hänen jälkeensä jäisi kauniiksi kuin Atalan jälkeen. Ja jos hän nyt uskaltaisi, niin lankeaisi polvilleen tuohon permannelle, johon auringonvalo on akkunasta läikähtänyt, ja pyytäisi Tuomasta lukemaan alusta Atalan kirjaa vielä kerran ja sitten vielä kerran, että hän sen osaisi sanasta sanaan ja että Tuomas katsoisi silmiin ja hän saisi sulkea silmänsä ja rukoilla — rukoilla hänen puolestaan — ja sitten he vaeltaisivat kauas kuin Chactas ja Atala, ja hän saisi kuolla siellä eikä koskaan herätä.

Hänen kuvittelunsa vaihtelivat heleinä ja synkkinä kuin kesäisen yön varjot kertomuksen niitä säestäessä, samalla kun palava halu noudattaa haaveellisia mielikuvia houkutteli sovittamaan ne omaan elämään. Jos hän olisi ollut yksin huoneessa, niin varmasti hän olisi jäljitellyt henkilöiden liikkeitä ja sanoja. Hän läheni yhä Tuomasta seuraten lehtien kääntymistä ahnain silmäyksin kuin nälkäinen herkkujen ilmestymistä pöydälle hyvin tietäen, että kaikki oli aiottu hänelle, vaikka liian hitaasti — nopeammin, nopeammin ja sitten uudestaan, kunnes hän osaa ulkoa. Hän tahtoisu sen sanoa, hän puhuisu kuin Atala, liikkuisu samoin ja rakastaisi — aina kuolemaan saakka eikä kukaan saisi sitä tietää, ei aavistaa. Vasta kuollessaan hän sen sanoisi Tuomaalle.

Kesäisen yön kuultava valo kääri kaikki tarun huntuun, ja sydänmaan syvä rauha oli kuin kertomuksen aarniometsä todistamassa luettujen sanojen totuutta. Ne väreilivät vielä ilmassa, ja kuvatut henkilöt puhuivat heissä itsessään, olivat yhtä heidän kanssaan. Liikutetuin mielin tarttuivat he toistensa käsiin lausuen siten sanattomasti hyvää yötä. Monet ajat Katri eli kirjan lumoissa, ja kun Tuomas kävi kylässä eväitä noutamassa, toi hän sieltä Atalan suomalaisen painoksen. Tyttö jäi sanattomaksi riemusta ja katosi aarteensa kanssa metsään. Eräänä päivänä Tuomas tapasi hänet sammaleisella kivellä sanelemassa Atalan tunnustusta. Tytön intoisat sanat pulppuivat voimakkaan ja heräävän sielun yltäkylläisyydestä. Siinä oli ylenmäärin tuskaa, jaloutta ja kohtalon sokeaa palvomista, jonka Katri lapsellisessa kiihkoisuudessaan teki pyhäksi uskonnokseen. Nuorukainen jäi rajusti sykkivin sydämin kiven taakse kuuntelemaan uskaltamatta näyttäytyä, sillä silloin tuo Katrin pyhä toimitus olisi lakannut ja hänen mielensä saanut kenties minkä vamman.

Hän totesi — muistaen Alpren puheen, että hänkin oli joutunut Katrin leikin näkijäksi — tytön selvät taipumukset. Ja hänen verensä joutui kuohuksiin, aivan kuin asia olisi koskenut häntä itseään kaikkein enimmin.

Katri oli kaikin puolin muuttunut Tuomaan vaikutuksesta. Hän ei enää hypellyt kiveltä kivelle ilman

aikojaan matkien liikkeillensä milloin mitäkin metsän elukkaa, ei pukeutunut huolimattomasti eikä säikkyinyt aiheettomasti ihmisiä. Hän peitti iltaisin akkunansa ja sulki ovensa. Hän liikkui nyt hitaammin ja kauniimmin. Tuomas oli tuonut taloon hyvinvoinnin, joka oli Katrille ja Juonalalle ylellisyyttä. Tytön voimat olivat kehittyneet ihan silmin nähden, kasvot, kaula ja käsivarret pyörityneet ja väriltänsä vaalenneet. Yksin silmäin valkuainenkin, joka oli aluksi ollut samea, oli nyt käynyt selvästi valkoiseksi. Hänen naurunsa kaikui kirkkaana milloin mistäkin, rannan äyräältä, metsän sisältä tai ruuhesta järveltä.

Sisällä hän vaistomaisesti vaimensi ääntänsä ja iloansa. Sanat olivat aina sopusoinnussa liikkeiden kanssa, ja äänen sointu tuntui tottelevan pienintäkin vivahdusta tytön mielentilassa.

Tuomaan käytöksen ja puhettavan Katri omisti itselleen aivan täydellisesti käyttäen helsinkiläisiä voimasanoja täydellä vakaumuksella.

He elivät luonnonihmisten tavoin. Pyydystelivät kaloja järvestä, ampuivat lintuja metsästä ja poimivat marjoja harjun laidalta. Nuorukainen ihmetteli, kuinka luonnollista, halpaa ja samalla kaunista ja onnellista elämä voi olla puhdasmielisten metsäihmisten parissa.

Tuomas puheli Katrin kanssa huomioistaan ja arveli, ettei ollut niinkään suurta eroa oppineiden ja oppimattomien välillä, ainoastaan pahojen ja hyvien.

Sitä ei Katri uskonut. Hänen mielestään oppineet olivat korkeampia olentoja. Tuomas itse oli. Sitä ei Katri kuitenkaan sanonut. Hänen luontainen hienotunteisuutensa oli herännyt Tuomaan seurassa ja pidätti kaiken väärän lähentelemisen. He olivat kuin sisar ja veli. Veli, joka suojeli ja opetti, sisar, joka kiihkoisesti omisti jokaisen arvokkaan sanan tehden joka opetuksesta, mitä siitä suinkin tehdä voi.

Nuorukaisen muistitiedot kouluajalta olivat vielä tuoreet eikä hän ollut tiedoilleen saita, jakoi avoimin sydämin itsekään aavistamatta, minkä valoloisteen hän antoi yksinäiselle tytölle. Tahallaan hän penkoi alkeellisimpiäkin asioita vaistomaisesti noudattaen kuulijansa kantaa, ehkä myöskin siksi, että hän nyt jo tunsikin Katrin tiedot ja tiesi, minkä verran toinen voi omaksua. Nuorukainen hämmästytti itseäänkin — milloinkaan ennen ei luonto häntä ollut viehättänyt sillä tavalla kuin nyt. Päiväkaudet he elivät metsässä tai järvellä, useimmiten kahden, toisinaan Juonalan kanssa. He olivat siihen niin tottuneet, että tuvassa olo tuntui tukalalta. Jonkunmoinen kainous ja arkailu kahlehti heitä sisällä.

Juonala soitteli sateisina päivinä ja leikillään kehoitteli:

— Pyörähtäisitte tuossa perhostanssia, minä sen kitkuttaisin, — ja sitten hän soitti pää kallellaan ja vakava hartaus kasvoillaan.

Nuoret vilkaisivat toisiinsa ja punastuivat eikä kumpikaan liikahtanut. Viulu houkutteli, lauloi kuin vallaton leivonen korkealla poutaisella taivaalla. Se siellä painui alas ja nousi, liiti eteenpäin ja mutkitteli ja polvitteli, lauloi ja riemuitsi, uhkaili, nauroi kujertaen ja laverteli lemmeestä ja onnesta. Sen liverrys pyöri pyrynä ja pidentyi huutoon, se tuikahti sydämeen kuin valonsäde lämmittäen ja sytyttäen.

Nuorukainen ja tyttö katselivat taas toisiinsa hymyillen ja punastellen. Tuomaan käsi ojentui Katrin kättä tavoittamaan. Katri ei liikahtanut. Tuomas näytti askeleet, ja he alkoivat pyöriä käsi kädessä, heittivät irti, pyörähtivät, tarttuivat uudestaan käsistä, erosivat ja etsivät jälleen toisensa. Se oli kuin perhosten leikkiä auringonpaisteessa.

Hetki eli täynnä onnea. Soittajan lempeä sielu oli sen loihtinut surun ja ilon sävelillä. Hän oli niin usein koetellut tätä voimaansa, että se oli mennyt hänelle veriin ja hallitsi häntä itseään. Hänen oli pakko yhä uudestaan koetella tätä voimaansa ja sen orjuudessa vaikeroiden valitella oman elämänsä surua ja oman tahtonsa taittumista. Olihan hän sen vuoksi oman vaimonsa jättänyt yksin erämaahan elämään ja kuolemaan ja sitä tuskaansa hän aina soitti ja itki kaipaustaan perhospolkan liverryksissä.

Niissä eli hänen rakkautensa uudestaan, ja nähdessään oman lapsensa kasvavan ja kehittyvän hän tunsikin taaskin saaneensa sellaisen hetken, jota hän sielussansa janoisi taivaan esimakuna. Niin hän sävelillään siunasi lapsensa onnea.

— Minä olen aivan pyörreksissä, — sanoi Tuomas pyyhkien hikeä otsaltaan, ja yhdeksäntoistavuotiaan silmät loistivat elämänhalun kiihkeydestä.

Katri juoksi tuiskuna ulos ja piiloutui puuvajaan. Hän itki, itki ensi kertaa katkerasti. Miksi? Ei hän sitä kysynyt. Oli vain niin suloista, katkeraa ja — äkkiä lapselle selvisi, että nyt täytyi päästä pois, pois kauas maailmaan! Maailman täytyi olla jossakin, kaukana, lähellä, missä tahansa, mutta pois hän tahtoo täältä. Hän unohtui vajaan itsepäisesti tuijottaen eteensä, kuin olisi elämän salaisuus ollut kätkeytyneenä niihin puunkäiveröihin, jotka maassa viruivat.

Tuomas oli sipaissut valkoisen lakkinsa naulasta, heittänyt sen ohimoilleen ja viheltänyt Juonalan polkkaa hirveän väärin.

— Ei se ole sillä tavalla, — valitti Juonala vilkaisten kärsivänä poikaan. Hän oli heti ymmärtänyt, ettei Tuomas oppisi soittamaan, ja iloitsi siitä, sillä olihan se viulu sellainen tuskankapine, ja poika tuossa oli valoisa ja onnellinen. — Ei suinkaan se nuori herra niin välitäkään tästä soittelemisesta, — päätti hän. — Olen taas aikonut lähteä tallustelemaan. Vakkalassa on häät. Tuleehan pastorikin sinne ja kai Tuomas herrakin...

Tuomas kävi levottomaksi. Siinäkö se nyt oli ystävyys ja ymmärrys? Hän kun oli juuri varmasti luullut osoittaneensa heille, kuinka hän oli inhimillinen ja ymmärtäväinen, oli itsekin saanut uusia vaikutteita ja periaatteita, asetellut kirjojensa ja omat ajatuksensa tasapainoon ja alkoi koota tunne-elämää ja ajatuselämää varastoon. Nyt talonpoikaissoittaja tuossa väittää, ettei tule soittajaa. Se on samaa kuin: — Mene matkaasi, emme sinua enää tarvitse! — Voiko hän jäädä tänne yksin Katrin kanssa? — Tuomas naurahti, sovinnaisuus tunkeutui tännekin korven kolkkaan.

— Vai häihin Juonalan tekee mieli, entä koska takaisin?

— En tiedä, ei ole täällä kiireitä.

— Minä olisin opettanut Katria, tytöllä on erinomaisen hyvä pää.

— Mitä siitä meikäläisen opista, — sanoi Juonala lysähtäen kokoon ja kääntäen pois kasvonsa.

— Olette hyvin itsekäs mies! — huudahti nuorukainen, nähdessään Juonalan harhailevan katseen. — Minä olen kuitenkin päättänyt opettaa Katria ja minä teen sen! — sanoi hän laskien kätensä Juonalan olalle.

— Mitäs, mitäs sitä ... tapaili Juonala ja laittoi viulua nahkakoteloon ja valmisteli lähtöä.

Tuomas pakkasi kirjansa ja muut varusteensa ja meni sitten pihalle Katria tapaamaan.

— Hyvästi, Katri, vähäksi aikaa. Isäsi lähtee häihin ja minä lähden kotia, mutta lukuja me jatkamme. Pidä kirjat täällä ja käy pappilassa vaikka joka päivä.

— Uskallanko minä?

— Ei sinua siellä kukaan saa loukata, sen minä lupaan, — sanoi Tuomas. — Sinulla on sellainen pää, että opit vuodessa sen, minkä muut kymmenessä.

— Onko? — huudahti Katri loistavin silmin ja löi kätensä yhteen, mutta vaikenä samalla ja sanoi katkerasti: — Ne luulevat minua vähämieliseksi.

— Juuri senvuoksi me näytämme niille kurssia!

Juonala ja Tuomas lähtivät.

Katri seurasi heitä ensimmäiselle harjulle ja jäi katselemaan, kunnes he peittyivät metsään. Sitten hän palasi kotiin, sulki ovensa ja eli yksinäisyydessä menneet kesäiset viikot. Kaikki ne tulivat päivä päivältä ja kertoivat, etteivät milloinkaan enää palaa. Ne olivat kuitenkin olleet ja ne olivat vieläkin eikä kukaan eikä mikään voisi niitä häneltä riistää. Oi, hän oli rikas, niin rikas, ettei kukaan koko kylässä, ei sillä tavalla! Mutta rikkaudentunto hävisi pian, ja kumea yksinäisyys tuli tuntuvammaksi kuin koskaan ennen, sen huikaisevan valoisuuden jälkeen, jonka Tuomaan seura hänelle oli suonut. Katri turvautui Atalaansa, luki ja leikki sitä, mutta sekin kyllästytti, kaiho vei voimat, ja hänen täytyi käydä vuoteeseen. Nyt saisi tulla se, jota hän oli itselleen toivottanut — kuolema! Hän ihmetteli, ettei se tullut, vaikkei hän syönyt juuri mitään, Silloin hänelle tuli hätä, minne mennä, mihin turvautua.

5.

Katri seurasi Tuomaan kehoitusta, meni pappilaan.

Kohtalo oli kuitenkin määrännyt asiat käymään toisin kuin nuoret olivat suunnitelleet.

Kirkkoherra Salmela oli äkkiä kuollut, ja Tuomaan oli täytynyt matkustaa pois paikkakunnalta.

Hän oli jättänyt Katrille kirjeen. Se oli Katrin ensimmäinen kirje ja siksi salaperäinen ja pelottava avata. Siinä ne olivat sanat hänelle.

Hyvä Katri!

Kun saat kirjeeni, olen täältä kaukana. Sinä tiedät kyllä, mitä on olla orpona ja turvattomana. Onhan isäsi hyvä, mutta mitään tukea ei hänestä sinulle ole.

En vielä oikein käsitä, että isä on kuollut. Kohtalo on kova, ja elämäni kehittyi tämän johdosta toisensuuntaiseksi kuin oli ajateltu.

Neuvon sinua luottamaan maisteri Harjuun. Älä arkaile, minä olen puhunut asiasi hänen kanssaan selväksi.

Tulevaisuudessa tapaamme toisemme aivan uusissa oloissa. Pysy pyrinnoissasi uskollisena.

Tuomas.

Katri luki ja luki, mietti eikä selvinnyt. — "Pysyä pyrinnoissani uskollisena"? Missä pyrinnoissani?

Harjun maisterin puheilleko? Jos hänkin kysyy pyrinnoista, enkä minä tiedä mitään? "Minä olen puhunut asiasi hänen kanssaan selväksi."

Katri ei päättänyt mennä eikä olla menemättäkään. Hän vain nousi kävelemään syvissä mietteissä ja löysi itsensä Harjun pääkäytävän eteisestä.

Ovi narahti, ja joku kysyi sivuhuoneesta: — Kuka siellä?

Katri astui epäröiden huoneen poikki ääntä kohti.

— Katriko? Päivää, lapsi, ja tervetultuasi! Minä tiedän asian. No, miten me nyt aloittaisimme? Minä tahdon opettaa sinua itse ja aluksi täällä maalla.

— Kun en minä ymmärrä mitään niistä pyrinnoista, — sanoi Katri ujosti.

Maisteri Harju ällistyi ja katsoi tyttöön. Katri ojensi ujosti Tuomaan kirjeen maisteri Harjulle.

— Saanko minä lukea tämän? — kysyi maisteri. Katri kumarsi, niinkuin oli nähnyt Tuomaan tekevän, lyöden paljaat jalkansa yhteen.

Maisteri Harju hymyili kirjettä lukiessaan ja tekeytyen vakavaksi sanoi:

— Niin, Katri, sinun pyrintösi on nyt lukea ahkerasti tämä kesä. Tuomas on opettanut sinulle koko joukon hyviä asioita. Nyt me jatkamme. Saat uusia aineita ja uusia kirjoja. Kuinka on, voitko jäädä heti tänne?

— Minne minä menisin? — kysyi lapsi luottavaisena.

— Miinan huoneen takana on pieni kamari sinua varten.

Katri sävähti ja punastui.

— Etkö pidä Miinasta?

Katri punastui entistä enemmän ja pelkäsi, että hänen suojelijansa luulisi hänen nyt luopuvan pyrinnoistaan Miinan vuoksi, ja rohkaistuen oikein omaan tapaansa hän riistäytyi irti painostuksesta ja sanoi:

— En minä välitä Miinasta, minä välitän vain pyrinnoistani — lu-lukemisesta! — lisäsi hän aivan hiljaa luullen olleensa liian kovaääninen.

— No niin, nyt alamme ymmärtää toisiamme.

Näin alkoi Katrin koulunkäynti.

Opettaja oli kokematon tietojen jaossa eksyen tuon tuostakin laajoille tietämisen alueille, mutta lapsi lepäsi silloin miettien sitä, mitä oli ymmärtänyt. Edistys oli nopea, ja opettaja oli tyytyväinen, vaikka vaatikin luonnottoman paljon, mutta hänen lämmin ystävyytensä lasta kohtaan ja suunnittelut tulevaisuudesta ylläpitivät tasapainoa.

Katrilte jäi kuitenkin aikaa läksyistäkin. Hän luki kertomuksia, joita maisteri hänelle antoi, ja — ajatteli. Ajattelemiseksi sanoi Katri koti-ikävänsä metsään ja Juonalaan. Kylä ja hänen suhteensa sen asukkaihin jäi yhä enemmän syrjään. Se oli kuin vanhaa, ikävää unta, jossa hän aina oli ollut pelkeillään ja pakojalalla, aina ahdistettuna ja naurun aiheena. Hän oli nytkin sen verran ollut kosketuksessa kyläläisten kanssa, että tiesi heidän ihmettelevän, kuinka Harjun maisteri koulutti häntä, kerjäläistä, ja tahtoi tehdä vaikka ylioppilaaksi.

Katri ikävöi metsäänsä, ja kun aikaa sattui olemaan, pukeutui hän vanhaan hameeseensa ja läksi.

Jalat sipsuttivat pitkin vanhaa tuttua polkua, harjunselkää, ja omaa taitavuuttaan koetellen ne veivät Katria kiveltä kivelle ja kannoille, hipaisivat kevyinä mättäiden huiput, hyppivät yli kaatuneiden puiden ja kuoppien, oikaisten jyrkänteitä ja kiiveten loukkoisia mäkiä, joissa mustikkain varret, sananjalat, vatut, lepät, köynnöskasvit ja sammaleet petollisesti peittivät syviä koloja. Niihin olisi tottumaton metsänkävijä moneen kertaan jalkansa taittanut ja syössyt alas jyrkänteiltä. Metsot ja teerit pyrähтелиivät lentoon hänen edessään häiriintyneinä marja-ateriallaan ja piiloutuivat samassa tuokiassa kömpelösti lentäen lähimpään tiheikköön. Katri nauroi riemuissaan sitä kiirettä ja pysähtyi syvään hengittäen kuusten pihkatuoksua. Se meni hänen vereensä, metsä huumasi, nostatti suloisen lämmön päähän, poveen. Hän laskeutui sammaleelle, syleili mätästä päänsä alla lapsellisesti jokeltaen helliä sanoja. Oli pakko jokeltaa, pakko hellästi koskettaa mätästä, hyväillä ja viihdyttää itse viihtyäkseen. Se oli niin pehmeätä ja viileätä. Tämä metsä, taivas, puut, mätäs oli häntä varten ja hän niitä varten ja aurinko katseli vain häntä, kaartui juuri hänen ylitsensä.

Kauan levättyään hän unohti harmit, ja kaipuu vanhaan kotiin hiipi hiljaa ja varmasti mieleen, nosti hänet jaloilleen, ja kesäiset muistot ottivat kokonaan valtoihinsa. Hiljaa vihellellen hän hyppi jälleen kiveltä kivellä oikoteitä. Pian, pian hän tahtoi nähdä jälleen kaikki, missä olivat jutelleet, lukeneet, kirjoittaneet — kuinka Tuomaan käsi oli vienyt hänen kättään, ja kuinka hän oli pelännyt, ettei osaisi, ja yölläkin miettinyt koukeroita ja unissaankin kirjoittanut ja laskenut. Jospa hän nytkin saisi sellaista koulua vain yhden ainoan päivän. Lämmin tunnelaine pysäytti nopean kulun. Hän kuunteli puunhakkuuta tuolta aivan kohdalta. Siellä piti olla tie heti mäen alla, vain tämä rinne kotiin. Hän aikoi ensin kiertää hakkaajan, mutta ylpeys nousi. Mitä hän pelkäsi, ei ollut enää lapsi!

Kas, tässä hän oli aikaisemmin kesällä taitettu lehtiä, tuossa oli haasia — Kaivololan metsässä. Hän vihelsi pitkään, ahaa, siis Kaivololan puolella rinteessä hän oli. Kuinka ne mäet ovat yhtäläiset kuin kaksi puolukkaa! Hän oli luullut toiseksi. Kukahan se hakkaaja mahtoi olla, oli haasian takana, ei tarvinnut muuta kuin kurkottaa hiukan ja painua alemmaksi. Kivi, jolle hän oli astunut, irtaantui ja vierä kilisten, kalisten toisten kivien päällitse alas. Mies pinon takaa tuli näkyviin.

— Kaivola! — huudahti Katri.

Katrin sydän seisautti, hän jähmettyi hetkeksi, mutta samassa nousi uhma, ja itsepuolustusvaistosta hänen kätensä sukelsi taskuun ja silmä otti varman suunnan alas rinnettä. Se oli nyt kaadettujen puiden ja oksien peittämä, mahdotonta siinä juosta, ja jos hän palaisi kiertoteitä, ei hän ehtisi ensimmäiseksi kotiin, ei ennättäisi ottaa avainta kiven alta avata ovea ja lukita.

Kaivola ei liikahtanut.

— Tule pois, tyttö, mäestä! En minä pure enkä haukukkaan, — sanoi hän nauraen. Kun ei Katri vastannut ja aikoi poistua, otti hän nuoranipun pinon päältä ja heilutti sitä. — Jos sinä taas pelkää, niin voinhan minä sitoa itseni tällä kiinni puuhun. Minkäs vuoksi sinä oikein uskot, että minä teen pahaa? — Ja sanansa todistaakseen hän satoi nuoran ympärilleen ja veti toisen pään kiinni puuhun. — Tuolla on kirves ja tuossa on puukko, — sanoi hän ja heitti ne matkan päähän. — Ja tuosta saat köyden toisen pään, ja vyölläni on umpisolmu. Uskallatko nyt jutella? — puhui mies ja nauroi.

Katri otti maasta köyden pään kahden vaiheilla, mitä oli tehtävä. Kaivola nauroi yhä ja Katri katseli häntä epäillen.

— Luulin jo, että olit aikavustunut ja tullut järkiisi ihmisten joukossa. Taidat sentään vielä olla villi.

Kummallista oli kuulla Kaivololan näin puhuvan, ja semmoinen se oli kuin muutkin miehet, kun ei vaan ärsytellyt.

— Istu sinne kiven päälle, minä olen tässä. No, johan sinä kesytyt.

Kaivola myhäili ja sytytti paperossin. Hänellä oli valkoiset hampaat ja vaaleat viikset.

— Minä olen pitänyt sinua silmällä ja koetellut luontoasi. Et taida olla sellainen harakka kuin ne kaikki muut tytöt. Taidat jo ymmärtää asioita. Johan sinä kai olet seitsemäntoista. No, avaa nyt suusi, älä tuossa värjötä.

— Ei minulla ole mitään sanomista.

— No, ollaan sitten vaiti. Sinä olet tullut peijakkaan nätiksi.

Katri hypähti ylös.

— No, no, ei arkuus haittaa, liika on sentään liikaa, se tuppaa jo äköittämään. Eiköhän se Eetu nulikka ja pappilan herra ole sanoneet sinulle sitä samaa? Nättihän sinä olet.

— Ei se kehenkään kuulu! — sanoi Katri heittäen niskojaan ja hypähti toiselle kivelle.

— Älä nyt kiirettä pidä. Minulla on vielä puhumista. Mitäs sanoisit, jos tekisin sinusta Kaivolan emännän?

— Älkää pilkatko! — huusi Katri.

— Ei, mutta oikein totta, olenko minä koskaan sinua narraillut, katsellut olen ja aina kaukaa, ja sittenkin sinä pelkää.

— Kun te aina katselette sillä tavalla.

— Milläs tavalla minä sitten katselen?

— En minä osaa sanoa.

— Tule nyt ja anna kättä, niin teemme hyvän sovinnon. Kun nyt kerran on juttusille ruvettu, niin anna kättä.

Katri heitti nuoran kädestään, oli niin hullunkurista sitä pidellä, aivan kuin Kaivola olisi ollut nauta. Taisi olla oikea ihminen.

Samassa Kaivola kiskaisi päätä pitemmälle ja pudotti köyden vyöltään. Katri oli hetkeksi hellittänyt hänestä katseensa. Ja kun Kaivola äkkiä seiso i hänen edessään hymyilevänä ojentaen kättään, säikähti Katri ja hyppäsi kiveltä kivelle jyrkällä rinteellä, missä ei ollut edes karjapolkua. Hän pysähtyi kuitenkin pian ja katsoi ympärilleen. Kaivola nauroi jossakin, ja Katri jäi paikalleen seisomaan. Hän kiikkui kivillä ja vaaniskeli, minne mies oli piiloutunut. Sydän jyskytti kovaa, ja käsi oli lujasti likistetty veitsen päähän taskussa. Katrilla oli vanha laaja hameensa yllään, aina kun hän metsässä liikkui, ja sen taskussa asui tuppiveitsi vanhoista ajoista. Hän irroitti veitsen tupesta sormillaan taskussa ilman mitään tarkoitusta, itsekkään tietämättä, miksi irroitti.

Samassa hän tuns i lujan kouran tarttuvan takaapäin hameeseensa ja hän suistui kiikkuvalta kiveltään koko painollaan riipaisten itsensä irti. Mies vaappui kivellä, ja menetettyään tasapainonsa Katrin nykäistessä hamettaan syöksyi hän kohti Katria kuin olisi tahtonut tavoittaa häntä uudestaan.

Silmänräpäyksessä oli Katri vetäissyt veitsensä puolustukseksen, ja onnettomuus tapahtui, veitsi leikkasi syvän haavan Kaivolan ranteeseen.

Katri selveni kohta hypähtäen kaaduttuaan pystyyn ja aikoi paeta, mutta mies huusi:

— Älä mene, minä kuolen!

Lapsi pysähtyi katsomaan kappaleen matkan päästä ja jähmettyi kauhusta nähdessään Kaivolan paidalla verta.

— Yritä sitoa! — pyysi Kaivola. — Revi riepua paidastani!

— Ei se ole puhdas, — sanoi Katri tyyntyen päästessään toimimaan.

Hän kääntyi selin Kaivolaan ja repäisi valkoisesta alushameestaan pitkän rihman, jolla sitoi ranteen niin hyvin kuin taisi.

— Se valuu riivatusti, — manasi Kaivola, — juokse sinä hakemaan apua Harjusta, pyydä maisteria tulemaan. Kuule, odota, sano: Kaaduin aseeseen, veitseeni. Näähän sen itse, valuu kuin härän kurkusta!

Katri ei juossut, hän liiti kiveltä kivelle halki metsän linnuntietä, tuntien joka kannon, puun ja mättään, ja saapui Harjuun menehtymäisillään. Hän vapisi ja itki hiljaa koputtaessaan maisterin ovelle. Sali oli pimeä ja valo tulvahti sivuhuoneen ovesta maisterin avatessa, joten Katri ensin huikaistui ja sopersi:

— Onnettomuus, Kaivola kaatui!

— Missä ja miten? — kysyi maisteri Harju säikähtyen nähdessään Katrin kiihtymyksen.

— Metsässä veitseen, haavasta valuu verta.

— Mihin paikkaan sattui?

— Ranteeseen!

Maisteri Harju veti sormellaan poikki ranteen. — Näinkö?

— Ehkä se sattui valtimeen, — sanoi Katri. — Se niin vuotaa.

— Riennetään toki, Löydätkö sinä sinne takaisin? Tulee pimeä.

— Vaikka keskiyöllä, paikka on lähellä kotiani. He ottivat lyijyvettä ja haavavaatetta mukaansa, ja Miina antoi navettalyhdyn.

He olivat jo kaukana metsässä, kun Katri arasti sanoi seuralaiselleen:

— Jos se Kaivola nyt kuolee!

— Näyttikö se niin vaaralliselta?

— Se jäi maahan makaamaan. Voi, kuoleekohan se?

Katrin liina oli pudonnut ja mustat suortuvat valuivat kalpeille kasvoille.

Maisteri Harju näki ensi kerran Katrin katseessa sääliä ja inhimillistä surua. Se vaikutti häneen elvyttävästi ja jotakin poistui heidän väliltään.

— Lapsi alkaa kehittyä naiseksi, — päätteli hän itsekseen.

— Oletko hädissäsi? — sanoi hän tyynnyttäen. — Mitä sitten tapahtuisi, jos hän nyt kuolisi? — kysyi Katri yhä kiihtyneemmin.

— Miksi niin?

— Kun se oli onnettomuus!

— Katri, sinä näyt tietävän, miten onnettomuus tapahtui. Kerro se.

— Minun teki mieleni käydä kotona ja tapasin Kaivolan. Hän puhui kanssani ja kiusoitteli ja tarttui takaapäin hameeseeni. Minä nykäisin itseni irti ja kaaduin, mutta Kaivola taisi kompastua kiveen. Hänkin kaatui ja satutti kätensä veitseen.

— Mihin veitseen?

— Minun veitseeni.

— Miten sinulla oli veitsi esillä?

— Minä vedin sen taskustani samassa kun Kaivola otti hameestani kiinni.

— Katri! — huudahti maisteri Harju.

— Minä en ennättänyt lyödä.

— Olisitko lyönyt?

— En tiedä.

— Lapsi parka, tuli mitä tuli, sinä olet aivan syytön.

Tuskan palo nousi kuitenkin tytön rintaa polttamaan ja hän riensi nopeana pimeässä metsässä, joten maisteri Harju sai lyhtyineen kiirehtiä pysyäkseen jäljillä.

— Tässä se rinne on, — kuului Katrin ääni etäämpää. Hän huhui ja ääni vastasi alhaalta Juonalan pihasta: — Täällä!

He riensivät sinne ja löysivät miehen uupuneena portaalta.

— Nyt on aika täparällä, — sanoi maisteri. — Käydään tupaan.

He vierittivät kiven ovelta ja astuivat sisään. Lyhdyn valossa pestiin haava ja sidottiin lujasti.

Todellisuus ei Katrille enää ollut niin kauheata kuin kuvittelu. Nyt hän ei voinut hetkeksikään pysähtyä toimeettomaksi, vaan juoksi hakemassa vettä ja puita, teki tulen ja pöyhi vuoteen kenenkään kehoittamatta. Talossa oli sairas ja hän tarvitsi lepoa — lepoa miesparan täytyi saada, ja lämpöinen säälin laine huuhtaisi Katrin koko olemasta hänen puuhatessaan loimuavan takkavalkean ääressä ja vilkaistessaan vähä väliin Kaivololan kalpeita kasvoja.

Säälin tunne tuli yhä tukalammaksi ja painostavammaksi ja kun haavottunut huomasi Katrin tuskan levottomista liikkeistä, sanoi hän hymyillen:

— Tämä ei ole vaarallista, pieni naarmu vaan, huomenna jo olen terve.

Katria puistatti itkun hyräys eikä hän voinut itseään hillitä, vaikka niin häpesi maisteria.

— Sinun pitäisi nyt lähteä kylään — kotiin, — sanoi maisteri Harju. — Minä tulen sitten, kun ehdin Kaivololan kanssa.

— Minä jään tänne, sanoi Katri varmasti. — On niin paljon tekemistä.

— Sinun pitää sitten mennä tuonne kamariin nukkumaan.

Katri ei puhunut mitään, hän toi olkipatjan ja peitteen kamarista, teki vuoteen penkille ja viittasi Kaivolalle, että se kuului hänelle.

— Tuomas herrakin on nukkunut tässä sängyssä, — sanoi hän silittäen puista päätyä ja katsoi maisteriinsa.

Hämärä oli muuttunut pilkkopimeäksi, ja kun takkavalkea hiipui, jäivät nurkat ja sopet tuvassa näkymättömiin.

Kaivola oikaisi puukeissaan lopen uupuneena vuoteelleen, ja maisteri Harju tupakoi takkavalkean ääressä.

Katri meni kamariinsa tyyntyen vähitellen ja häntä uuvutti. — Metsä humisee kuin itkisi, — ajatteli hän. — Se on niin uhkaavasti vakava ja se ihan musertaa minut. Ihmiset voivat toisiaan sääliä, metsä ei. Se ei tunne pelkoa eikä yksinäisyyttä. Kun olin täällä, olin samanlainen. Nyt sen tiedän. — Hän nukkui kesken mietteitään.

Tuvassa oli hiljaista. Sairas ei nukkunut, ja valvova mies kävi levottomaksi.

— Tuleeko läpi siteen? — kysyi hän vilkaisten sivulleen voimatta pimeässä nähdä.

— On se märkä, — sanoi Kaivola.

— Lienee sittenkin parasta, että menen hakemaan hevosen ja reen. Kärryillä ei tänne hiivatin soppeen päase.

— Ei ole vahinko suuri, vaikka kuolenkin, — sanoi Kaivola.

— Tänne ette saa kuolla.

— En, jaksan kyllä huomiseen, jos saan aamulla heti apua, — sanoi sairas.

— Herätän Katrin, olkaa hiljaa paikallanne, — sanoi maisteri.

— Tottelen, — vastasi sairas alistuvasti.

Maisteri Harju herätti Katrin valvomaan, otti lyhdyn ja läksi taipaleelle.

Katri läheni liikkumatonta miestä ja katsoi suuriin punertaviin silmiin, joihin kuu loi kaameaa valoaan. Tyttö hytkähti kuin olisi tuntenut kipua.

— Onko vaarallista? — kuiskasi hän pelon vallassa.

— Luulen, että kyllä se vie! — sanoi mies.

— Kuoletteko? — huudahti tyttö tarttuen äkisti ja varomattomasti terveeseen käteen.

— Tahdotko tehdä minulle mieliksi?

— Tahdon, tahdon!

— Suutele minua.

Katri kääntyi pois.

Kyöneleet valuivat miehen poskille ja hän sanoi tukehtuneella äänellä:

— Minä kuolen ehkä piankin eikä kukaan naisihminen ole minua vielä rakastanut eikä suutakaan antanut. Olen vasta kahdenkymmenen viiden vanha.

— Eikö kukaan ole teitä säälinyt? — kysyi Katri, kääntäen kasvonsa sairaaseen ja nähden hänen itkävän. — Te osaatte itkeä! — huudahti hän läheten sairasta.

— Minä olen syypää teidän onnettomuuteenne, ja tahtoisin olla teille oikein hyvä! — jatkoi hän lämmin sointu äänessään, joka teki sairaan onnelliseksi ja sai unohtamaan kovan kohtalon.

— Anna minulle suuta, se on sairaan ja kuolevan rukous.

Katri käänsi jälleen päänsä pois.

— Niin, älä anna, minä en ole sinulle millään tavalla otollinen enkä saa sinua kiusata, sinua, hyvä ja kaunis lapsi. Sinä olet paljon parempi kuin kukaan — niin kukaan sellainen, jonka minä tunnen. Ja sinä olet oppinut ja koulua käyt maisterilla. Ethän sinä voi minua suudella.

Katri painoi äkkiä huulensa sairaan suulle ja poistui huoneesta.

Hän ei kuitenkaan kauaa viipynyt, toi vettä ja auttoi sairasta hänen juodessaan.

— Puhu minulle, — pyysi sairas.

— Mitä minä puhuisin, en osaa Jumalan sanaa.

— En minä tahdo Jumalan sanaa, puhu sinä itsestäsi.

— Eihän minusta itsestäni ole mitään puhumista.

— Puhu ajatuksistasi. Mitä sinä itse ajattelet, kun et lue kirjoja?

— Minulla on niin monta ajatusta. Viimeksi olen aina toivonut itselleni sellaista pukua kuin kellertävä iltarusko ja sellaista taloa kuin itse voin kuvitella pilven reunalle.

— Ne sinä kerran maailmassa saat, jos vaan siihen tyydyt.

— En minä sellaista todeksi, usko.

— Minä annan sinulle rahat.

— Oletteko te hullu? — huudahti Katri unohtaen, että mies vuoteella oli sairas.

— En, kyllä minä vielä olen viisas, mutta kohta kuolen ja taloni jää.

— Ettehän te voi kuolla! — kuiskasi Katri tuskaisena ja katsoi ympärilleen kaameasti valaistuun huoneeseen aivan kuin olisi pelännyt oudon vaaran salassa vaanivan.

— Älä pelkää. En kai minä vielä tänä yönä kuole. Selkääni vain särkee niin riivatusti. Auta tyynyä vähän ylemmäksi. Kas, se tekee hyvää. Puhu nyt siitä talostasi.

— Mitä siitä, olette väsynyt.

— En minä unta saa enkä nyt raaski nukkua. Minä tahdon katsella sinua ja pitää kiinni elämästä niin kauan kuin voin. Puhu sinä talostasi.

— Siitäkö talostani pilven reunalla?

— Niin, siitä talostasi.

— En minä sitä rakentaisi tänne Harjuun.

— Miksi et?

— Minua aina niin naurattaa, kun mehiläinen puskee päänsä ruutuun ja surisee ja purisee hengen edestä. Se luulee pääsevänsä ulos. Se on niin hullunkurista, kun ei se koskaan sillä tavalla pääse. Jos minä nyt rupeaisin asumaan Harjussa, niin en koskaan pääsisi suureen maailmaan, ja sinne minä tahdon. Minä tahdon oikein kauas, tahdon nähdä paljon ihmisiä!

- Jos minä jäisin eloon, etkös tulisi minulle emännäksi?
- Enhän minä sitten voisi päästä maailmalle.
- Et, etkös tulisi?
- En, en minä tulisi.
- Minä olen rikas. Metsä on hyvin suuri, olen laskenut sen sadantuhannen arvoiseksi.
- En minä sittenkään tulisi. — Sinä annoit minulle suuta. Katri punastui ja sanoi:
- Kun te olette kuolemansairas ja minä niin säälin teitä.
- Suutelisitko minua vielä, jos — jos minun pitäisi kuolla!

Katri ei vastannut. Sairaana terve käsi oli tarttunut hänen käsivarteensa ja pakottanut katsomaan silmiinsä, suuriin syviin silmiin, joissa oli merkillinen voima kutsua yhä lähemmäksi ja katsoa toisen sisimpiin ajatuksiin.

— Ethän sinä tahdo olla katsomatta silmiini! -pyysi sairas.

— En! — kuiskasi Katri hiljaa kääntämättä silmiään pois sairaan silmistä. Hän tunsi jotakin tapahtuvan, oli aivan kuin joku verho olisi siirtynyt pois heidän väliltään, ja Katri ymmärsi näkevänsä miehen salaiset ajatukset. Kuinka hän oli yksin maailmassa eikä enää jaksanut toivoa mitään, ja sen vuoksi hän piti Katriasta, että hänellä olisi joku ilo elämästä. Kaivola parka, kuinka köyhä hän oli.

Kyyneleet nousivat tytön silmiin ja putoilivat kuumina pisaroina sairaan avoimelle povellet.

6.

Aamun koittaessa tuli ihmisiä, jotka veivät sairaan pois. Katri jäi yksin kotipihaansa seisoen keskellä pienistä kivistä tehtyä piiriä. Sen hän oli itselleen laittanut sinä päivänä, kun äiti kuoli. Keskellä oli iso kivi, ja sille hän nyt istui ja mietti. — Jos äiti tietäisi Kaivolasta ja minusta, mitä hän se sanoisi? Ehkä äiti tietäekin, mitä Kaivolalla on se syvyys. Onkohan se samaa kuin minun mielessäni on se pohjaton kaipuu?

Näissä mietteissä tyttö nousi ja lähti kylään.

Maisteri sanoi: — Kaivolalla on hyvin vaarallinen.

— Minkä vuoksi? — kysyi Katri kiihkeästi.

— Lääkäri sanoi, ettei hän oikein voi saada syytä selville. Haava ei missään tapauksessa ole kuoleman syytä, jos niin tapahtuukin, pikemmin sitten hänen yleinen heikkoutensa ja veren vähyys.

— Kaivola ei ole vahva! — sanoi Katri kuin itseksensä. — Hän on niin köyhä, ei kukaan hänestä pidä.

— Hän pyysi sinua tulemaan sinne Kaivolalle.

— Nytkö?

— Kohta kun olen tullut sieltä takaisin. Kaivola lähetti hakemaan nimismiestä ja tohtori jäi sinne odottamaan. Kysymyksessä on testamentti. Kaivolalla ei ole läheisiä perillisiä. Isä ja äiti olivat ulkokuntalaisia ja nähtävästi ilman sukua. Kaivola on perinyt heiltä talon aivan yksin ja määrää siitä nyt mielensä mukaan.

Katri meni Kaivolalle iltahämärässä ja vietiin heti sairaan kamariin.

Kaivola ojensi hänelle kätensä ja hymyili, ja Katri tarttui siihen istuen tuolille sängyn viereen. Olihan täällä niin tutunomaista. Samanlainen kamari tuvan päässä kuin hänen kotonaan. Samanlainen ruskea piironki oviseinällä ja akkunan pielessä peili, sellainen vanhanaikainen, kultapuitteinen, kaksi akkunaa ja vuode.

Kaivola ojensi hänelle vasenta kättään, oikea oli nyt sidottu, ettei se liikkuisi ja vaikuttaisi häiritsevästi haavaan.

— Istu tähän sängyn laidalle, minä näen sitten paremmin, — sanoi Kaivola. — Taitaa nyt olla sillä

tavalla, että meidän pitää nähdä toisemme oikein hyvin, ettei sitten jälkeenpäin jää mitään pimeäksi.

Katri antoi kätensä ja istui.

— Kun se onnettomuus kerran tuli, niin sitä ei saa tehdä suuremmaksi kuin se nyt on. Minä olen ajatellut, että sinä nyt suostuisit olemaan morsiameni. Sillä tavalla sinäkin tulet siitä osalliseksi, eikä minun tarvitse olla aivan yksin.

—Ei, — sanoi Katri ja katseli kaiken aikaa Kaivolaa silmiin.

Taaskin oli sillä tavalla kuin aina ennenkin hänen mielestään: silmät puhuivat toisella tavalla kuin sanat, ja niin Kaivolankin silmät. Ei niin, että Kaivola olisi väärin sanonut, hän ei vaan sanonut kaikkea ja sitä Katri kaipasi. Se ei antanut hänelle rauhaa.

— Sanokaa ensin kaikki, mitä teillä on mielessänne, — sanoi hän yhä katsellen siihen syvyyteen, jota oli kaivannut.

— Eihän siitä mitään naimista sentään tule, kun ei minusta kuulu enää koskaan oikein tervettä miestä tulevan, etkä sinä sairaloista tahtoisi.

— En, — sanoi Katri käsittämättä, mitä sairastaminen tarkoitti. Katri ajatteli yhä vain katsetta.

— Me olemme menneet toistemme ohitse, vaikka olen sinua katsellut pienestä tytöstä saakka.

— Senköhän vuoksi minä teitä niin pelkäsin? — Kuka sen tietää, vaikka olisit senkin vuoksi pelännyt. Sehän se sentään taisi olla, etten minä oikealla tavalla...

— Miksette sitten oikealla tavalla tavoittanut?

— Sehän se oli, kun minä tein siinä kohelista ja vastoin luontoa, vaikka tiesin väärin tekeväni. Kun en ymmärtänyt, kuinka paljon välitin, tahdoin vain leikitellä. Nyt sen ymmärrän, ettei saa rikkoa sellaista vastaan. Välitatkös sinä minusta?

— Välitän, — sanoi Katri hätäisesti. — Teidän silmäanne ovat niin syvät ja niissä on niin paljon. Miksi ette sano kaikkea?

— Suutele minua nyt!

Katri suuteli ja katsoi silmiin. Se oli niin tuskallista, niinkuin ei enää koskaan pääsisi vapaaksi eikä samaksi kuin ennen ja niinkuin nyt tietäisi paljon enemmän eikä kuitenkaan ymmärtäisi, mitä toisen silmissä oli.

— Sinä olet vielä melkein lapsi ja minä olen mies. Olen miettinyt paljon viime yönä ja niin käyköön. Sinä et voi sitä nyt oikein ymmärtää ... sinulta ei saa minun tähteni puuttua mitään. Kyllähän sinä sen sitten myöhemmin tulet ymmärtämään.

Katri tunsi, että jotakin oli tiellä, oli sanottava ja tehtävä paljon eikä hän saanut kiinni mistään.

— Minua niin ahdistaa, — sanoi hän, — en saa sanoista kiinni, on niinkuin olisin sidottu ja minulla olisi kiire. Kun joku ihminen nyt sanoisi ja valaisisi.

— Se on tuskaa ja siitä selviää vasta jonkun ajan päästä, — sanoi Kaivola. — Sellaista minä olen tässä tuntenut ja saanut sitten selvyuden. Kaikki on ensin niin irrallaan toisistaan, ei ole apua ihmisistä eikä mistään, itsekin on aivan kohlo kuin olisi sokea. Nyt näen selvästi ja sen vuoksi voin luopuakin kaikesta ja ymmärtää, että se on paljon enemmän. — Kaivola sulki silmänsä.

Katri taisteli omien ajatustensa kanssa eikä päässyt niistä selville.

— Tahdotteko kuolla? — huudahti hän kuin pakosta.

Mies ei vastannut, tuskan hiki pisaroi otsalla ja käsi vapisi. Äkkiä hän nykäisi Katria kädestä ja veti hänet povelleen terveellä kädellään ja suuteli kiihkeästi. — Minä tahdon kaikki, kaikki, taikka en sitten ollenkaan! Minä en tule koskaan oikein terveeksi! — sanoi hän huohottaen.

Hänen kätensä oli rautainen ja kiihkonsa tuskastuttava. Katri säikähti ja irroittautui. Sairas rauhoittui ja veti hänet hellästi takaisin.

— Jos nyt olisin terve, rakentaisin sinulle sellaisen talon kuin olit itse kuvitellut pilveen, ja senkin sinä saisit, sen keltaisen hameen vaikka silkistä ja sametista. Ei Kaivolantalo ole köyhä eikä pienikään.

— Rakentaisittekos? — huudahti Katri ja hymyili. — Vaikka en minä siitä välitä, se oli niin lapsellista. Minä välitän vaan yhdestä asiasta, jota en ymmärrä.

— Mitä se on?

— Mikä silmissänne voi olla niin syvää?

— En minä tiedä.

— Minä tahtoisin tietää, muuten en saa rauhaa. Teidän täytyy se tietää?

— Sinä utelet kuin lapset — ehkä — ehkä se on sielu.

— Ehkä se on teidän sielunne, — sanoi Katri hiljaa.

— Minä en usko sieluun.

— Mitä se syvyys sitten olisi? — kysyi Katri kiihkeämmin.

— Minä en tiedä! — sanoi sairas palavassa tuskassa,

— Jos te nyt kuolette ja teillä on sielu ettekä kuitenkaan usko olevan, — valitti Katri kuiskaten.

— Minä en tiedä, en tiedä, — sopersi sairas.

Kaivola oli niin kalpea ja sulki silmänsä. Katri ei uskaltanut kysyä, tuijotti kuin kivettynyt elottomia kasvoja. Hetket kuluivat.

— Sinun pitää saada sormus, että olisit oikea morsian. Avaa tuo ylimmäinen laatikko, ota kukkaro kulmasta.

Katri teki niin ja toi kukkaron.

— Ota siitä se, missä on minun nimeni, toisessa ei ole nimeä, sen otan minä. Pane se tuohon! — Hän ojensi sormensa.

Katri teki niin.

Lääkäri tuli katsomaan antaakseen yöksi hiukan morfiinia, ja Katria käskettiin ulos kävelemään, että hän sitten jaksaisi yön valvoa. Oikea hoitaja tulisi vasta seuraavana päivänä.

Katri meni, harhaili itsekään tietämättä, missä oli. Hän ei käsittänyt mitään, ei voinut tarttua mihinkään. Kaikki oli kuin ilmassa, petti, jos tarttui; väistyi, jos tavoitti.

Hän luuli kävelevänsä niittytiellä, minne oli mennyt, ja kävelikin Kaivolan pihassa.

Maisteri tuli vastaan. — Kävin katsomassa. Kaivola nukkuu, mene vain sisään, jos tahdot. Kaivola on niin merkillisesti muuttunut, aivan kuin kirkastunut, — sanoi hän.

— En minä mitään ymmärrä. Samahan se nyt on, mitä tapahtuu, jos Kaivola kuolee, — sanoi Katri tuijottaen kuin tyhjään.

— Tohtori sanoo, ettei hän haavan vuoksi kuole. Minä vain ihmettelen, kuinka Kaivola sentään on niin huono.

Kaivola heräsi horrosunestaan Katrin astuessa huoneeseen. Talossa oli hiljaista, aivan kuin he kaksi olisivat siinä yksin majoilleet.

Sama levottomuus, joka Katria yhä painosti, kuvastui myöskin sairaassa, ja maltittomasti hän sulki käteensä Katrin sormet.

— Oh, minä en kauan jaksa, tahdon sanoa sen sinulle. Minua painaa syy — olen — olen kerran pikapäissäni lyönyt — surmannut... ei, ei, älä usko että se oli murha ... se oli kuitenkin isku ja — — seuraus...

— Älkää puhuko, se vaivaa ja rasittaa, — varoitti Katri.

Hän oli kauhuissaan ja tahtoi estää Kaivolaa kertomasta enempää.

— Nyt tuntuu paremmalta, olen sen saanut sinulle sanoa. Onhan tämä minun rangaistukseni ja sinun kätesi kautta, rakas tyttö!

Katri jähmettyi, salamannopeain tuskan vihlausujen risteillessä hänen sydäntään.

— Olenko minä...? Sanokaa, olenko minä syypää kuolemaanne?

— Et, lapsi, et. Minä itse olen! — sanoi sairas keräten kaikki voimansa noustessaan istumaan.

Katrasta tuntui kuin hirveä taakka olisi hiljalleen laskeutunut hänen ylleen, mutta Kaivolain sanat kevensivät sitä. Kuitenkin tuntui kuin se arvoituksen tapainen syvyys, jonka salaisuutta hän ei ennen tajunnut, olisi tämän kautta selvinnyt ja hän itse muuttunut toiseksi ihmiseksi.

Hän istui tuolille vuoteen viereen. Talossa oli niin hiljaista, kuin isäntä olisi jo ollut vainaja ja aivan yksin koko rakennuksessa. Hämärä kietoi kaikki harmaaseen huntuunsa.

Katri ei jaksanut ajatella; odotti istuen hiljaa, uinahti, heräsi, ja kaikki sulii hänestä ajattomaksi olemiseksi. Hän ravisti itsensä hereille ja tahtoi puhua sairaan kanssa. Oli niin kaameata nähdä hänet liikkumattomana.

Hän syytti kynttilän ja herätteli sairasta. — Sinä olet niin kaukana — — en minä jaksa — en jaksa! — puhui sairas tuskin kuuluvalla äänellä ja vaipui jälleen uneen.

Katri istui ypöyksin touhukkain käsin peitellen ja hoidellen sairasta.

Kynttilän lepattava liekki valaisi heikosti huonetta heittäen valvojan varjon suurena hahmona seinälle sairaan vuoteen yllä.

Varjokin hapuili käsin nukkuvaa miestä ja vaappui rauhattomana kattoon saakka. Se kasvoi ja kohosi korkeaksi, tavoittaen vuodetta syleilynsä ja täyttäen koko huoneen. Nyt se näkyi jälleen vuoteen yläpuolella kuin järkkymätön kohtalo, painui nukkuvan päälle, ei eronnut, ei hetkeksikään heittänyt. Se eli omaa elämäänsä eikä näyttänyt kuuluvan Katriin. Se uhkaili ja kauhistutti nuorta tyttöä.

Kynttilä paloi juureen saakka, ja varjo hukkuu synkkään pimeyteen. Katri huokasi helpotuksesta ja nukkui tuolille istuen.

Hän heräsi siihen, että joku kosketti hiljaa olalle. Se oli vanha lääkäri, joka aikaisin aamulla tuli sairasta katsomaan.

— Kaivola on päässyt tuskistaan, mies parka! — sanoi lääkäri.

Katri ei heti tajunnut, mitä oli tapahtunut, hän lähenei vuodetta tarttuakseen Kaivolain käteen, mutta sormet heltisivät arkoina hapuillen tietämättä minne tarttua. Laiha käsi kohosi ja vaipui uudestaan miehen pivolle päättävästi, mutta vetääntyi samassa pois.

Tytön suurissa silmissä oli kysymys: Kuollutko? Se oli vain silmänräpäys, ja sitten ahdistava tunto saarsi hänet.

Lääkäri poistui ja kehoitti Katria lähtemään levolle.

Hän jäi huoneeseen.

— Oliko tämä kuolema? Oli, se oli kuolema! — sanoi hän itselleen eikä kuitenkaan uskonut, että Kaivola oli kuollut.

Ihmiset tulivat ja hoitelivat Kaivolaa antaen Katrin olla. Kaikki olivat itkettyneitä ja hiljaisia. Tuotiin kuusia ja avattiin akkunat ja keskelle kuusia laitettiin Kaivolalle lepotila.

Maisteri Harju tuli hakemaan Katria ja vei hänet huoneeseensa. Siellä Katri tahtoi päästä selville, mutta ajatukset olivat kuin lukossa. Elleivät ne ajatukset aukeaisi ja jos hänen täytyisi olla kuin tönkkä, niin miten hän voisi elää? Kuolema voisi tulla niinkuin oli tullut Kaivolalle, ja silloin täytyi tietää. Kuolema vaati elämän sellaisen, missä ei ollut valhetta mitään, ei vääryyttä yhtään, ei salaista hymyäkään.

Äkkiä hän pysähtyi mietteissään ja näki ajatuksissaan kysymyksen:
— Miksi Kaivola kuoli? kuin tulikirjaimilla piirrettyinä. — Miksi Kaivola kuoli?

Nyt hän ei enää voinut viipyä yksinäisyydessä ja kiihkeällä innolla hän kysyi maisteri Harjulta:

— Miksi Kaivola kuoli?

— Tapausten kulun kyllä tunnen ja tiedän kaikki mitä Kaivolain elämässä sitä ennen on ollut. Siinä on paljon sellaista, mitä sinä et vielä ymmärtäisi. Voinhan kuitenkin sanoa, että Kaivolain elämä oli

kohtalokas.

— Mitä se merkitsee? — kysyi Katri.

— Hän sai elämällään ja kuolemallaan maksaa hetken hairahduksen...

— Hän kertoi ... yritti Katri sanoa, mutta vaikenä samassa.

— Miehellä oli luonne. Tahtoi aina sillä hetkellä saada tahtonsa. Ja silloin sattuu usein, että hetki pääsee määräämään elämästä tai kuolemasta. Tiedätkö, minkä vuoksi hän ontui?

— En, — sanoi Katri.

— Hän oli siinä kahdenkymmenen vaiheissa tappelussa kylän poikien kanssa loukannut pahasti jalkansa ja sitten salannut vammaansa peläten joutuvansa syytteeseen puukotuksesta. Haavoitettu toveri poti kauan aikaa antamatta ketään ilmi ja kuoli sitten myöhemmin.

— Oliko Kaivola lyönyt? — kysyi Katri kiihkeästi.

— Ainakin hän syytti itseään ja muuttui tapaturman jälkeen aivan toiseksi mieheksi. Jalkansa vuoksi hänen täytyi toisinaan pysyä paikoillaan päiväkausia. Ja hänenlaiselleen se oli hirveä koettelemus. Sisukas luonne purkautui pistopuheissa ja toisten kiusoittelussa. Kärsimyksensä hän kyllä koetti salata, mutta hänen muotonsa ja katseensa ilmaisivat kaikki. Kerran hän myöskin sanoi, ettei hänellä ollut yhtään tuskatonta hetkeä. Minä yritin viedä lääkäriin, mutta siihen se mies ei taipunut.

— Olisiko se sitten parantunut, se kipu?

— Eihän sitä voi sanoa, ehkä ei. Kärsimys oli hänelle liian raskasta. Hän ei tohtinut elää. Annetaan nyt asian levätä ja puhutaan tästä toiste, — päätti maisteri Harju.

— Minun ajatukseni kääntyvät siihen väkisinkin, — sanoi Katri suurin kaihoisin silmin. Hän suoristi hentoa vartaloaan näyttäen toisinaan täysikasvuiselta, vaikka hän samassa tuokiassa painuikin etukumaraan väännellen leveitä hartioitaan, aivan kuin ne olisivat olleet liian raskaat pysyäkseen ryhdikkäinä.

Maisteri Harju päätteli itsekseen kaiken tuon äkillisen ja väläyksellisen Katrin olemuksessa ennustavan rikkautta ja voimaa hänen luonteessaan. Tyttö oli yhä vieläkin kuin vaaniva metsänotus, vilkuili vanhaan tapaansa sivuilleen vauhkona pienimmästäkin äänestä tai oudosta liikkeestä ympärillään.

— Katri, sinä näytät tämän kautta kehittyneen koko lailla. Ja kaikenlaiset ajatukset kai temmeltävät mielessäsi, — sanoi maisteri Harju.

— Kyllä, — myönsi Katri katsoen ihmeissään opettajaansa.

— Älä vain anna niiden johtaa itseäsi äkkäriavaamattomiin tekoihin. Lupaa minulle, ettet tee mitään neuvottelematta minun kanssani.

Katri nosti silmänsä ja katsoi opettajaansa, joka vakavana seisoi pöytänsä ääressä tuuhea tukka epäjärjestyksessä kuten tavallisesti, silmät syvällä kupuraisen otsan varjossa, lyhyt, lihava vartalo ryhdittömänä ja housut polvista hanurinpoimuilla.

— Tänäpä emme lue, saat lupaa, kunnes hautajaiset on pidetty. Syksyllä voit sitten vakavasti jatkaa opintojasi. Nyt sinun pitää käyttää kaikki aikasi lukemiseen. Ruotsin kieli käy hyvin jäykästi, olet oppinut kovin vähän. Minä varoitan sinua, jätä kaikki sivulliset mietteet.

— Minä en voi elää, ellen tiedä...

— Mitä et tiedä? — sanoi opettaja varmasti katsoen tytön leimuaviin silmiin.

— Sitä vain, että milloin minunkin elämäni muuttuu kohtalokkaaksi! — huudahti Katri.

— Huomenna puhumme tästä, kun olet levännyt, — sanoi opettaja varmasti.

Hän poistui huoneesta jättäen tytön työpöytänsä ääreen.

Katrin pää painui, ja itsesyytös sai vallan. Kuinka hän uskalsi puhua maisterille sillä tavalla, ainoalle ihmiselle, joka hänestä välitti. Mutta sitten nousi jälleen uhma, joka veti esiin kohta kohdalta hänen lyhyen elämänsä, kuinka häntä oli yksinäisyytensä ja köyhyytensä vuoksi hyljitty, peloteltu, ärsytetty ja uskoteltu, koirilla usutettu ja varkaaksikin sanottu; hän oli ollut kuin ammuttava jänis. Viha värisytti nuorta tyttöä ja käsi etsi vaistomaisesti taskua, jossa hän aina ennen oli säilyttänyt tuppi veistä.

Hän naurahti. — Ketä lyödä? Kelle kostaa? Kun lyö, seuraa kuolema ja kohtalo on silloin leppymätön! — päätti hän äkkiä puhjeten katkeraan nyyhkytykseen, joka teki hänet aivan voimattomaksi. Rentona hän nojasi maisterin työpöytänsä rutistaen sormillaan papereita.

Maisteri Harju palasi salista kuullessaan nyyhkytykset ja jäi neuvottomana ja tulipunaisena keskelle lattiaa tavoittaen käsin päätään: — Katri, lakatkaa!

Hän teititteli tyttöä ensi kerran ihmetellen sitä itsekin.

Kesken neuvottomuuttaan hän oli tullut tietoiseksi siitä, ettei tuo tyttö, jota hän oli kuukauden ajan joka käännteessä neuvonut ja opastanut, enää ollut lapsi. Lasta hän oli opettanut pöydässä käyttäytymään, lapselle teettänyt pukuja, lapselle sanonut hyvää huomenta ja hyvää yötä, nyökäyttänyt päätä tai antanut kättä. Oppilaana oli Katri tullut hänen työhuoneeseensa ja istunut siellä uutterassa työssä.

Tuo tuska ei ollut lapsen tuskaa, se oli heräävän naisen kovaa elämäntaistelua. Hänelle ei maisterilla ollut neuvoa eikä lohdun sanaa.

— Lopettakaa Herran nimessä! — huusi hän ja huitoi käsin.

Katri vaikeni hilliten nyyhkytyksiä ja kääntyi opettajaansa. Nähdessään hänet tulipunaisena kasvoiltaan ja syvät silmät punareunaisina nousi tytön uhma. Hänen villi metsäläisluontonsa heräsi luullessaan itseään vihattavan.

— Katsokaa vain! Minä en ole kuitenkaan syyppää mihinkään. Mitä olen, olen pakosta!

Ja uhmamielin hän poistui metsään, kaivaten yksinäisyyttä ja tahtoen nähdä kotinsa.

Juhlallinen ja ankara päättäväisyys ohjasi Katria täydellisesti. Hän oli nyt ottanut elämän hartioilleen, ja se oli hänen käsityksensä mukaan maailmalle lähtemistä. Hän tunsikin aivan ruumiillisesti elämänsä painon. Ikävöiminen metsään ja vanhaan kotiin oli sopusoinnussa sen kanssa. Hän oli selvillä siitä, että vielä kerran tahtoi tuntea täydellistä yksinäisyyttä aivan kuin ainaiseksi luopuakseen siitä vanhasta ja samalla painaakseen sen niin olemukseensa, ettei se sieltä koskaan haihtuisi. Hän saapui suurten honkain harjulle, missä ne korkeina ja paljasrunkoisina heittivät kapeita varjojaan jyrkälle rinteelle. Se oli Katrista kuin Jumalan puutarha. Hän nosti katseensa hitaasti korkeuteen samalla juhlallisuudella, joka oli nyt vallannut hänet, ja teki lupauksen tulevalle elämälle pysyä ankarana itselleen ja maailmalle. Se oli musertavan raskasta. Se oli väläyksellistä ja liekehtivää tuntemusta, ja hänen ruumiinsa oli siitä kuuma. Ja kuitenkin hän oli aivan rauhallinen.

Koti oli koskematon niinkuin hän sen oli jättänyt. Oli lepoa istua penkille, oli iloista koetella esineitä, tarkastaa kaikkea järjestään. Hän tuli vuoteelle, missä Kaivola oli maannut, ja samassa tapahtumat ottivat hänet valtoihinsa. Ne olivat ajaksi heittäneet — kuin jäljiltä eksyen täällä metsässä, mutta nyt jälleen saavuttaneet. Hän riipaisi peiton pois paikaltaan ja paljasti vuoteen. Tuossa päänalusella oli verta — haavasta ja oljissa syvennys sairaan ruumiista.

Katri voihkaisi ja kaatui vuoteelle kasvot painuneina päänaluseen. Kouristava tuska väänsi rinnassa, ja valitushuuto rikkoi erämaan rauhan. Yksinäisyys heitti tuskan kaiun moninkertaisena uusiintumaan ja elämän raskaus painui musertavana taakkana vasta heränneen ihmislapsen ylle. Ei mitään sääliä, ei armahdusta eikä lohdutusta. Täytymys, äänetön pakko kestää yksin kaikkien kanssa ja kaikkia vastaan. Yksinäisyys ja koti oli houkutellut tänne antaakseen vielä kerran tuntea oman masentavan voimansa ja sitten se tahtoi ajaa pois ainaiseksi — ainaiseksi.

Hän vaikeroitsi itsensä uuvuksiin tuntien siitä suloista väsymystä. Oli jo ilta, kun hän sulki ovensa ja heittäytyi vuoteelleen. Valvotut yöt painoivat raskaina hänen hentoa ruumistaan ja silmät ummistuivat uneen melkein samassa hetkessä kuin hän kallistui vuoteelle.

Aamu valkeni kirkkaana, ja Katri heräsi selvällä päällä. Oli aivan luonnollista, että hän lähtisi. Maisteri oli ollut hyvä ja uhrautuvainen, mutta nyt ei enää käynyt päinsä jäädä ... Samassa hän tunsikin Kaivolan sormuksen sormessaan, ja kyyneleet nousivat uudestaan samentamaan katsetta.

— Oi, eihän se ollut mikään kihlaus eikä rakkaus, ja kuitenkin se oli niin paljon. Mitä oikeastaan? — kysyi lapsi itseltänsä. — Olen siitä viisastunut. En ole enää entinen syövä ja lukeva ja murjottava Katri, joka vääristeli naamaansa Miinan selän takana ja palvoi silmin maisterin pienintäkin viittausta. Mitä siitä enää. Kylään en voi jäädä. Harjuun ei sovi mennä. Mitä se maisterin silmäys mahtoi tietää? Taitaa hyvinkin minua vihata. Vihatkoon, Sen olen arvoinen. Ulos maailmaan, siellä voin liikkua vapaasti!

Astuessaan alas harjupolkua aikoen käydä hyvästijättämässä maisterille ja Miinalle hän tapasi isänsä.

Juonalan soittaja oli hiukan hiprakassa ja hihkaisi hiljaa nähdessään

Katrin.

— Nyt, hip hei, meillä on millä meinaa. Katri, kun sinä olet rikas, niin olet sinä monelle rakas ja minulla on, mistä soitan.

— Olette ryypyssä, isä.

— Vaikka vähän olenkin, kun kylällä annettiin ja kerrottiin, että sinä olet saanut talon, Kaivolan perinyt.

— Älkää nyt hupsu! Kaivola antoi tämän sormuksen, ennenkuin kuoli.

Soittajan naama venyi pitkäksi, ja hän selvisi siinä tuokiossa.

— Ne riivatut tekivät taas pilkkaa minusta. Vai, vai sormuksen eikä mitään testamenttia. Mennään sitten kotiin. Minulla on rahaa, kymmenen markkaa, sain häissä soitosta.

— En minä tule kotiin, menen maailmalle. Juonalan soittaja istui kivelle ja otti repun selästään.

— Vai maailmalle, no, sieltä tekee mielesi Juonalaan — ja sitten taas maailmalle. Sellaista se on elämä. Ei siinä ole sen enempää. Sinun pitää päästä maailmalle. Jos et pääse, niin tulet sairaaksi, ja tahdot vaikka kuolla. Mene, mene, lapsi maailmalle. Minä menen taas Juonalaan.

Isä ja tytär antoivat kättä metsäpolulla ja erosivat.

Katri tapasi maisteri Harjun puutarhassa ja selitti asiansa empimättä kuin ulkoläksyn.

— Minä kiitän maisteria hyvin paljon ja tahtoisin mennä maailmalle. Ehkä minusta on maisterille liian paljon vaivaa.

Kasvattajan pettymys kuvastui hänen katseessaan ja jörössä murahduksessaan:

— Eihän ole kysymys minun vaivoistani, vaan Katrin edistymisestä. Vai maailmalle, kyllähän sinne pääsee. Lähdetään vain. Minä lähden tästä myös.

Nyt ei Katri tiennyt, miten jatkaa, ja jäi pöydän ääreen istumaan.

— Huomenna on Kaivolan hautajaiset, ja Katrin pitäisi olla niissä läsnä.

— En minä tiedä, — esteli Katri.

— Niin, mutta minä tiedän, — sanoi maisteri Harju ja nouti papereita viereisestä huoneesta.

— Lukekaa! — sanoi hän laskien ne pöydälle Katrin eteen.

Tyttö hätkähti ja nousi äkkiä lukien seisaallaan.

— Onko se totta? Isä puhui siitä.

— On kylläkin! Katri kulki seuraavat viikot kuin unessa. Kyläläiset tervehtivät häntä kunnioittaen kuin ikäihmistä ja kaikkialla, minne hän tuli, avautuivat ihmisten ovet ja sydämet. Koiratkin painuivat penkin alle tai juoksivat ystävinä vastaan.

Hänen omassa sydämessään alkoi uusi elämä, jonka rinnalla vanha häipyi yhä taaemmaksi, muuttuen muistoiksi, eikä mikään katkeruus tai vertailu saanut tilaa hänen riemuisassa mielessään.

Hänen suhteensa maisteri Harjuun muuttui läheisemmäksi. Hän vapautui, itsekään tietämättä, miten ja koska, siitä kankeudesta ja alistuvaisuudesta, joka ensin oli ollut niin tukalaa.

1.

Sateisena syyspäivänä saapui Katri yksin junalla Helsingin asemalle. Ihmisvirran mukana hänkin painui torille ja sai hevosen. Sijoitti pienen koppansa kärryihin ja sanoi osoitteen, jonka maisteri Harju oli antanut hänelle lapulle kirjoitettuna.

— Te tulette nyt sellaisten ihmisten luo, — oli maisteri sanonut, — joilla ei ole mitään määrättyjä sääntöjä elämässään, ei aitoja missään. Mutta ne vaativat paljon. Pitää osata elää.

— Miten minä sitten osaan? — oli Katri kysynyt.

— Älkää olko koskaan olevinanne, olkaa aina sellainen kuin olette, — kuului vastaus.

Katri nousi neljänteen kerrokseen kantaen itse matkalaukkuaan ja soitti sykkivin sydämin. Ovi oli kuin hänen kohtalonsa. Se ei sanonut mitään muuta kuin huoneen haltijan nimen: Anna Kaari.

Soma tyttönen avasi oven ja otti heti repun haltuunsa pyytäen Katria seuraamaan itseään huoneeseen.

Siinä hän nyt seiso i aivan kuin erämaassaan. Huone oli vain toisellainen, yksinäisyys oli sama, — ajatteli erämaan lapsi.

Valkoisuus häikäisi oudosti hänen silmiään. Oli vaaleat paperit seinillä ja valkoiseksi maalattu kalusto. Pieni kirjoituspöytä, pari tuolia, sohva ja sänky ja utuisella harsolla koristettu kuvastin kiinni piirongissa.

Katri ei uskaltanut liikkua. Hänellä oli sellainen tunne, että kaikki väistyy ja kaatuu tai menee rikki, jos hän vain julkeaa koskea, niinkuin hän sitten jäljestäpäin nauraen kertoi.

Kuului hyräilyä jostakin toisesta huoneesta, ja samassa hän tunsi pari kevyttä kättä hartioillaan ja ystävälliset silmät anastivat hänen katseensa ja huomionsa kiehtoen mielihyvän ja turvallisuuden huomaukseen. Ihan oli itkeä pelkästä onnesta.

— Tervetuloa, lapsikulta, tervetuloa kotiisi. Otahan pois tuo matkavaippasi. Kas noin. Vie se eteisen naukaan. Juuri niin. Ja sitten sinä katselet ympärillesi. No, onko hyvä?

— Täällä on ihanaa, — sanoi Katri ja olisi tahtonut sanoa: taivas.

— Sinä asut tässä huoneessa.

Katrin päivettyneet ja karkeat kädet harmittivat häntä, ja hän yritti pistää niitä taakse, minkä voi.

Rouva Kaari oli sirosti puettu kuin ilmestys Katrin mielestä, ja hän vertaili itseensä uskaltamatta tehdä johtopäätöstä.

Hänen kömpelöt kenkensä jättivät jälkiä vaalealle matolle.

— Antakaa anteeksi, — sanoi hän onnettomana katsellen jalkojaan.

Vanha rouva löi kätensä yhteen ja nauroi makeasti.

— Sinulla on ihan samallaiset kengät kuin maisteri Harjulla, vain hiukkasen pienemmät. Sinä olet mainio, kerrassaan erinomainen!

Hän syleili nyt Katria kuin vanhaa tuttavaa ja veti tuolille pöydän ääreen istumaan.

— Eikö minun pitäisi ostaa uusia kenkiä?

— Ei sillä ole kiirettä. Sinä olet aivan hyvä noin. Mitäs niistä vaatteista.

Katri huokaisi helpotuksesta, mutta oli kuitenkin pettynyt. Hänen naisellinen vaistonsa oli keksinyt kaiken tuon hyväksymisen takana hiukan hullunkurisuutta omalle tililleen, ja hänen sisunsa alkoi nousta.

Rouva Kaari sai nähdä ihmeekseen, että erämaan lapsi mukautui ulkoasultaan ympäristönsä vaatimuksiin ollen jo muutaman viikon kuluttua täydellisesti helsinkiläinen puvussansa ja puheessansa. Salaisesti hymyillen suojatilleen huomasi vanha rouva joutuneensa itse esikuvaksi suurimmasta pienimpään sivuseikkaan saakka.

Lukutunnit siirsivät heitä yhä lähemmäksi toisiaan, ja Anna Kaari innostui tapansa mukaan uuteen

tulokkaaseen pysyen virkeänä ja antaen puolestaan kaikkensa niin kauan kuin uutuuden viehätys oli olemassa, mutta sittenkun hänen vaikutuksensa alaisella ei enää ollut mitään salasoppia tai sivuryppyjä näytettävänä, alkoi lukijarouva pöntätä häneen omiaan, oli oikullinen, vaatelias, käski ja orjuutti. Hän kohotti rinnalleen ja vaati mahdottomuuksia. Ei tyytynyt opettamaan, tahtoi ihailia. Ja ellei voinut, vaan sai häpeätä suosikistaan, kääntyi hän vihaamaan, oli leppymätön ja armoton.

Katri oli heti ensi näkemältä saavuttanut hänen täyden suosionsa. Naiset näkevät usein toistensa läpi ensi silmäyksellä. Ja tässä tapasi kaksi äärimmäisyyttä toisensa. Luonnonihminen ja kypsynein kulttuuri-ihminen. Siltana oli vain Katrin yhdenkesäiset opinnot, joita oli rouva Kaaren tapaan annettu elävänä elämästä eikä vain kirjojen avulla muototarkassa koulussa.

Katri luki ahkerasti kotona emäntänsä avulla runoja määrättyt tunnit, oppi ääntämisen ja hengityksen ja sai opetusta plastiikassa. Soittoa hänelle opetti muuan nuori pianotaituri, lauluääntä hänellä ei varsinaisesti ollut, mutta sitäkin hän harjoitti aluksi.

Talvi vierähti Katrilta nopeasti tässä uudessa elämässä, mutta hän oli yhä pysynyt verrattain vieraana varsinaiselle taide-elämälle. Maisteri Harju oli pyytänyt rouva Kaarta suojaamaan tyttöä liian aikaiselta heräämiseltä ja kieltänyt viemästä usein teatteriin. Hän oli nähnyt vain muutamia klassillisia näytelmiä ja ollut aina hiljainen, melkein säikähtynyt ja itseensä sulkeutunut seuraavina päivinä.

Rouva Kaari kysyi aina: — No, mitä pidit?

— Olihan se, — sanoi tyttö väistäen, mutta painautui omaan huoneeseensa sulkien ovensa, eikä kukaan saanut nähdä, kuinka hän Cajanderin käännös Shakespearea kädessään luki ja näytteli ääntä päästämättä Ofeliaa tai lady Macbethia tai Juliata tai minkä hän milloinkin oli nähnyt.

Rouva Kaari kirjoitti maisteri Harjulle tytöstä.

— Olen aivan ymmällä teidän holhokistanne. Kun luulen päässeeni hiukan selville hänen perussävystään ja alan sille rakentaa, huomaan erehtyneeni, sillä toisessa tehtävässä hän on aivan toisen suuntainen. Meillä oli hiljan luettavana Nora. Olisittepas nähnyt, minkä villikissan se lapsi sai kapinoivasta vaimosta ja millä uhmalla hän lähtee maailmaan. Otimme sitten Magdan "Kodissa". Luulin, että saisin nähdä huippuunsa kohotettuna hänen kaikki voima-aineksensa. Vielä vai. Tyttönen oli pukeutunut yksinomaan tyttären kaapuun, oli ihan liikuttava koti-ikävässään. Hän jäsentää nyt aivan omin päin luettavansa enkä opi koskaan sitä veitikkaa tuntemaan. Hän on niin aivan eri ihminen joka tehtävässä. Kun kysyn, mitä hän mieluummin tahtoo lukea, on vastaus: Mitä tahansa!

— Laitoin hänet taannoin lukemaan "Varpusen valituksen". Hän teki siitä melkein leijonan kiljumisen nauruhermoja tärisyttäen. En ole koskaan hauskeempaa kuullut. Hänen ulkoasunsa on muuttunut ihan täydellisesti. Pelkään, että hän on aikalailla turhamainen ja vaarallisesti keikaileva. Hänellä on väriaistia. Mikään neuloja ei osaa olla hänelle mieliksi. Pikku tempuilla hän muuttaa pukuansa milloin miksikin. Mutta sellainen huolimattomuus! Hänen huoneensa on aina mahdoton. Nähtävästi on hänellä myös taipumus komentaa. Lienee parin otteen hutaissut sisätyttöä sukallaan, kun ei heti tuotu neidille vettä.

Olemme hiukan jo joutuneet julkisuuteen. Katri luki muutaman runon eräässä kirjallisessa illanvietossa. Lehdet eivät tietenkään mitään maininneet ohjelman suorituksesta, ja se tuntui olevan aika pettymys. Olemme myöskin kunnianhimoisia. Tervetuloa kaupunkiin! —

2.

Seuraava kesä oli Katrille yhä samaa opintojen ahertamista. Rouva Kaari alkoi pelätä hänen terveytensä puolesta.

— Se ei ole enää laitaa, tuollainen työn into, — sanoi hän maisteri Harjulle. — Tyttö laihtuu ja elää vain sankareissaan ja sankarittareissaan. Meidän pitäisi saada hänet elämään niinkuin muutkin hänen ikäisensä.

— Niin, mitä te neuvotte? Minä olen ajatellut samaa.

— Lähetetään tyttö johonkin kesäsiirtolaan, missä on nuoria, — ehdotti rouva Kaari.

Sovittiin sitten lähdöstä meren rannikolle. Rouva Kaari ottaisi Katrin mukaansa.

Ennen lähtöään tuli maisteri Harju kaupunkiin tervehtimään holhokkiansa.

Katri odotti jännityksellä opettajansa tuloa. Hän oli pukeutunut omasta mielestään aistikkaimpaan asuunsa.

Pusero oli kukillista musliinia, joka vaipan tavoin verhosi tytön ryhdikkäitä hartioita, ja kerääntyi suureksi umpisolmuksi rinnan päälle. Hameen laajat poimut painuivat kiinteän vyön alle, joka leveänä näytti solakan ja hennon vartalon. Lapsekkaat kasvot, kulmikkaat ja jyrkät liikkeet ilmaisivat kehityksen keskeneräisyyttä. Hän harppasi pitkin askelin ja heilutteli innoissaan laihoja käsivarsiaan eteensä ja taaksensa aivan kuin ei olisi tiennyt, minne piilottaa liian suuret ja luisevat kätensä.

— Olet niin levoton tänään, — sanoi Anna Kaari hänelle. — Anna käsiesi olla, miksi sinä huidot?

Katri veti tuolin lähemmäksi pöytää äkkinäisellä nykäyksellä ja istui työntäen pitkän selkensä kaarelle ja vetäen hartiansa kasaan, jalat sojossa ja pää käsien varassa.

Anna Kaari nauroi: — Sinä olet mainio, kuin mikäkin suuri koiranpenikka.

— Pitäisikö olla kissa, — murahti Katri ja vetäytyi äkkiä hyppäysasentoon tuijottaen alta kulmain.

— Hyi, jätä nuo temput, olethan jo täysi nainen etkä mikään villikissa.

— Nainen, hyh, naisia on maailma täynnä. Minä en tahdo ikinä olla nainen, en, en, en!

Hän olisi tahtonut mieluummin purkaa sisuansa alituisia muistutuksia torjuakseen, mutta nyt hän ei voinut kiihdyttää rouva Kaarta.

Kello soi, ja Katri hypähti parilla askeleella ovelle työntäen sisätytön ruokasaliin ja sulkien oven kuin estääkseen ketään näkemästä hänen vierastaan.

Hän pysähtyi avatulle ovelle väistämättä ja hämmästyneenä. Hänen isänsä, Juonalan soittaja, seisoi porraskäytävässä ja hänen takanaan maisteri Harju.

Katri näki ensi kerran isänsä ilman viuluaan vieraalla alueella.

Ukko oli hämillään ja katseli hajamielisenä ympärilleen. Hänen maalainen asunsa, vaikka olikin aivan uuden uutukainen puku yllä ja jonkinlainen valkea kauluskin, oli silmiinpistävä tässä kaupunkilaisessa ympäristössä, mutta ukon lempeät kasvot ja herttaisuutta säteilevät silmät voittivat ensi näkemällä rouva Kaaren sydämen, ja todellisella ilolla hän vei ukon saliinsa.

— Katrin isä, Juonalan soittaja. Minä arvaan — ei sinun tarvitse sanoakaan. Katri on tavallaan näköisenne ja kuitenkin aivan erilainen. Käykää sisään, tuhannesti tervetulleita! — huudahteli rouva Kaari.

Maisteri Harju näki Katrin ensi kerran sen jälkeen, kun hän oli Harjusta lähtenyt Helsinkiin. Talvi oli muuttanut tytön aivan toiseksi, lapsesta oli tullut nainen ja villi-ihmisestä sivistynyt neiti.

— Etkö ole tyytyväinen, kun sait isäsi tänne? — kysyi rouva Kaari Katrielta yrittäen silittää hänen tukkaansa.

Katri nykäisi niskaansa joko välttääkseen hyväilyä tai osoittaakseen, että hänellä oli isän saapumisesta toiset ajatukset. Hän katseli ukkoa uteliaana ja ihmetellen.

— Mitä siellä kotona nyt on hommattu? — kysyi hän pääsemättä selville, mitä isälle oikein oli tehty, kun oli hänet noin arvokkaaksi saatu.

— Soittaja on muuttanut Kaivolaan asumaan, — sanoi maisteri Harju.

— Ei suinkaan isä taloa hoida?

— Minäkö sitä, vielä vai ... voutihan siinä on ja väki, — hymähti Juonalan soittaja. — Minulla on vain se toinen peräkamari.

— Mitä te nyt sitten teette? — uteli Katri.

— Mitä muuta kuin soittelen.

— Juonalan soittaja antaa täällä konsertin, — sanoi maisteri.

Katri sävähti tulipunaiseksi ja silmät iskivät kiinni isään vihaisina kuin haukan saaliiseensa hyökätessä.

— Isä, isä, isäkö? — huudahti hän. — Ei suinkaan!

Hän olisi tahtonut sanoa: narraatte, mutta Harjun maisterille ei hänen mielestään voinut niin sanoa.

— Kyllä siitä tosi tulee. Eilen illalla oli jo kenraaliharjoitus.

— Eihän isä osaa soittaa säestyksen mukaan, — sanoi Katri.

— Kuka on sanonut, että pitää soittaa säestyksen mukaan? Juonalan soittajalla on oma tapansa soittaa ja säveltää. Ettekö ole huomannut, että hän soittaa ja säveltää samalla hetken mielialoja? — puhui maisteri Harju.

— Se on nyt sellaista .. kelpaa siellä maalla, — sanoi Katri punastellen ja leppymättömänä.

— Jos Katri sitä häpeää, niin enhän minä sitten, — puuttui soittaja puheeseen.

— Katri ei ymmärrä asiaa oikein. Saatte nähdä, kun konsertti on ohitse, on Katri teistä ylpeä, — vakuutti maisteri Harju.

Soittaja kävi levottomaksi ja silmäili salavihkaa tytärtään. Kaikki olivat levottomia ja huoneessa vallitsi painostava tunnelma.

— Älkää huoliko, sali on jo tilattu ja ilmoitukset lehdissä. Ohjelma on tässä.

Maisteri Harju ojensi Kattrille painetun lehden. Katri silmäili sitä ahnaasti.

— Perhospolkka, sekö, jonka isä soitti, kun minä sain kengät ja punaiset sukat?

— Sehän se on.

— Surulaulu, mikä se on?

— Kyllä sinä sen olet usein kuullut. Juonala hyräili.

— Äidin kuolemasta? — huudahti Katri. — Niin, niin, se menee.

— Entäs tämä: Jäniksen hypyt?

— No, se on taas sellaista, kun ne talvella hangella koikkii ja leikissä laukkaa. Se on lystikästä.

— Se on kai ihan uutta?

— On. Et ole kuullut.

— Tunnenko minä näitä valsseja ja polkkia?

— Tunnet etkä tunne. Se on uutta ja vanhaa.

— Mikä se on tämä: Ilon ilmaisu? — kysyi Katri antaessaan maisteri Harjulle ohjelman takaisin. — Viimeinen numero.

— Sitä se vaan, mitä sanoo, — selitti soittaja, ja Katri ymmärsi eikä kysynyt enää.

Kaikki olivat vaiti, ja jännitys kasvoi.

— Niin että — soitankos minä? — kysyi Juonalan soittaja arasti Kattrilta.

— Älkää sitä minulta kysykö, en minä sitä ymmärrä.

— Sinä sen sentään määräät, niin minä sen olen päättänyt.

Maisteri Harju katsoi isää ja tytärtä jääden sanattomaksi vanhan soittajan alistuvaisuudesta. Katri pyörähti äkkiä ympäri huomattessaan opettajansa katseen ja pakeni huoneeseensa.

Aika olikin. Hän ennätti tuskin sulkea oven, kun kyyneleet valuivat pitkin poskea. Ja nyrkit kokoon puristettuina hän jupisi: — Isä saa esiintyä, minä vaan en! Se on julmaa, se on väärin!

Rouva Kaari pistäytyi huoneeseen.

Kaikki kapinanhenget nousivat Kattrissa.

— Se on väärin, se on tahallista. Maisteri Harju tahtoo näyttää minulle, etten ole mitään, en osaa mitään, olen vain nainen — nainen, uh. Minä väännän niskat itseltäni, jos olen vain nainen! — äkäili tyttö.

Hänellä oli helminauha kaulassaan. Sen hän heitti toiselle puolelle huonetta, jotta seinäpaperi rasahti.

— Mikä sinua nyt äköittää? Vanha isäsi ihan säikähti. Maisteri Harju on myös ymmällä. Lapsi raukka...

— Minä en ole raukka enkä lapsi. Olen jo aikaihminen ja tahdon tulla joksikin.

Rouva Kaari vihelsi hiljaa: — Ahaa, ystäväiseni, vai niin.

Hän kääntyi ovelta aikoen poistua ja sanoi: — Ehkä sinä tahtoisit antaa näyttöön opinnoistasi?

— Minäkö näyttöön, kelle ja mistä? — huusi Katri iskien silmänsä rouva Kaareen, kuin olisi koko elämä ollut riippuvainen vastauksesta.

— Minä puhun maisteri Harjulle.

— Ei, ei vielä ... Minä harjoitan. Isän konsertti tulee pian.
Sitten...

Katrin silmät paloivat ja kasvot hehkuivat kuin kuumeessa.

Rouva Kaari jätti hänet yksin hyvin tietäen, ettei mikään kutsuminen toisten luo saliin onnistuisi, ellei Katri itsestään tulisi.

Mutta Katri oli kuin muuttunut. Hän seurasi emäntäänsä ja meni pianolle pyytelemättä, soitti muutamia pikkukappaleita, joita oli talven kuluessa oppinut. Juonalan soittaja kuunteli haltioituneena ja ravisti väliin päätään, kun Katri otti liian hitaasti ja kankeasti vaikeat kohdat.

— Siinä on niinkuin liikaa ääniä eikä sittenkään niin paljon kuin viulussa, tuossa soittokaapissa, — sanoi hän.

— Piano se on, — oikaisi Katri.

— Piano, niinhän ne sanoo, mutta niin se on kuin mikäkin kaappi, — päätteli Juonalan soittaja.

Ukko oli vapautunut painostuksesta, sillä Katrin muuttunut mieliala kirkasti heidät kaikki.

Juonalan soittaja hypisteli nuotteja ja uteli. Maisteri Harju selitti ollen aivan väsymättömän alkeellinen ja poikamaisesti iloinen opettaessaan vanhalle soittajalle musiikin ensimmäisiä alkeita. Hän näytti pianolla vastaavat nuotit, ja maalaissoittaja unohti ajan ja paikan, Katrin ja koko maailman.

— Aijai, kun sillä on varma korva! — huudahti hän väliin. — Ja se pysyy vireessä! Kattos tota!

— Eikös kelpaa virittää viulu sen mukaan?

— Eikä maisteri ennen puhunut, olisin mennyt ihan pakanana lavalle, — sanoi vanha soittaja ja huokasi kuin olisi välttänyt pahan vaaran.

— Olettehan te lukemattomia kertoja soittanut ilman tätä.

— Sellaisille ihmisille!

— Enkö minä sitten mitään ymmärrä? — naurahti maisteri Harju.

Ukko kävi hämilleen.

Ennen konserttia kirjoitti nimimerkki A. H. Juonalan soittajasta pienen elämäkerran, ja sivistynyt suomalainen yleisö heristi korviaan.

— — — Juonalan soittaja on ainoa nykyään elävistä kansan miehistä, joka viulullaan tulkitsee omintakeista ja samalla täydellisesti suomalaista kansanomaista musiikkia, — kirjoitti hän muun ohella. Sitten seurasi selostus kunkin kappaleen synnystä ja aiheesta.

Vanha ylioppilastalo kerääntyi puolilleen yleisöä. Ukon herttainen olemus voitti heti konsertin alussa sydämet. Hänen tuuheaa, harmahtava tukkansa ja kasvojensa lempeä ilme, arka hymynsä ja kömpelö kumarrus, josta hän ei ollut luopunut, vaikka Katri oli moneen kertaan sanonut, ettei pidä kumartaa, kun tulee lavalle, voittivat yleisön täydellisesti. He taputtivat käsiään hymyillen kuin soittajakin. Siinä mielentilassa soi Juonalan Katrille sepittäjä polkka, ja yleisö siirtyi halukkaasti metsän sydämeen.

Ukko oli tottunut soittamaan itselleen. Tanssitupien yleisö tuskin välitti muusta, kunhan se vain oli

valssia, jenkkaa tai polkkaa. Lattiapalkkien jyskyessä, puheensorinassa, kengänpohjien suhahdellessa Juonalan soittaja eli kahdenkesken viulunsa kanssa ja unohtui toisinaan soittamaan sellaista, minkä mukaan ei voitu tanssia. Täällä salissa oli hiljaista, ja viulun ääni paisui ukon mielestä moninkertaiseksi. Se kannusti ja lämmitti soittajaa, lumosi omilla sävelillä ja herätti hänessä soitannon sielun.

Kun "Ilon ilmaisu" oli surunvoittoisena ja hellivänä kajahdellut vanhassa, kodikkaassa salissa, hyväillen ja onnea tavoitellen, käen kukuntaa ja pääskysen viserrystä muistutellen ja yhtyen hurjaksi nelistämiseksi lopulla, kuin olisi koko metsä tanssinut, paukahtivat suosionosoitukset kättentaputuksina.

Lehdet kohtelivat vanhaa soittajaa järjestään arvonannolla ja hellyydellä. Kehoitettiin vielä antamaan uusi konsertti, mutta Juonalan soittaja ei suostunut.

— En soita kahdesti samaa, — sanoi hän itsepäisesti. — Katrin vuoksi sen tein, jotta näkevät, mitä sukua ollaan, ettei aivan metsänotuksia sentään! — kerskasi ukko ja harmaa pää tutisi innosta. — Enemmästä ei väliä. Siellä ne minua kaippaa monessa pitäjässä omalla maallani. Toiset on täällä tavat ja soittajat.

Maisteri Harju oli myöskin tyytyväinen tähän päätökseen. Juonalan soittaja oli taaskin osunut valitsemaan parhaimman tavan.

Lipunmyyjä toi hänelle seuraavana päivänä kolmesataa markkaa ja sanoi, että se oli puhdasta tuloa. Soittaja hämmästyí ja laski rahoja, piteli niitä kuin lapsi. Sitten hän ne unohti pöydälle. Ja kun maisteri Harju kehoitti korjaamaan, teki ukko pitkän kaaroksen kuin olisi pelännyt seteleitä.

— Ne ovat syntirahoja, en ota vastaan. Ne kuuluvat maisterille, kun on minut tänne kustantanut.

— Minulle ne ovat myös syntirahoja, — sanoi maisteri Harju.

— Onkos? — äännähti soittaja luottavaisesti ja huolestuneena.

— Pannaan ne viulun varalle pankkiin. Jos ostettaisiin kerran oikein hyvä, — ehdotti Alpre Harju.

Ukko silitteli viuluansa nahkakotelossa innostumatta.

— Kai tämä saa kelvata minulle, — jupisi hän kuin anteeksi pyydellen sitä, että hänen täytyi sanoa vastaan.

Juonala heitti hyvästit Katrille ja rouva Kaarelle, joka erosi ukosta kyynelsilmin ja otti lupauksen pikaisesta tapaamisesta: — Vaikka Juonalassa!

— Niin, miksikäs ei Juonalassa, siellä viulu sentään paraiten laulaa, — sanoi ukko, kun juna jo vihelsi.

3.

Kesä teki tuloaan, ja rouva Kaaren ehdotus Katrin kokeesta täytyi siirtää syksyyn. Teatterien johtajat olivat jo poistuneet kaupungista, ja maisteri Harju tahtoi vielä vähän aikaa valmistaa holhokkia.

— Kyllähän käytännöllinen harjoitus on välttämätöntä, mutta meidän tulee pitää varamme, ettei olla aivan kypsymättömiä. Voidaan joutua hylätyksi, — sanoi hän Katrille.

Vähät hän aavisti, minkä pelon ja epävarmuuden kipinän hän jätti Katrin kesäseuraksi. Tyttö ei päivääkään menettänyt lukematta tai harjoittamatta, milloin vain sai yksinäisyyttä. Työ oli ainoa rauhoittava ja lohduttava turva.

Kesäsiirtolassa asui viikon aikaa eräs näyttelijä, ja Katri kadehti hänen varmuuttaan. Hänen kohtalonsa oli jo päätetty, hänen tulevaisuutensa taattu. Hän oli jo saanut näytellä Daniel Hjortiakin.

Katri rohkaisi kerran itsensä ja kysyi, oliko Sigridin osa herra Arvon mielestä mielenkiintoinen.

Näyttelijä hymähti: — Eipä juuri.

— Ettekö sentään tahtoisí ottaa kohtauksia Hjortista näytelläksenne minun kanssani?

— Miksi ei, jos se teitá huvittaa. Mutta miksi ei jotakin haus Kempaa ja ihan yleisölle?

— Täälläkö?

— Niin, sopisi varsin hyvin.

— En minä yleisölle.

— Minä olen sellainen, etten voi näytellä kunnolleen ilman yleisöä. Harjoituksissa olen melkein huono, mutta kun sitten pitää tulla, sanotaan minun näyttelevän aivan erinomaisesti. Niin, se kuulostaa kehumiselta, mutta voin näyttää teille arvosteluja. Viime talvena oli kuvani Daniel Hjortina kolmessa julkaisussa ja kaikki ensiluokkaisten arvostelujen mukana. Kun vain saisi osia! Oo, mitä minä voisin olla, kun vain saisi työtä!

— Ettekö näyttele usein?

— Näyttelen melkein joka ilta, mutta — mitä osia.

— Kertokaa teatterista — mitä osia?

— Ajatelkaahan. Eräs tekijä antoi minulle osan, kreikkalaisen orjan. Hänen kuvailunsa mukaan piti sen olla hyvin mielenkiintoinen. Minä sain sen. Kuljin herrani perässä näytöksestä näytökseen. Ainoat sanat olivat: on ja ei, menen ja tullen j.n.e. Kysyin sitten tekijältä, missä sen osan mielenkiintoisuuden piti ilmetä.

— Oo, ettekö tajua? Hän on taidetta harrastava orja, katselee ympärilleen, herran linnassa on taidetta. — Näyttämö oli Rooman tori, telta, metsä, kaikkea muuta oli — taidetta ei missään. Sama tekijä antoi minulle kerran hoviherran osan. Tiesin, että se oli pötyä. Olin nyreissäni.

— No, mitä hän, eikö suuttunut? — Eihän toki. Tuli ja pukkasi kylkeeni ja sanoi: — Te saatte punaisen takin. — Minä siirryin hänestä syrjemmälle. Mutta mies tahtoi lohduttaa minua.

— Tai kujeilla.

— Ei, oli ihan tosissaan. Hän oli yksinkertainen siinä suhteessa. Niin, tuli taas luokseni, pukkasi kylkeen ja sanoi: — Se on silkkiä!

— Te näyttelette tuon varsin hyvin, ehkä olette sen sepittänytkin. Siinä on onnitteluni kaksipuolinen, — sanoi Katri ärsyttellen.

— Sepittänytkö? Ei maksa vaivaa. Tässä maailmassa — tarkoitan teatteria — on niin paljon...

— Mitä? — heitti Katri väliin, varomattomasti paljastaen tiedonhalunsa.

— Eipä juuri mitään — suuremmoista ... tietysti!

— Se on suuremmoista, — päätti Katri juhlallisesti. — Minäkin aion teatteriin!

— Onnittelena, — sanoi herra Arvo laimeasti.

Katria harmitti avomielisyytensä, ja samassa hän aiheettomasti sanoi hyvästit jättäen nolostuneen seuralaisensa yksin.

— Kuinka viihdytte täällä? — kysyi herra Arvo toisena päivänä tavatessaan Katrin siirtolan ruokasalissa suuruksella.

— Täällä on äitelää. Ei yhtään ainoata ihmistä.

— Hauskaa kuulla, ettei olla ihmisten sukua.

— Paitsi te — luonnollisesti, — lisäsi Katri happamesti. Nyt hän oli tyytyväinen. Miehen kylmä vastaus hänen innokkaaseen huudahdukseensa, teatterista: — Se on suuremmoista! oli kostettu.

— Ovathan nuokin lyseon laiskurit aikaa tappamassa, — sanoi herra Arvo — laiskuus on etuoikeutta nykyään. Laiskuus ja muu kelvottomuus.

— Muu kelvottomuus? Mitä te sillä tarkoitatte? — huudahti Katri suurin silmin. He asettuivat samaan pöytään.

— Luetteko sanomalehtiä?

— En, ei ole aikaa.

— Nykyään on velvollisuus lukea, — väitti Arvo.

— Velvollisuus on niin ikävää.

— Ja kuitenkin!

— Ehkä te sopsisitte sanomalehtimieheksi, — sanoi Katri.

— Olen ollut pääkaupungin lehdessä pari vuotta, — sanoi herra Arvo säyseästi.

— Juoksupoikanako?

— En, teatteriarvostelijana.

— Hoo! — pääsi Katrilta. — Senkö vuoksi te menitte teatteriin?

— No, en juuri sen vuoksi.

— Osaatteko kirjoittaa näytelmiäkin?

— Osaan, jos tunnen, että täytyy.

— Että on sellainen tulipalo mielessä tai koko olemuksessa, ettei muuta voi! — huudahti Katri unohtaen olla varovainen.

— Niin, sellaisen tulipalon se teatteri sytyttää meikäläisiin.

— Ehkä olette kirjoittanutkin kappaleen?

— Eihän siitä voi puhua, ennenkuin on jotakin valmista, — vastasi herra Arvo.

— En minäkään voi puhua teatterista. Tahdon elää siellä, tahdon tulla suureksi. Sitten vasta kannattaa kehua. Minä tahtoisin kehua!

— Ketä ja mitä?

— Tahtoisin pitää pitkiä ylistyspuheita näyttelemisestä ja näyttelijöistä.

— Jatkakaa.

— En minä osaa.

— Ehkä osaisitte näytellä.

— Minä osaan.

— Olette itsestänne hyvin varma.

— Miksi en olisi, kun osaan näytellä.

— Koska aiotte kokeilla?

— Syksyllä.

— Kansallisessako?

— En minä tiedä. Maisteri Harju ja rouva Kaari sen päättävät.

— Aa, te olette sen soittaja Juonalan tytär. Nyt minä tiedän, olen kuullut teistä.

— Niin, olen metsäläinen, vähämielinen Juonalan Katri!

Katri nauroi kuin pari vuotta aikaisemmin, hurjasti, melkein rajusti. Herra Arvo iski häneen silmänsä hämmästyneenä. Katri nousi niiaten kauniisti ja hymyillen kaikkein suloisimmin:

— Arvoisa herra, se oli Juonalan Katri.

Herra Arvo tarttui tytön käteen, vielä kerran iskien silmänsä häneen.

— Mitä te katsotte?

— Katson vain, mihin se Juonalan Katri piiloutui. Se taitaa olla koko peijakas.

— Juonalan Katri on erinomaisen hyvä tyttö, mutta neiti Juonala — mitä tahansa!

— Minä tahdon oppia tuntemaan Juonalan Katrin!

— Teatterissa, jos onni on myötä.

— Missä tahansa.

— Kirjoittakaa minusta näytelmä, ja minä näyttelen.

— Jos voitte minut siihen pakottaa, niin se onnistuu, ja jos te sitä näyttelette, onnistutte varmasti.

— Se on päätetty! — huusi Katri ja heitti ruokaliinansa pöydälle nousten seisaalle. — Minä kerron teille ihmeellisen tarinan...

— Nyt heti!

— Eihän toki, joskus.

— Joskus — tai ei koskaan, nyt heti, minä vaadin ... jos minun pitää kirjoittaa, niin täytyy minun saada vaatia...

— Joskus tai ei milloinkaan! Hyvästi!

— Hyvästi, neiti Juonala! Sanokaa terveisiä Juonalan Katrille. Minä tahdon oppia hänet tuntemaan.

Katri kääntyi ja näytti pitkää nenää, niinkuin hän oli tehnyt harjulaisille, kun he häntä kiusoittelivat.

Katri oli erinomaisen tyytyväinen uuteen tuttavuuteensa. Nyt hän tunsu oikean näyttelijän, seikkailijan, miehen, joka oli teatterista!

— Nyt ei edemmäksi. Minä en kerro hänelle, en pitkiin aikoihin, tahdon ensin päästä teatteriin. Sitten, sitten!

Kaiken piti siirtyä, jäädä sikseen, kunnes se suuri oli ratkaistu.

4.

Syksy lähenee, liian hitaasti Katrin mielestä, ja kun kaupunkiin tultiin, ei hän antanut rauhaa rouva Kaarelle, ennenkuin maisteri Harju tuli kaupunkiin, ja kokeilu saatiin järjestetyksi.

— Se on ensi viikolla teatterin kansliassa, torstaina kello seitsemän, — sanoi maisteri Harju. — Minä tulen noutamaan teitä.

— Kuka silloin...

— Johtaja itse.

— Onko hän ankara?

— On ja ei.

Katri kertasi kaikki "suuret osansa" sanellen ja osaksi näyttellen ne ulkoa, ollen ihan kuumeessa innosta ja jännityksestä.

Keskiviikkona rouva Kaari kielsi häntä rasittamasta itseään ja ääntään.

— Pitää levätä, muuten menee huonosti, — sanoi hän, kun Katri tapansa mukaan intti vastaan.

Katri pysyi koko päivän sohvallaan ja nukkui toista vuorokautta melkein yhteen menoon.

— Jätetään vain kaikki kirjat kotiin, — sanoi maisteri Harju, kun Katri yritti pistää vihkosiaan nuttunsa taskuun. — Johtajalla on omat aapisensa.

Ensi kertaa elämässään Katri astui Teatterikujalta näyttämön puolelle. Se oli hänen mielestään juhlallinen hetki.

Johtaja oli tullut, ja lukeminen voitiin aloittaa heti.

Katri oli ottanut aivan sileän, tumman villapuvun, joka oli nelinurkkaisesti kaulasta auki. Puku noudatti vartaloa hartioista lähtien yli lanteiden. Hame poimutteli laajana nilkoille. Mustat puolikengät taipuivat pehmeinä ja ohutpohjaisina joustavasti hiukan liiaksi suurissa jaloissa.

Kolea huone, sen pari kirjoituspöytä ja muutama puinen tuoli vaikuttivat lamauttavasti.

Johtajan ystävällinen ja tutunomainen keskustelu rohkaisi kuitenkin Katria, ja pamppaileva sydän rauhoittui.

— Te kai luulette, että nyt luetaan jotakin oikein komeata.

— En minä tiedä, — sanoi Katri säyseänä.

Herrat keskustelivat puoliääneen, ja johtaja veti taskustaan esille kirjan. Se oli Kanteletar.

— Odottakaahan, — sanoi johtaja ja otti kirjan takaisin, — lukekaa "Velisurmaaja". Saatte valmistaa niin kauan kuin teitä haluttaa. Me odotamme. Meillä on tässä neuvotteluja.

Herrat siirtyivät toisen akkunan ääreen puhellen hiljaisesti. Katri sai runon ja istui uunin luo nurkkaan.

— Katsoppa, — sanoi johtaja maisteri Harjulle, — osaapa hän istua. Tuo jalka, mikä ilme sen varmassa ja jännitetyssä suoruudessa!

Katri istui koukussa, kirja polvella ja toinen jalka toisen päällä nostettuna, varpaat taivutettuina lattiaa kohti.

— Hänellä on hyvä ruumis, kerrassaan oivallinen ilmiö. Tekee hyvää nähdä tuollainen Herran luoma. Katsos noita hartioita. Niissä on voimaa ja luonnetta. Ja oletkos nähnyt tuollaisia sormia? Jumalattoman pitkät ja luiset. Ellei niihin saa ilmettä, niin sitten on ihme! Vartalo kaartuu kuin luokka. Saammeko tosiaankin näyttelijän? Katsos ilmettä! Hän hautoo runoa. Merkillistä, mikä kuvastin. Olen utelias kuulemaan, oikein utelias. Ei, annahan olla, se on vaikea tehtävä, kerrassaan vaikea.

Herrat jatkoivat keskusteluaan yhä hiljemmin, ja Katri syventyi runoon. Kului hyvin puoli tuntia, ennenkuin hän nousi.

— Minä olen valmis, — sanoi hän, nousten kumaraisesta asennostaan.

— Hyvä, seiskaa vain niinkuin nyt olette. Me istumme täällä, — sanoi johtaja heittäen jalan polvellensa ja nojaten tuolin selkään. Maisteri Harju piteli hermostuneesti paperossilaatikkoaan.

Katri alkoi hilpeällä ja houkuttelevalla naisäänellä: — Mistäs tulet, kustas tulet, poikani iloinen? — ja vastasi miehen järeällä ja tuskasta kangertelevalla äänellä:

— Meren rannalta, meren rannalta,
äitini kultainen!

Katrin muoto muuttui äänen kuultuaan, ja onnettomuutta aavisteleva pelko kuvastui koko olemuksessa, varsinkin äänessä.

— Mitäs siellä tekemästä, poikani iloinen? — Hevostani juottamasta, äitini kultainen!

Kuului pojan ilkamoiva, jumalaton ja uhkaa salamoiva huuto syvällä, matalalla äänellä.

Katrilla tuntui olevan aivan rajattoman laaja ääni, sillä matalaan, ehdottomasti puhtaaseen vastasi naisen korkea ja kimakka säikähdyksen huuto yhä kiihkeämpänä, kunnes hän kolmanteen kysymykseen:

— Mistäs on miekkas vereen tullut, poikani poloinen?

sai vastauksen. Katri painui kokoon ja katsoi ympärilleen kuin näkymättömän vihaa pakeneva ja suoristui jälleen uhkaavana huutaen vihassaan hirveänä, kuin olisi äiti ollut se jumaluus, joka tämän hirveän kohtalon oli hänen osalleen määrännyt:

— Lyönyt oon veljeni kuoliaaksi, äitini armainen!

Äidin sydäntä repivä hätähuuto:

— Miksi sä veljesi kuoliaaksi, poikani poloinen?

särähti huoneessa ja Katri lysähti kumaraan kuin salaman lyömä. Samassa hän taas suoristui, asettui hyökkäykseen läähättävänä, silmät veristävinä, nauraen mielettömänä:

— Miksi hän naistani nauratteli,
äitini armainen?

Siihen päättyi runon rajuus, joka oli noussut voimassa aste asteelta.

Nyt seurasi äidin rajaton suru ja hätä:

— Minnekä sä itse joudut,
poikani poloinen?

Ja pojan alistuva pohjaton kaipuu, suunnattoman haikeuden tunto, kun pitää jättää oma muokkaamansa maa ja ranta, lähteä kohti tuntematonta, kuollutta elämää Kainin merkki otsallaan:

— Vieraille maille kaukahille,
äitini armainen.

Seurasi sitten yhä tuskallisempi julistus rakkaimmista luopumisesta ja erosta. Pilkahti pieni toivon kipinä äidin äänessä kuiskatessa:

— Milloin sie takaisin tulet,
poikani ainoinen?

Raskaana ja kohtalon masentamana järähti pojan vastaus:

— Konsa korppi valkenevi,
äitini armainen?

Viimeinen alistuva ja nyyhkivä hyvästijättö äidin pakahtuvasta sydäimestä puristettuna:

— Koska korppi valkenevi,
poikani poloinen?

Ja sitten yhä kiihkeämpi vuoropuhelu toivottomassa tuskassa runon loppuun. Katrin ääni täytti huoneen hetken vaitiolon ajan eikä tuskan ilme haihtunut kuulijain kasvoilta, ennenkuin Katri oli ennättänyt huoahtaa ja istua.

Johtaja astui vaiteten häntä kohti, otti kädestä ja sanoi yksinkertaisesti:

— Onnittelten. Olette runoillut uudestaan tuon vanhan tarinan. Teillä on luomisvoimaa. Teitte täydellisen murhenäytelmän pikku runosta. Toivottavasti tulemme yhdessä toimeen.

— Saanko minä alkaa — — — näytellä? — huohotti Katri.

— Johtokunta, — äännähti johtaja ja kohautti hartioitaan.

Taaskin uusi este, ja Katri olisi tahtonut huutaa tuskasta, jos olisi kehdannut.

Eräs herra astui huoneeseen, hänet esitettiin johtokunnan jäsenenä.

— Neiti Juonala pyrkii siis teatteriin, — sanoi herra.

— Niin, — sanoi Katri katsoen johtajaan.

— Täällä on hyvin monta pyrkijää, enimmäkseen kokeneita ja tunnustettuja taiteilijoita, — sanoi johtokunnan jäsen.

Katri tunsu kuolettavaa katkeruutta ja pettymystä. Johtokunnan jäsenen äänessä oli hänen mielestään loukkaava sävy. Se muistutti hänelle sitä hetkeä, jolloin hän seiso i Mattilan pihalla ja Anna usutti koiran hänen kintereillensä.

— Eikö hänelle ollut tilaa täälläkään? — olisi hän tahtonut huutaa, mutta vaiken i ja kalpen i. Johtokunnan jäsen asettui nyreänä pöytänsä ääreen ja toiset poistuivat. Johtaja hyvästeli, ja niin se koe oli päättynyt.

Kotiin mennessä ei maisteri Harju saanut sanaakaan Katrilta. Ja seuraavaksi päiväksi sulkeutui tyttö itsepäisest i huoneeseensa hautoen tuskaansa.

Maisteri Harju kertoi rouva Kaarelle kokeen onnistumisesta, mutta myönsi, että toiveet olivat Kansalliseen nähden hyvin pienet.

— Onhan Katri harvinainen kyky! — huudahti rouva Kaari.

— Se ei vielä auta, pitää saada julkista tunnustusta. Johtokunnat eivät hyväksy pelkkää kykyä. Täytyy olla nimi, papereita.

— Eihän teatteri ole mikään virasto! — intti rouva Kaari.

— Täytyy osaksi olla.

— Ajatelkaa, mikä voimien hukka! Lapsi näänny epätoivossaan, malttamattomassa tuskassa ja epävarmuudessa. Kalliit oppivuodet ja nuoruuden onni, pyhä innostus palaa suotta. Meidän täytyy saada hänet näyttämölle. Olkoon vaikka kymmenen johtokuntaa vastassa, nyt täytyy. Puhukaa johtajalle. Mennään virallista tietä, johtokuntien ja muiden mutkien mukaan, — puhui rouva Kaari.

Katri oli saanut johtokunnan suostumuksen. Kysymys oli vain kappaleesta ja osasta. Vaalivapaus ei ollut suuri. Hän sai ottaa Lillin osan kappaleesta "Kuopion takana" tai Elinan "Elinan surmassa."

Myöhään illalla johtaja soitti päätöksen, ettei voitu nyt saada aikaa mihinkään muuhun.

— Jos neiti Juonala tahtoisi odottaa kevääseen, niin kenties...

— En, en enää, minä otan osan, — sanoi hän peläten, että tilaisuus häneltä kokonaan luiskahtaisi.

Hän luki seuraavan päivän keksimättä mitään kelvollista kummassakaan osassa.

— Minä olen tyhjä, vetinen, mamsellimainen ja uh ... Ei mitään, mistä saisi kiinni.

Epätoivoisena hän kiirehti maisteri Harjua tapaamaan malttamatta odottaa, kunnes tämä kutsuttuna ehtisi tulla hänen luoksensa.

Maisteri Harjun niukat tulot eivät riittäneet komeaan asuntoon. Hän majaili viidennen kerroksen yksityiskamarissa Kruunuhaan perukassa. Mutta akkuna oli merelle ja aava näköala antoi aavistaa rajatonta ulappaa taivaan ja meren yhtymässä.

Tuuli vinkui tärisyttäen harvaa akkunaa. Tupakansavua oli harmaanaan, mutta sikaari sammui alituisesti siirtyen suupielestä toiseen pureskelevien hampaiden välissä. Ilma oli huoneessa raskasta ja ummehtunutta. Alpre Harju heitti akkunan auki paljastaen rintansa ja vetäen henkeään tuijottaessaan avaruuteen. Lokit liitelivät laivojen ympärillä ja pakenivat toisinaan ulapalle, kuin voimiaan koetellakseen lentäen myrskyä vasten.

Miehen ajatukset takertuivat seuraamaan lintujen ihailtavaa voimainponnistusta aivan kuin kohtalokasta ennettä. — Palaavatko — jatkavatko matkaa näkymättömiin...? Olisiko uskallettava suorinta ja korkeinta tietä, pitäisikö vain pyrkiä kaikki unohtaen, kaikki taakseen heittäen, vain myrskyä vasten painuen?

Ovelta kuului rohkea koputus. Ajattelija napitti takkinsa, heitti sikaarin tuhka-astiaan ja äännähti rämisevästi:

— Sisään!

Katri tuiskahti ovesta kiihkeänä ja maltittomana.

— Kun ei teillä ole puhelinta, täytyi minun tulla. Oh, nyt tulee kuitenkin tenä. Minä en osaa enää, en ymmärrä mitään, saatte minusta suurta häpeää.

— Istukaahan nyt ensin. Ja sitten sanokaa, mikä on asia.

— Minun täytyy näytellä Elinaa "Elinan surmassa" tai Lilliä "Kuopion takana".

— Kumman valitsette?

— Minä en mitään ymmärrä. Olen lukenut kumpaakin. En saa tukea, en keksi niissä mitään itselleni. En saanut rauhaa enää, täytyi tulla tänne. Auttakaa minua, hyvä, vanha opettaja.

— Ensiksi tahdon vain sanoa teille, että teitte oikein tullessanne tänne. Tämä on ensimmäinen täysin itsetietoinen askel teidän kehityksessänne.

— Minä ajattelen niin hirveästi sitä menestymistä ja osaamista. Katkaisokoot minulta vaikka kaulan, minä lennän sittenkin.

— Mitä te ajattelitte pikku Elinasta? — sanoi maisteri Harju rauhallisesti sytyttäen sikaarinsa ja sulkien akkunan, josta kylmä tuuli tunki huoneeseen.

Katri riisui hattunsa ja ripusti nuttunsa maisteri Harjun laajan sadevaipan päälle oviseinällä olevaan naulaan. Hänellä oli päällään sama puku kuin koeluvussa, ja tummissa silmissä paloi maltiton into.

— Tahdon päästä puraisemaan hampaani osani ytimeen, — selitti hän.

Hän otti kirjan taskustaan ja painautui pöydän ääreen lähelle opettajaansa täydellisesti unohtaen entisen lapsellisen arkuutensa.

— Pikku Elinalla, — sanoi opettaja, — on kohtalokas osa, uhrin, niinpä kyllä, — uhrin, vasten tahtoaan.

— Niin, siksi se minua kiukuttaa. Minä en voi olla mitään vasten tahtoani.

— Miksi ette voi tehdä uhria itsellenne mieluiseksi?

— Miten? Minä en ymmärrä.

— Käytte suorinta tietä käsiksi kohtaloonne, uhalla, avosilmin, alistumatta, vaikka tuho on joka hetki odotettavissa.

— Entä vastakohta Kirstin suhteen?

— Käy jännittävämmäksi, taistelu tasaisemmaksi. Se ei saa olla sitä vanhaa teatteria. Älkää näytelkö osaa, näytelkää itseänne, omaa Elinaanne!

— Entä suhde Klausiiin?

— Rakastatte, tahdotte tehdä uuden ihmisen, itseänne varten, oman onnenne vuoksi Kirstin uhalla. Pitäkää Kirstiä kohtalona — ihmistä se osa ei kuvaakaan — olkaa ihminen hänen rinnallaan, ennen kaikkea ihminen. No, tahdotteko nyt lukea?

— Tahdon, tahdon. Nyt minä tahdon. Tuhat kiitosta, hyvä opettaja.

Katrin pitkät sormet ympäröivät kuin ruuvi opettajan käsivartta ja hento povi kosketti takinhijaa. Hän ei aavistanut, minkä myrskyn hänen kätensä ote sai opettajassa kuohumaan ja mikä inhimillinen suuruus tarvittiin sitä pitämään salassa. Ei katse, ei äänen värähdys ilmaissut siitä mitään holhokille. Hän sai täydessä turvassa käyttää hyväkseen nerokasta ohjaajaa. Suuressa innossaan ei tyttö ollut tietoinen omasta naisellisesta lumousvoimastaan, joka nyt hänen kahdeksantoista täyttäessään oli puhjennut kukkaansa.

Katrin Elinasta tuli arvostelijoille pulma. Kaavamaisille hän oli kauhistus, lahjakkaille ihastuksen aihe, esteetikoille riitti saivartamista. A. H. leikkasi solmun poikki selvitellen nuoren taiteilijaluonteen saavutusta kiittämättä taikka laittamatta.

Se kirjoitus oli niin vakuuttava ja asiallinen, ettei Katrilta kielletty pääsyä oppilaaksi ja samalla lausuttiin toivomus kiinnittää hänet teatterin palvelukseen.

— Nyt minä tunnen olevani ihminen kuten muutkin! — sanoi hän rouva Kaarelle. — Enkö minä ole ollut hirveä laitos?

— No, eihän metsäläiseltä voinut muuta toivoa. Minä lohdutin itseäni...

— Oliko jotakin lohdun aihetta — tai onko? Minä pelkään, ettei vилleys ole kovinkaan kaukana! — huusi Katri.

Rouva Kaari nauroi ja kertoi:

— Kotipuolessani oli muuan Aaro niminen mies. Hän vei pieniä rapuja kaupaksi ja kun ostaja valitti alamittaisuutta, vakuutti Aaro, että ne olivat suurta lajia.

— Kiitos, — sanoi Katri.

— Onhan Katrilla raajoja ja kokoa kylliksi, — sanoi maisteri Harju. Hän kävi nyt säännöllisesti päivällisellä rouva Kaaren luona.

— On. Ja nämä humalasalot käsivarteni tahtoisin kietoa molempien teidän ympärille, — uhkasi Katri.

— Karhun ja vuorikauriin syleily ei ole mahdollinen, — muistutti Alpre Harju.

— Kyllä, kun karhu on niin erinomaisen hyvä...

— Katri! — varoitti rouva Kaari, — älä anna kieleesi tehdä tuhoja!

Katri painoi kätensä huulilleen.

— Minä olen vaiti kuin kakeluuni, kun siinä ei ole tulta, mutta jos te tuikkaatte tulitikullanne, niin en takaa. Minä olen niin äärettömän onnellinen!

Rouva Kaari oli paljon kärsinyt miehensä vuoksi ja lopulta saanut eron, kun yhteiselämä alkoi käydä hengenvaaralliseksi. Mies oli ollut soittajana kaupungin orkesterissa ja viettänyt huonoa elämää.

Taiteilijauransa hän oli aloittanut teatterissa näyttelijänä ja myöhemmin erottuaan toimi kaunoluuvun opettajana. Häntä sanottiin taiteilijapiirissä mammaksi. Ja siitä yksinäinen rouva oli ylpeä. Monien holhokkien rakkaustarinat ja muut sydänsurut päättyivät usein avomieliseen tunnustukseen mammalle. Oli se sitten mitä laatua tahansa, tiesivät he siitä saavansa ansaitsemaansa kohtelua. Jos synti sovitettiin, niin se myös täydellisesti unhotettiin. Ja mammalla säilyi salaisuus kuin valantehneellä tohtorilla.

Tällä taiteilijasielulla oli välitön vaisto torjumaan ihmisten kätkeyimpiä tunteita ja taipumuksia. Niin täysin hillitty kuin maisteri Harju olikin, ei rouva Kaarelta jäänyt huomaamatta vanhan ystävänsä heikkous Katrin suhteen. Hänellä oli sitäpaitsi teroitettu herkkyyks apuna, salainen, kaino tunne, joka verhoutui ystävyuden vaippaan eikä hetkeäkään erehtynyt pienimmästäkään vivahduksista jörön miehen olennossa.

5.

Taavi Arvo oli viime aikoina jäänyt teatterissa yhä enemmän syrjään. Näytäntökauden alussa hänelle ei ollut annettu mitään mielenkiintoista osaa.

Nuori näyttelijä oli epätoivossa ja vahvassa aikeessa heittää uransa, mutta teatteri oli mennyt miehelle veriin eikä ollut hyvä — niinkuin hän itse sanoi — "nylkeä elävältä omaa nahkaansa." Piti vain odottaa ja — "antaa sammaleen kasvaa päänsä päälle" — niinkuin teatterissa sanottiin.

Katkeruus kasvoi miehessä ajaen lopulta toimintaan omalla painollaan. Eräänä iltana seuratessaan Katria, kotiin mennessä harjoituksista, hän muistutti kesäisestä lupauksesta.

— Ettekö muista?

— Kyllä, varsin hyvin.

— No, mitä arvelette, eikö ole aika tullut?

— En oikein tiedä, se on sellainen jymy juttu.

— Sitä parempi.

— Niin kylläkin, mutta se on niin totta, etten tiedä, voiko sitä sovittaa teatterin kakkuloihin.

— Ja vieläkin parempi.

— Ettekös te sano niinkuin ne muut sanoisivat — ei se sovi!

— Eihän teidän tapanne ole tinkiä, antakaa leikin käydä! — huudahti Arvo maltittomana.

— Ettekö näe, että palan pelkästä halusta tehdä jotakin? Teatterikoulu on niin sisuttavaa! — huudahti Katri.

— Kuinka ja koska saan tarinanne?

— Nyt heti tai ei ollenkaan. Tulkaa ylös.

He juoksivat neljänteen kerrokseen, ja Katri vei Taavi Arvon huoneeseensa.

— Tässä olen, tehkää minusta nyt, mitä hyväksi näette, — sanoi Katri seisoen lauhkeaksi tekeytyen Arvon edessä.

— Huonosti tuntisin luonteita, jos tuota naamaria oikeana pitäisin.

— Sekin on oikea, — sanoi Katri hiljaa, aivan kuin olisi ollut yksin huoneessa, painuessaan lämpimän uunin nurkkaan nojatuoliinsa.

Taavi Arvo tarkkasi tytön ilmeitä eikä katkaissut salaperäistä kaihomielisyyttä, joka lupasi paljon.

Vähitellen Katri alkoi kertoa. Ensin yksi-sanaisesti.

— Kotini on metsä — tupa ja kamari — ranta — ruuhi. Leikkitoverini: kissa, porsas, kaiku, käki. Ensimmäiset uudet tuttavani: sudenpennut. Ainoa hellyys minä olen saanut: isäni viulun ääni.

— Kohtaloni: onnettoman miehen kovaosainen rakkaus. Ja siitähän minun pitäisi kertoa. En sitä koskaan unohda — en koskaan! Näen hänet vieläkin sellaisena kuin hän silloin takkavalkean leimutessa ja kuumeisena pyysi minulta — suutelo —. Katri kuiskasi viimeisen sanan. — En sitä koskaan unhota — en.

— Näen hänet vieläkin, kuinka hän tuskaisesti hymyillen painoi tämän sormuksen sormeeni ja vahvisti kihlauksemme. En sitä koskaan unohda — en voi unohtaa! — huudahti Katri. — Hänen katseensa syvyys ei minulle koskaan selviä. Se on kuin elämääni uhkaava arvoitus. Se kysyy ja ärsyttää, vaatii vastausta ja pyytelee ymmärrystä enkä minä tajua mitään, en niin yhtään ajatusta saa kiinni. Kaikki on pimeää hänen ja minun ympärilläni. *Minä* olin hänen kuolemansa jouduttaja, hän itse oli toisen elämän lyhentäjä. Ja minä — niin mikä on minun kohtaloni tässä ketjussa? Voi rakas ystävä, selittäkää arvoitus, antakaa runoilijan ennussanain puhua!

Arvo oli yhä vaiti, katsellen liekehtivää hiilosta uunissa.

Katri liikahti, hengitti syvään ja hymyili.

— Te osaatte kuunnella. Täytyyhän teidän sentään viisastua tästä hiukan enemmän! — Ja sitten Katri kertoi kaikki järjestyksessä, aina Kaivolan kuolemaan ja testamentin lukemiseen saakka.

Katri oli lopettanut, ja Arvo harppoi lattiaa unohtaen kaikki ympärillään ja heitellen käsiään.

— Minä panen Kaivolan suuhun ne vaatimukset. Teidän pitää toteuttaa hänen elämänsä tehtävä. Hän tahtoi sovittaa rikoksensa tekemällä hyvää ihmisille, mutta hänellä ei ollut aikaa, kuolema tuli liian äkkiä. Hän antoi teille sen tehtäväksi...!

Katri hypähti tuoliltaan ja pysäytti Arvon äkkiä tarttuen hänen hartioihinsa.

— Te sen sanotte, mies, te sen ratkaisette — sen arvoituksen.

Arvo pidätti Katria hetkisen likistäen hänen käsivarsiaan ja vakavasti katsoen silmästä silmään. — Minä olen aina ihmetellyt, mikä teidän ympärillenne luo oman suojakehänne. Nyt sen ymmärrän. Teillä on profeetallinen tehtävänne. Teillä on oma määrätty kohtalonne ja teidän pitää täyttää toisen ihmisen elämäntehtävä, suorittaa syntivelka.

— Te sen sanotte!

Katri riisti itsensä irti, heittäysi nojatuoliinsa ja itki, itki katkerasti.

Vanha haava, joka oli verekseltä umpeen painettu, joka ei lapsen sydämeen koskenut, avautui nyt äkkiä, kun aika oli tullut.

— Miten, miten minä voin mitään tehdä? — huudahti Katri tuskan vallassa.

Taavi Arvo oli neuvoton, ja säälin tuska painoi hänet voimattomana Katrin viereen toiselle tuolille.

— En minä tahtonut teille tuskaa tuottaa. Katri, älkää itkekö, ei se ole niin vakavaa — älkää noin — minä rukoulen, rauhoittukaa. Eihän se ole todellista. Kaikki on kuvittelua, runoa ja näytelmää. Kas niin, ottakaa pois kädet kasvoiltanne.

Katri rauhoittui ja katsoi Arvoon.

— Tämä on niin kummallista. Se on kuin olisi tuossa noin ihka elävänä ja samassa on kaikki tyhjää. Nyt ei siinä ole taas yhtään mitään. Minä olen vain hupsu tyttö.

— Niin, ja minä höperö mies. — Sinä sellainen, minä tällainen, — hyräili Arvo.

— Sun peräks palaa mun sydämen, — jatkoi Katri kyyneliään pyyhkien.

— Katri! — huudahti Arvo. — Saanhan minä sanoa Katri!

— Sanokaa vain.

— Olemmehan tovereita.

— Niin, virkatovereita. Entä mitä tästä syntyy? Arvo painui äkkiä jälleen itseensä.

— Ei ole hyvä sanoa, rukoile minun puolestani hengessä ja totuudessa.

— Älkää herjatko! — sanoi Katri unohtaen sinutella.

— En, totta tosiaan, puhun niinkuin sieluni vaatii.

— Taavi! — sanoi Katri ja ääni värähteli. — Rukoile minun puolestani, kun tulet valtakuntaasi.

Taavi Arvo ojensi tytölle molemmat kätensä, ja he erosivat.

Vieraan mentyä Katri istui kauan aikaa hartauteen vaipuneena, ajatuksissaan palvelleen sitä valtavaa jumalaa, joka ihmissielut sitoo ja päästää lapsellisella uskolla.

Taaskin hän tunsu joutuneensa toisen ihmisen elämän piiriin. Olihan Taavi sanonut tunteneensa hänen suojakehänsä estettä, mutta nyt se oli murtunut, ja he olivat tuijottaneet toistensa maailmaan puoleksi säikähtäen, puoleksi lumoutuen. — Olkoon miten on. Nyt on minun helpompi olla, olen saanut valoa — ehkä antanut valoa!

Hän riipaisi itsensä irti, harppasi saliin ja repäisi pianon auki heittäytyen "rompottamaan", niinkuin rouva Kaari sanoi juosten pakoon korviaan pidellen.

6.

Kului pari viikkoa. Taavi Arvo oli näkymätön. Kävi harjoituksissa suorittaen pienet tehtävänsä innottomasti ja häviten samassa tietymättömiin.

— Aikooko mies tehdä itsensä mielenkiintoiseksi? — muistuttivat jotkut.

— Kiiltomadoksi ei poika sovi, — päätteli toinen toveri. — Ja suuria osia ei pistetä. Niin että millä hän meitä hämmästyttäisi?

Teatterissa sanottiin pikkuosia kiiltomadoiksi.

Katri oli läsnä ja kuuli erään näyttelijättären purevan muistutuksen:
— Kiiltomato kukkasissa loisti hiljaisuudessaan ... Lopun te kyllä osaatte. Luulen, että Taavi Arvo on näytellyt käärmeen osaa. Katri Juonala on hänen kiiltomatonsa.

— Kiitoksia osien jaosta, hyvä neiti, — sanoi Katri. — Minä en ota sitä vastaan. Minä näyttelen siinä teatterissa pääosaa, ja Taavi Arvo on minun johtajani, ohjaajani ja runoilijani!

Katri kääntyi kantapäillään ja poistui seurasta. Toiset levittivät silmänsä ja vihelsivät.

— Kuulkaas pikkasta! — nauroivat he jättäen Katrin rauhaan.

Katri oli ärtyisä ja levoton. Hänen silmänsä salainen tuli leimahti väläyksittäin, kun ovikello soi tai joku vieras saapui.

— Ketä sinä odotat? — kysyi rouva Kaari huomaten tytön maltittoman levottomuuden.

— En ketään erityisesti! — vastasi hän punastuen ja kätkien silmiensä tulen.

Eräänä iltana kun Katri jo oli astunut kadulle teatterista, saavutti Taavi Arvo hänet ja antoi käsikirjoituksen.

— Lue se vielä tänä yönä. Olen kirjoittanut yöt ja päivät, Menen nyt kotiin ja aion — nukkua. Ota huostaasi tämä meidän lapsemme. Hyvää yötä!

Taavi Arvo kääntyi ympäri ja katosi pimeyteen. Kaupunki oli sokea. Joku valon häämöitys vain tuikki esplanaadilla, ja Katri astui vinhaa vauhtia kotiin, likistään paperikääröä rintaansa vasten.

— Meidän lapsemme! — jupisi hän ja vapisi innosta päästä pian kotiin.

Käärö oli kuin osa hänestä itsestään. Ehkä tässä oli selitys, ja ehkä hän voi tämän kautta päästä käsiksi siihen suureen tehtävään, siihen perintöön.

Kotiin tultuaan hän lukitsi ovensa ja heitti vaippansa nurkkaan, avasi käärön ja alkoi lukea — luki

kuulematta illalliskutsua, tietämättä mitä talossa tapahtui.

Joka riviltä hän tunsikin oman elämänsä ennusteisena ja uskottavana. Se ei ollut hänelle näytelmää eikä ihmisen sanaa. Se oli hänen elämänsä juoksua, hänen perintönsä ja tehtävänsä.

Oli puoliyö, ja kadulla hiljensi elämä. Hän kuuli oman sydämensä lyönnit ja riisuutui mennen levolle niinkuin se, jolla ei ole enää mitään uutta odotettavissa. Hänen kohtalonsa oli päätetty.

Aamulla hän heräsi levollisena. Äkkiä hänelle juolahti jotakin mieleen.

— Ehkä hän oli liian lähellä, ei osannut arvostella. Ehkei ymmärrettäisi.

Levottomuus alkoi uudestaan ja nyt hän sai tuntea kaikki ne tuskat, joita henkinen lapsi syntyessään tuottaa, epäilykset ja punnitsemiset puolelle ja toiselle. Hän itse ja aika jäi toisarvoiseksi, julkisuus astui mörkönä vastaan. Katri säikähti ja vetäytyi piiloon kuin lapsi, joka vierastaa outoja.

Hän pyysi Taavi Arvoa antamaan näytelmän johtajalle, ja niin tehtiin.

He kulkivat nyt molemmat odottavassa kuumeessa, kunnes johtaja ilmoitti Arvolle päätöksensä: Korkeintaan voitaisiin näytelmä esittää oppilasnäytöksessä.

— Niin, sitä me pyydämme, neiti Juonala ja minä. Tekijä on tuntematon, mutta kappale annetaan sillä ehdolla, että neiti Juonala näyttelee pääosaa, — sanoi Taavi Arvo.

— Onko hänen vastenäyttelijänsä suhteen mitään toivomuksia?

— Eikö herra Arvo tahtoisi? — esitti Katri nostaen silmänsä.

Taavi näki niiden tulen väläykseltä ja vastaus häipyi mutinana.

— Sopiihan se, — sanoi johtaja.

Asia lykättiin jälleen hämärään ja Taavi ja Katri olivat jo menettäneet kaiken toivonsa, kun johtaja kerran harjoituksissa ilmoitti Taavi Arvolle, että kappale oli annettu kopioitavaksi ja tulisi harjoitettavaksi jo parin viikon kuluttua.

Nyt Katri sai näytelmän haltuunsa pariksi päivää ja vei sen maisteri Harjulle.

Oli vahva, luminen talvi. Maisteri Harjun esitelmät jatkuivat juuri yliopistossa, ja hänellä oli sitäpaitsi erään kustannusyhtiön kanssa sopimus käsikirjoitusten tarkastamisesta.

Viidennen kerroksen vuokrahuone oli tulvillaan papereita ja sakeanaan tupakan sauhua. Aikaa säästääkseen oli maisteri Harju ostanut suurusaineksia kotiin ja keittänyt priimuksella teensä ja kahvinsa. Siivo ei täällä ollut aivan sellaista kuin rouva Kaaren luona. Olisi tarvittu akka ja runsas viikko, ennenkuin mallikelpoinen puhtaus ja järjestys olisi majoittunut tiedemiehen ja kirjaherran pesään.

Katri pyrähti huoneeseen raittiina tuulahduksena, punaisena ja huohottavana juostuaan ylös portaita. Hänen loistavat kasvonsa ja voitonriemusta säteilevät silmänsä kirkastivat harmaan huoneen.

Maisteri Harju nousi työpöytänsä äärestä, punastuen ja aivan kuin hämillään holhokkinsa nuoruuden kukkeudesta.

Katri huusi jo ovelta: — Hyviä uutisia! Uusi kappale ja suuri osa!

Hän heitti kehoittamatta nuttunsa päältä ja irroitti kauluksensa.

Maisteri Harju keräsi tuoilta kahmalon kirjoja ja korehtuuriarkkeja tehden tilaa vieraalleen.

— Istukaa, istukaa, lapsi.

— En minä malta. Lukekaa tämä, lukekaa! Minä olen ihan pakahtua halusta saada kuulla tuomionne. Ja te tulette oppilasnäytäntöön ja kirjoitatte...!

Katri katsoi holhoojaansa ehdottomassa innossa tarttuen hänen käsiinsä ja astuen aivan lähelle. Liekehtivät ja nauravat silmät eivät päästäneet maisterin avonaista katsetta, ja lapsellisella kujeilulla Katri leikki suojaajansa sormilla ihmetellen, miksi holhoojan huulet värähtelivät ja silmät sulkeutuivat.

— Älkää yhtään epäilkö. Minä voitan, olen ihan varma itsestäni. Tämä nyt ei ole mikään näytelmä. Se on elävää elämää, minun omaa elämäni. Saatte nähdä, saatte nähdä! — huusi hän pyörien huoneessa.

Hänen äänensä soi, ja maisteri Harjun mielestä se täytti huoneen ja kuului varmaan kauas merelle.

Hän huitoi puuhkallaan lyöden sitä käteensä ja avasi käsikirjoituskäärön vaatien holhoojansa heti lukemaan.

— Annahan nyt kun katselen teitä niin kauan kuin täällä olette.
Sitten, sitten.

— Miksi ette ole tulleet meille pitkään aikaan?

— En ole joutanut, — vastasi mies heittäen sikaarin tuhkavadille.
Se oli ehdottomasti sammunut.

— Eihän meillä ole mitään mielenkiintoista teille, holhooja.

— Jätetään se sanomatta, lapsi. Vaikka väärin lienee teitä siksi nimittää, alatte nyt olla täysi ihminen, teette ihan aikuisen vaikutuksen.

— Täytän kohta kaksikymmentä, vasta aika. Häpeän korkeaa ikääni.

— Aiotte tulla nuoreksi vasta neljäkymmenen vanhana.

— Niin, te olette kai puolivälissä neljättäkymmentä, ja minusta tuntuu kuin tulisitte aina nuoremmaksi sen mukaan kuin minä vanhenen.

— Tahtoisitteko vaihtaa minun kanssani ikää?

— En, ensin tahdon näytellä "Näyttelijättären tarinassa". Sitten käyköön miten käy.

— Kuinka kauan käsikirjoitus saa olla täällä?

— Tämän ja huomisen päivän.

— Tulen huomenna illalla tuomaan sen. Oletteko kotona?

— Kello yhdeksän illalla. Hyvästi.

— Joko nyt?

— Teillä on paperivuoria siirrettävissä,

— Ja täällä tuskin voi hengittää parempaan tottunut. Otanko auki akkunan?

— Oi, otetaan. Minä otan.

Katri astui akkunan ääreen ja tarttui lujin sormin kääntämään salpaa. Hänen voimakkaat hartiansa ja pitkä vartalo ynnä ylpeä pää kuvastui lumenhohtoisaan taustaan vasten kuin liinalle maalattu taideteos. Hehkuvilla ja liikehtivillä kasvoilla ilmeni mielihyvää raittiista ilmasta, jota tulvehti avatusta akkunasta huoneeseen.

Maisteri Harju ei voinut irroittaa katsettaan nuoresta naisesta. Hän tahtoi nähdä silmien liekinnän nyt juuri, kun täyteläiset huulet myhäellen avautuivat ja kuoppaset poskilla katosivat ilmestyäkseen heti jälleen.

Holhoojan katse vaikutti Katriin elvyttävästi. Hän omisti sen kuin yksinomaisena oikeutenaan, ja silmien liekki syttyi hetkeksi tehden holhoojan onnelliseksi. Mutta se peittyi samassa luomien alle laisinkaan koskettamatta miehen ikävöivää ja pyytelevää katsetta.

Mutta Katri oli hyvin herkkä vaikutuksille, ja holhoojansa parissa hän oli viime aikoina muuttunut yhä vapaammaksi ja läheisemmäksi.

— Täällä on hyvä olla. Ei tämän huoneen vuoksi. Onhan täällä kamalaa, mutta teidän vuoksenne.

— Kuinkas muuten! Sitä vartenhan minun tapaiseni miekkonen on olemassa.

— Että minun tapaiseni tyttösen olisi hyvä olla.

— Juuri niin.

— Niin, siitä minä pidän — niin äärettömästi. Maailma on niin hyvä.

— Kun se antaa teille uuden osan.

— Niin ja senkin vuoksi, että joku sen lukee ja antaa arvostelun.

— Ahaa, älkää johdata minua kiusaukseen, — sanoi Alpre Harju.

— En, sillä minä tiedän, että se osa on suuremmoinen ja että minä voitan. Ette tiedä, miltä tuntuu olla kerrankin varma itsestään.

Katri ojensi kättänsä suoraksi ulappaa kohti, ja hänen nuori olemuksensa oli majesteetillinen.

— Hyvästi, holhooja, — sanoi hän samassa antaen kättä.

— Hyvästi, lapsi!

Katri puki nutun ylleen ja riensi alas portaita.

Kirjamies jäi mietteisiinsä, ja hänen katseensa kiintyi pieneen nenäliinaan lattialla, jonne Katri oli sen puuhkastaan pudottanut. Hän otti sen hitaasti ja vei vaistomaisesti kasvoilleen.

— Aasi, — sanoi hän puoliääneen ja laski liinan pöydälle, mutta samassa hän kiihkeästi peitti sillä kasvonsa jääden hetkeksi liikkumatta lepoasentoonsa pöytää vastaan.

— Aasi, kymmenkertainen aasi! — mörähti hän yhä uudestaan. Pienen liinan hän pisti poveensa ja veti korehtuuripaperit pöydän laidalle.

Hetken kuluttua ilmestyi juoksupoika ovelle. Hän sai odottaa.

Kun poika oli mennyt, istui maisteri Harju liikkumattomana tuijottaen eteensä. Äkkiä hän nousi ja otti näytelmän, sulki akkunan ja alkoi selaila. Hän syventyi lukemaan järjestään ja teki muistiinpanoja.

Kirjamies oli aivan sekaisin. Oliko tämä nyt näytelmä? Ei, se oli elävä elämä ja häntä itseään läheltä hipaissut kohtalo ja kuka tiesi kuinka läheltä se vielä leikkaisi.

Samalla hän johtui miettimään, kuka oli tekijä. Katri se ei ollut. Tyyli oli kehittynyttä, vaikka asu näytelmäksi oli epätasainen, pahoja aukkoja joka näytöksessä, mutta jännitys rakensi kuitenkin siltoja. Luonteet olivat selvät.

Katri oli nähtävästi osannut inspiroida.

Seuraavana iltana hän soitti rouva Kaaren ovikelloa täsmälleen yhdeksältä.

Katri ei ollut vielä tullut teatterista.

Maisteri Harju kertoi näytelmästä, mutta rouva Kaari ei tiennyt sen kirjoittajaa.

— Ettekö aavista? — kysyi maisteri.

— Kyllä. Taavi Arvo oli täällä käynyt eräänä iltana, ja he olivat keskustelleet hyvin kiihkeästi. Tulin kotiin sinä iltana myöhään ja tapasin Katrin vielä valveilla. Toverit teatterissa ovat melkein varmat, että Taavi Arvo on tekijä.

— Entä Katrin suhde tekijään? Minusta tuntui...

— Katri on merkillinen tyttö. Kaikki miehisyys ei näytä liikuttavan häntä.

— Kunnes tulee joku epäkelpo, — sanoi maisteri Harju.

— Taivas varjelkoon! — huudahti rouva Kaari. Katri saapui samassa ja pyysi arvostelua. Hän sai kirjalliset muistiinpanot haltuunsa, ollen niin kiihtynyt, ettei malttanut jäädä pöytänsä, vaan otti voileivän käteensä, pisti näytelmän reppuunsa, heitti jäähyväiset ja kiirehti ulos.

— Tuletko pian takaisin? — huusi rouva Kaari.

— Otan ajurin, olen kotona ainakin tunnin kuluttua.

Maisteri Harju poistui pian rouva Kaaren luota harhailien myöhään yöhön kaupungilla, ajatellen Katria.

Hän ymmärsi, ettei tyttö ollut vielä herännyt. Nainen hänessä uinaili yhä, mutta kuinka kauan? Ehkä siksi, kunnes joku löytäisi oikean sanan ja hetken.

Kylmä hiki ruumiissaan nousi maisteri Harju huoneeseensa ylimpään kerrokseen viettäen vuoteellaan unettoman yön.

Katri riensi takaisin teatteriin, missä Taavi Arvo näytteli vielä osassaan ja antoi käsikirjoituksen ynnä Alpre Harjun kallisarvoiset muistutukset.

Arvo oli kuumeisesti kiihkeä niinkuin Katrikin.

— Voiko saada ajoissa kuntoon?

— Viikon kuluttua. Voivat hiukan odottaa. On kirjoitettava uudestaan kaikki kolme näytöstä, — sanoi Arvo.

— Meneekö viikossa? Voinko minä auttaa?

— Voit kirjoittaa puhtaaksi ja muutenkin tarvitsen apuasi.

— Niin, mutta missä?

— Minun luonani, — sanoi Arvo äkkiä.

— Ei, en minä tiedä.

— Teillä sitten.

— Silloinhan kaikki saavat tietää.

— Eihän kenenkään tarvitse tietää, että olemme minun huoneessani, ... muistutti Taavi Arvo.

Katri nauroi. — Eikö ole kummallista? Herrasväen tavat ovat tarttuneet minuunkin. Eikös minulla olekin ennakkoluuloja! Minä tulen. Aamulla varhain.

— Onhan oikeastaan hullunkurista ajatella, että sinä kuulut heikompaan sukupuoleen, — sanoi Taavi Arvo nauraen.

— Noo, ei siksi, että sinulta näköä tai kokoa puuttuisi, mutta sisun puolesta minä kyllä taidan voittaa sinut. Hyvää yötä.

— Hyvää yötä!

He erosivat teatterin ovella ja Katri astui ajurin rekeen.

7.

Oppilasnäytäntö oli jo ihan tulossa, ja paraikaa suoritettiin kenraaliharjoitusta. Levoton jännitys oli ylimmillään ja hermostus tirkisti jokaisen silmistä, tuikahti väliin kipinöiden ilmoille, mutta sammui jälleen jännityksen tukahuttamana. Kuiskailtiin ja kuljettiin varpaisillaan. Useimmat näyttelijät olivat läsnä aitiiossa ja kukin teki asian omaksensa. Nyt oli tulossa jotakin tärkeätä, mikä kuului koko teatterille. Tekijä oli tuntematon, mutta varmasti omasta piiristä, ja sitäpaitsi nuori taiteilija saisi tulikasteensa — ja millaisen tulikasteen!

— Oh, tämä on aivan kuin ennen tohtorin aikoina, — huudahdeltiin.

— Tulee ihana ilta!

Kaikki kädet auttoivat, kaikki päät keksivät jotakin hyvää, ja yhteinen hermostus hukkuu yhteiseen hyvänsuopuuteen.

Oltiin suuria lapsia, ja teatteri oli kaikkien koti. Vaikka keskenään toisiaan näykittiinkin, niin ulospäin oltiin yksissä.

Vastoin tavallisuutta olivat arvostelijat miehissä läsnä oppilasnäytännössä ja jokaisessa lehdessä tarkka selostus kappaleesta ja sankarittaresta.

Katri sai runsaasti kukkia ja esiinhuudot olivat myrskyisiä.

— Tuossa on yhdeksänkymmentä prosenttia tyttösten kauneuden osalle, — sanoi vanha näyttelijätär, mutta muut panivat vastalauseensa antaen täyden tunnustuksen "sen lapsen antaumukselle."

Nuorisoa oli kerääntynyt lattian täydeltä ja ensi rivilläkin oli ylioppilaita.

Kun Katri poistui Taavi Arvon kanssa sivuhuoneesta, oli sankka joukko heitä vastassa. Kirkkaassa

kuutamossa helähti laulu: "Sua tervehdin."

Katri kohotti kukkavihkooaan, suuteli sitä ja painoi rintaansa vasten lausuen tuskin kuuluvasti: — Kaikki isänmaan puolesta!

Sanat lensivät suusta suuhun ja kun Katri heitti kukkavihkonsa laulajien sankkaan parveen, jakoivat he sen keskenään ollen onnellisia saadessaan säilyttää jonkun kukan lehden tai varren.

Maisteri Harju odotti kotona rouva Kaaren luona, jonne läheisimmät ystävät olivat kokoontuneet.

— Missä on maisteri Harju? — kysyi Katri jo ovella.

— Minun huoneessani, — kuiskasi rouva Kaari. Katri juoksi sinne sellaisena kuin oli, riisumatta päällystakkiaan. Heittäytyen holhoojansa syliin hän huusi:

— Kiitos, rakas holhooja, nyt olen vastaanottanut perintöni. Sitä ei minulta kukaan riistä! Nyt vasta tunnen olevani näyttelijä!

Hän kuiskasi jotakin hämmästyneen holhoojansa korvaan ja riensi vapautumaan vaipastaan ja tervehtimään saapuvia vieraita.

Maisteri Harjulla oli pitkä keskustelu Taavi Arvon kanssa "Näyttelijättären tarinasta."

Katri oli kuiskannut maisteri Harjulle salaisuuden kappaleen tekijästä.

Taavi Arvo oli yliopistossa jatkanut lukujaan melkein kandidaattitutkintoon asti, ja maisteri Harju totesi hänet hengenheimolaisekseen syvässä ajattelemisessa.

— Miksi olette mennyt teatteriin? — kysyi maisteri Harju.

— Se on lumonnut minut ja minun täytyy onnistua.

— Epäilemättä. Eilinen ilta oli suuri voitto, ja teidän näyttelemisenne eroaa sangen paljon toisista ollen korkeammalla henkisellä tasolla. Sivistyneen miehen äly luo vakavaan tehtävään lujemman pohjan. En tahdo kieltää, että teillä on näyttämöllisiä lahjoja tavallista enemmän, mutta teillä voisi olla kiitollisempi ja suurikin tulevaisuus jollakin muulla alalla. Teidän lahjakkaisuutenne on siihen hyvänä edellytyksenä.

— Tulevaisuuteni tahdon luoda nykyisyydestä. Minulla ei ole suuria vaatimuksia.

Rouva Kaari oli järjestänyt tanssia illan ratoksi, ja Katri pyöri lattialla. Kuumana ja onnesta säteilevänä hän vähä väliä istahti holhoojansa viereen keskeyttäen miesten puhelun.

Maisteri Harju huomasi heti Taavi Arvon vakavasti kiintyneen Katriin, mutta tytön suhde Arvoon jäi hänelle hämärään. Katri nautti nykyhetkestä ollen onnellinen illan tuloksesta ja varmuudella anastaen voittonsa itsestään selvänä asiana.

Kaiken tämän ohella kasvoivat Katrin menot moninkertaisiksi, ja maisteri Harju sai ottaa pankkiin talletettuja varoja Katrin uusiin pukuihin ja ylellisempään elämään, Kirjamies itsekin hälyytettiin omasta rauhallisesta sopestaan ja pakotettiin tuon tuostakin istumaan iltaseuroissa.

— Miksi holhooja on laihtunut niin kovasti viime aikoina? — kysyi Katri tehden äänensä huolestuneeksi ja matkien äidillistä hellyyttä.

Teatteri oli tytölle mennyt arkielämäänkin. Hän väritti vahvasti kaiken puheensa. Maisteri Harju mutisi jotakin työstä sanoen:

— Ne teidän iltaistumisenne eivät sovi minulle vanhalle miehelle.

— Täti, onko holhooja vanha? Minä en osaa sitä arvostella. Holhooja on minulle aina sama, ei vanha eikä nuori — kuin kallio, johon ei aika vaikuta. Minun kallioni, — lisäsi hän niin herttaisena ja suloisena kiikkuessaan maisteri Harjun edessä tuolilla, että holhoojan täytyi sulkea silmänsä ja väkisininkin kääntyä pois.

— Oletteko sairas? — huudahti tyttö huolestuneena tosissaan. — Poskenne ovat painuneet syvälle, ja parran sänki pistää esiin, vaikka kuinka ajelisitte. Teidän pitää kertoa, oletteko sairas? Minä tulen hoitamaan. Minä tulen kaikissa tapauksissa pitämään teistä huolta. Tämä ei sovi! — intoili tyttö.

— Kaipaam tupakkarauhaani ja kirjojani. Tässä on rahoja pankista, älkää tuhlatko niin paljoa, omaisuutenne on joutunut pahaan vaaraan. Vähemmän pukuja, vähemmän pitoja, hevosia ja muuta

komeutta.

— Ei, vaan enemmän, enemmän. Minä tahdon todellisuudessa elää yhtä komeasti kuin näyttämöllä, Voi, holhooja parka, minä olen varmaan hirvuisin!

— On vaikeata uskoa, miten lyhyessä ajassa te olette omistanut itsellenne kaiken maailman turhamaisuuden, Katri, — sanoi maisteri Harju.

— Olenko? — nauroi tyttö katsellen itseään eteisen kuvastimessa. — Pitäähän harjaantua elämään loistossa kuin kala vedessä. Tarvitsen sitä näyttämöllä.

— Siis taiteen vuoksi?

— Taiteen vuoksi, kunnes osaan sen ulkoa.

— Hellitättekö sitten?

— Kuka sen vielä tietää!

— Kun rahat loppuvat, ilmoittakaa minulle, haen sitten pankista lisää. Mutta muistakaa, että tilillänne on enää viisituhatta markkaa. Hyvästi, lapsi!

Maisteri Harju sulki oven hitaasti, samalla kuin Katri meni huoneeseensa. Siellä hän veti pöytälaatikostaan pienen muistiinpanokirjan ja laski yhteen ne summat, jotka oli holhoojaltaan saanut. Hän laski vielä toisen ja kolmannen kerran. Siitä tuli tosiaan kaksikymmentä tuhatta. Hänen elämänsä näinä kahtena vuonna oli maksanut niin paljon ja nämä kaksi viimeistä kuukautta neljännen osan koko summasta. Viisi tuhatta! Olipa se jotakin — ja mihin? Herran nimessä, mihin? Rääsyihin, hevosiin, autoihin, makeisiin, hiukan vieraita, kukkia — ties mitä, eikä yhtään mitään!

Perinnöksi saatu talo tuotti hänelle vuosittain rahassa kuusi tuhatta kaiken kaikkiaan. Aluksi oli myyty metsää hiukan, mutta holhooja ei tahtonut tätä rahaksimuuttoa jatkaa. Katri muisti äkkiä, että puita oli myyty vain viidellä tuhannella. Ja vuokratuloja oli saatu kaksitoista tuhatta, yhteensä siis seitsemäntoista tuhatta. Mistä olivat tulleet nämä viimeiset kolme tuhatta? Olihan asia aivan selvä ja muistiinpanot ihan oikeat. Sen Katri varmaan tiesi.

Nuori nainen punastui yksin seistessään kirjaansa tuijottaen ja harmin kyynel nousi silmiin. Hän oli pakottanut holhoojan antamaan omistaan. Se ei saanut enää tapahtua. Joku koputti ovelle, ja hän kääntyi heittäen muistikirjan laatikkoon.

— Kukkia neidille, — ilmoitti palvelustyttö. Paperista paljastui kaunis ruusuvihko ja laatikko suklaanamusia. Katri katsoi mukaanliitettyä käyntikorttia.

— Keneltä tuo onkaan? — kysyi rouva Kaari nauttien ihanien ruusujen tuoksusta.

— Tietysti tukkukauppias Laineelta, — vastasi Katri nauraen ja punastuen.

— Miksi niin tietysti ja vielä kotiin? Tavallisestihan lähetetään näyttämölle.

— Sehän nyt on yhdentekevää, — huomautti Katri. — Mies tulee tänään meille päivälliselle. Sopiiko? — kysyi Katri kuin muodon vuoksi.

— Tietysti, kun sinä tahdot.

He jakoivat nyt talousmenot tasan, ja kummallakin kävi vieraita, joista enin osa kuitenkin rouva Kaarella.

Katri sulkeutui huoneeseensa lukeakseen osaansa eräässä ranskalaisessa ilveilyssä. Mutta todenteolla hän käytti aikansa pukujen koettelemiseen.

Hän tyhjensi kaapin ja valitsi heleänsinisen taftipuvun, jonka nelinurkkainen kaulus jätti kohtuullisen paljon kaulaa avoimeksi, kapean pitsireunuksen piirittämänä kohottaen hänen eheää tummuuttaan. Hihat olivat harsovaatetta päästäen käsivarsien pyöreiden näkyviin, ja vartaloa kierteli samanlainen harsovyöhyt päättyen painaviin pumpuloihin, kahden puolen lanteita.

Puku oli Katrissa kuitenkin unohtuva puoli. Se puki häntä ja teki hänet juuri Katriksi. Siinä oli hänen taikansa. Itse hän täydellisesti unohti, miltä oikeastaan näytti ja mitä hänellä oli yllään, niin pian kuin oli asuunsa tyytyväinen. Hän ei vain milloinkaan tahtonut käyttää näyttämöllä ollutta pukuaan.

Tukkukauppias Valto Laine oli viime aikoina tehnyt itsensä "populääriksi" kaupungissa pikku lahjoituksilla ja esiintyen "kavaljeerina."

Laine oli ihailnut Katria näyttelijättärenä, tyytyen jonkun aikaa osoittamaan mieltymystään kukkien ja illalliskutsujen muodossa, mutta pian kehittyi ihailusta kosiskelua, jota ei Katri kuitenkaan ymmärtänyt pitää totena.

— Kyllähän minä olen ihastunut häneen, — myönsi rouva Kaari, kun häneltä kysyttiin, mitä hän arveli uudesta "Adoniksesta". — Miehellä on käytännöllistä älyä ja kykyä. Olen kuullut afäärimiesten mainitsevan häntä kaikella kunnioituksella ja ihmettelyllä, mutta...?

— Mamma aikoo sanoa, että kun hän ei ole taiteilija eikä eritoten kaunolukija, niin ... muistutti eräs laulaja.

— Älähän nyt kaulankurkottaja... Kyllä sitä miestä tarvitaan. Emme kauvan viihtyisi pelkkien taiteilijain parissa täällä mammankaan luona. Täytyy saada poroporvareja suolaksi, — pilaili kapellimestari.

— Ihailijoita tarvitaan, — jatkoi joku.

— Naisille! — huudahti kapellimestari.

— Ei, vaan miehille. Ja kuka ne ravintolalaskutkaan maksaisi? — väitti laulaja.

— Ja sukkeluuksille nauraisi, — lisäsi muuan näyttelijä.

— Varsinkin näytelmistä lainatuille, — sutkautti siihen eräs.

— Kun ne hyvin sovittaa, niin täydestä menee kuin naisen puku, vaikkei se olekaan oma keksintö, — sanoi näyttelijä.

— Hiivatti sentään! Katri on tänään vietävän fiini, — muistutti laulaja.

— Jääkää päivälliselle, — pyysi rouva Kaari. — Me tarvitsemme musikantin, hovinarrin ja laulajan, kun tulee suuria vieraita.

— Varmaankin tukkukauppias, näin väläykseltä ruusuvihon Katrin pöydällä. Eikös tulekin, kuuletteko, auto pysähtyi alhaalla. Lyön vetoa, että se on Laine, — sanoi soittaja, ja vieraat riensivät parvekkeelle.

Laine oli jo portailla, ja auto kääntyi pois. Hän oli kookas mies, lyhyeksi leikattu tukka, pyöreät kasvat, mutta varma ilme suun ja silmäin seutuvilla. Valkoiset hampaat loistivat tehden ahnaan vaikutuksen. Muuten hän oli puettu liian muodikkaasti, varsinkin hänen ikäisekseen mieheksi. Hänen pyylevä olemuksensa ei sietänyt aivan varmaa iän määrittelyä, mutta siinä hän lienee päälle kolmenkymmenen ollut.

Rouva Kaari riensi vastaan, ja Katri liittyi seuraan vasta pöytään mennessä.

Hän oli harvapuheinen ja hajamielinen istuessaan Laineen vierustoverina.

— Olenko minä jollakin tavalla syyllinen teidän raskasmielisyyteenne? — kysyi Laine yrittäen olla tapansa mukaan erittäin huomaavainen.

— Ette suinkaan. Minä olen kai hyvin itsekäs. En huoli peitellä mielialojani. — Katri hymyili, mutta hänen silmissään leimahti, ja Laine punastui hämmästyneenä odottamattomasta iskusta.

— Saanko minä selittää hyväkseni teidän mielialanne?

— Miten itse tahdotte.

— Minä tahdon hyvin paljon! — kuiskasi Laine. — Olkaa hyvä, — vastasi Katri taaskin luoden häneen leimuavan katseen tarjotessaan leipää.

Kahvi tarjottiin salissa, ja vieraat sijoittuivat mukaviin nojatuoleihin laimeasti keskustellen. Syy oli Laineen, joka istui äänetönnä tupakoiden huolimatta salata ihailevia katseitaan Katrin hääriessä emäntänä.

Katri järjesti kahvipöydän ja koristi huoneen ruusuillansa. Hän oli nyt erinomaisen hilpeä, punottavana ja kirkastuneena.

— Laineen katseet ovat sähköttäneet pikku Katrin, — kuiskasi laulaja.

— Älä rupata, miehellä on vakavat aikomukset.

— Purrr, — pörähti näyttelijä. — Siitä ei tulisi monen päivän liittoa — despootti!

— Ole hiljaa, vanhapoika!

— Katrista ei tule karitsaa!

— Niin, mutta sellainen mahtiasema! Voi rakentaa teatterin vaikka itseään varten.

— Levähtäkää toki hetkinen, pikku emäntä, — kehoitti Laine vaatien Katria istumaan.

Harjoitukset alkoivat kuudelta, ja näyttelijäin piti poistua pian päivällisen jälkeen.

Katrin vuoro oli esiintyä vasta viimeisessä näytöksessä, ja hän jäi siis vieraalleen seuraa pitämään.

— En ole voinut teitä kunnolleen kiittää kukista, — sanoi Katri toisten mentyä. — Ne olivat niin äärettömän kauniita!

Laine vain katsoi tyttöön tarttuen pikku sormeen.

— Se tekee kipeää, — sanoi Katri kiskoen sormiaan.

— Te teette minulle vielä pahemmin kipeää. Kuinka kauvan minä olen tuomittu odottamaan?

— Älkää tehkö minusta pilkkaa, herra Laine. Minä olen pikku tyttönen, enhän minä voi olla mitään teille.

— Juttua, — sanoi Laine huitaisten kädellään ja sammuttaen savukkeensa tuhkadille. — Kun minä tahdon, niin ei siihen ole kellään mitään sanomista, — lisäsi hän jyrkästi. — Jos minä nyt olen päättänyt ottaa teidät, niin minä otan.

Katri punastui ja hämmästy.

Kukaan mies ei ollut ennen vaikuttanut häneen mahtisanoin. Hän oli aina ollut määrääjä, käskijä, leikkinyt ystävää ja uskottua. Taavi Arvo oli hänen läheisimpänsä ja maisteri Harju — — Niin, mitä oli hänelle maisteri Harju?

Salamannopeudella välähtivät kysymykset Katrin tajunnassa aivan kuin hädän hetkenä. Hän asetti itsensä vaakaan kaikkea sitä vastaan, mikä häntä ympäröi.

Viikot olivat livahtaneet liian nopeasti ohitse jättämättä ajatusaikaa taikka itsensä koettelemisen mahdollisuutta. Hän oli ottanut elämän antimia täysin käsin, kyselemättä ja epäilemättä, kuinka kauan onni olisi myötäinen. Ja paljon enemmänkin hän oli toivonut ja tahtonut saavuttaa. Mutta maisteri Harju — mitä oli maisteri Harju hänelle?

Tuska kouristi nuoren tytön sydäntä, ja heikko sääli vanhaa ystävää kohtaan painoi hänen mieltään. Samalla kalvava omatunto syytti tunnottomuudesta. Olihan holhooja uhrannut omista niukoista varoistaan hänen turhamaisuksiinsa ja salaa — sanaa sanomatta.

Hän ponnahti äkkiä seisaalle ja pakeni omaan huoneeseensa.

Laine seurasi häntä sinne, painaen oven kiinni. Nyt he olivat kahden, ilman vaaraa tulla häirityksi.

Katri oli istunut pöydän ääreen peittäen käsin silmänsä ja nyhki. Laine kumartui, painoi tytön hartiat itseään vasten ja puhui matalalla äänellään.

— Koko maailma menköön. Me kaksi kuulumme yhteen. Sinä olet minulle ainoa nainen enkä minä ymmärrä, miksi me kaksi pysyisimme erillämme. Minulla on kylliksi, millä teen sinut onnelliseksi ja huomatuksi!

Katri oli lapsi, ja Laine ensimmäinen mies, joka puhui hänelle rakkaudesta. Ja olihan Laine naisten suuri suosikki. Mies puhui hänessä naiselle mahtisanoin. Hän otti sellaisella voimalla ja varmuudella, joka ei tahtonut kuulla vastaväitteitä. Hänessä oli sitä ikuista miehisyttä, joka naisen voittaa, niinkuin erikoinen naisellisuus miehen suosion.

Kun Laineen käsivarsi kohotti Katrin seisaalle, niin tyttö tuskin tiesi tästä maailmasta mitään ja antoi äänettömän suostumuksensa heikosti vastaten suuteloihin, jotka polttivat hänen huulillaan, kasvoillaan

ja kaulallaan.

Katri oli hetken lapsi, ja tätä seuraava aika oli hänelle suurta huumausta. Laine kietoi hänet täydellisesti intohimonsa pauloihin, eikä Katri kertaakaan ennättänyt taakseen katsoa.

Lyhyenä kihlusaikanaan, parina kevätkuukautena, hän vietti kaikki joutohetkensä sulhasensa seurassa, retkillä, huveissa, ravintoloissa, milloin missäkin meluavassa ja kaupungin suurmaailmaa edustavassa tilaisuudessa.

Laine tahtoi loistaa ja näytellä nuorta, lahjakasta morsiantaan. Se oli hänelle yhtä suurta onnea kuin Katrin omistaminen.

— Sen vietävän teatterin sinä jätät, kun pappi on sanonut "aamen", — sanoi hän toisinaan saatuaan odottaa Katria teatterin edustalla, ties kuinka kauvan — pahallakin säällä.

Katri nykäisi niskaansa ja antoi silmäinsä leimahtaa hyvin tietäen tukahuttavansa kaikki sellaiset puheet viekkaaseen kädenpuristukseen.

Tytöllä oli oma varmuutensa valmiina iskemään, niin pian kuin tarvittiin. Eikä Laine vielä ollut mitään vaatinut. Hän oli vain sokeasti ihastunut.

Teatterissa oli ilo yleinen Katrin liitosta. Kaikki tahtoivat pitää hänet, ehdottomasti pitää teatterissa. Sellainen tappio taiteelle, jos hän nyt luopuisi!

Oltiin jo toukokuun lopulla, ja Katrin kontrahti oli aikoja sitten hyväksytty johtokunnankin puolelta. Hän oli tahtonut sitoa itsensä varmasti ja peruuttamatta, varsinkin sen vuoksi, että Laine niin usein oli puhunut päinvastaiseen suuntaan.

Katri ei ollut kertaakaan tavannut maisteri Harjua kihlusaikanaan. Hän oli usein etsinyt holhoojaansa tämän asunnosta ja kirjoittanut, kutsuen ja pyydellen, mutta ei ollut saanut häneltä muuta vastausta kuin naimaluvan, jonka Laine oli vaatinut häntä hankkimaan.

Aika oli jo mennyt niin pitkälle, että vihkimisen piti tapahtua seuraavalla viikolla, jolloin nuori pari aikoi hävitä Skandinaviaan kesäksi.

Katri palasi teatterista jalkasin, seuraten haluaan kävellä hetkisen Kaisaniemessä. Raittiin ilman houkuttelemana hän jatkoi kulkuaan rautatiepenkereen polkua pitkin Eläintarhaan ja tapasi matkallansa maisteri Harjun.

Hän ei ollut ensin tuntea holhoojaansa takaapäin. Hartiat olivat painuneet kumariksi ja hanurinpoimut polvien alla käyneet verrattoman jyrkiksi. Levottomuuden ja rajun sydämentykytyksen vallassa Katri läheni häntä ja mainitsi nimen melkein kuulumattomasti.

Maisteri Harju kääntyi samassa ja he seisahtuivat katsoen toisiaan säikähtyneinä ja tuskaisina.

— Kuinka minä olen kaivannut teitä, holhooja! — sanoi Katri.

— Rakas lapsi — —!

Holhoojan kasvot värähtelivät, ja kyynel kieri silmään.

— Oletteko ollut sairaana? Herran tähden, miten on laita?

— En, miksi niin?

— Olette laihtunut, käynyt huonoksi! — huudahti Katri tuskaisena.

— Ei se mitään, vanhuutta vain, — sanoi maisteri Harju.

— Voi, älkää sitä koskaan enää uskotelko minulle! Te olette nuori, niinkuin muutkin miehet teidän iällänne. Ja minua melkein harmittaisi oma saamattomuutenne ja vaatimattomuutenne, ellen teistä pitäisi niin äärettömästi.

— Älkäämme liioitelko. Joko olette käyttänyt sitä paperia, jonka lähetin?

— Jo tietysti, meidät on kuulutettu. Eikö se ole käynyt kädenkäänteessä? Minä en osaa vielä itsekään oikein uskoa.

— Onneen?

— Niin, tähän onneen.

— Milloin vihitään?

— Niin pian kuin suinkin.

— Ja sitten asetutte tänne?

— Lähdemme matkalle Skandinaviaan.

— Niin kai. Laine on rikas.

— Kuuluu olevan. Holhooja, älkää luulko, että minä sen vuoksi. Minä pidän hänestä. Tahdon tehdä hänestä — teidän tapaisenne! — huudahti Katri lapsellisella avomielisyydellä.

— Ei se onnistu, — nauroi maisteri Harju. — Minunlaiseni vanhat aasit sopivat viidennen kerroksen vuokrahuoneeseen kirjapölyn ja tupakansavun ilmapiiriin. Ei sinne arvoisa miehenne sovi — ei sovi. — Hän nauroi niin, että kyneleet valuivat.

— Ei, lapsi parka, ei sovi. Te rakastatte loistoa, ja rikkaus on ainoa keino sitä ylläpitämään. Hyvin teille, kun sen näin saavutatte.

— Minä olen kuitenkin luullut, että te olette toista mieltä. En tiedä miksi, mutta otaksuin teidän pitävän sitä toisarvoisena.

— Niin omasta puolestani. Minulle se ei sovi, mutta teille se on välttämätön elinehto.

— Entä Juonala, se vanha koti, vanha metsämökki, metsäjärvi ja kaikki siellä, koko maailmani! Siellä olin onnellinen, — sanoi Katri.

He olivat hetken vaiti. Katri jatkoi:

— Sitten tuli Tuomas, näytti minulle ajatusten maailman huikaisevaa valoa. Kuinka minä olin autuas, äärettömän rikas, niin onnellinen, että olin kuolla ja kuinka vähällä kuolla! En sitä silloin tajunnut. Nyt ymmärrän. Koskematon sieluni oli nähnyt valoa, oli avautunut kuin kukka auringon paahteessa. Tulin teidän luoksenne, rakas holhooja, ja te otitte minut povellenne kuin eksyneen karitsan, ruokitte kädellänne, jaoitte parhaat herkut runsaalta pöydältänne ja lämmititte oman sydämenne tulella. Rakas, rakas...

Katri ei jatkanut. He astuivat hetken sormet sormissa niellen liikituksen kyneleitä.

— Minussa oli ihmisainesta, ei mitään muuta. Olin tyhjä mahdollisuus. Mitä olen, olen teidän voimastanne. Olen ollut kiittämätön — itsekäs.

— Olkaa yhä edelleen oma itsenne, se on minun onneni.

— Holhooja! Te olette liian vaatimaton. Se koskee, se tekee minulle kipeää. Minä en tiedä, mutta se loukkaa minua!

He pysähtyivät ja katsoivat toisiaan silmiin.

Maisteri Harjun syvät, siniharmaat silmät iskivät tutkivina tahtoen tunkeutua nuoren naisen hämärään sieluntilaan. Hän ei kuitenkaan nähnyt muuta kuin liekehtivän silmäyksen, joka näytti apua huutavan kuin hädässä.

Mies horjahti ja sipaisi kädellä silmiään. He eivät käsittäneet toisiaan.

9.

Valto Laine olisi kyllä tahtonut pitää komeat vihkiäiset, mutta siihen olisi tarvittu aikaa, ja hänellä oli aina tulinen kiire liikeasioissaan.

— Onhan tuo synti, — sanoi rouva Kaari, — kun mies tahtoo nauttia jokaisesta elämän tyyppistäkin eikä ole aikaa — kun se sattuu olemaan rahaa.

Katri oli levollinen käyden harjoituksissa ja lukien läksyjänsä kotona, aivan kuin ei mitään ratkaisevaa hänen kohtalossaan olisi ollut tekeillä. Puhumattakaan mistään käytännöllisistä valmistuksista, joita hän ei myöntänyt tarvitsevansa.

Laine piti kuitenkin huolen muutamista muodollisuuksista, erottaen muun muassa Katrin omaisuuden

yhteisestä pesästä, ja sai morsiamensa kirjoittamaan siitä holhoojalleen.

Silloin vasta Katrin levottomuus heräsi ja ajatus pysähtyi punnitsemaan, hämärästi peläten sitä uutta ja outoa, mikä nyt oli tulossa. Hän kirjoitti Alpre Harjulle:

— Valto tahtoo jättää Kaivolan talon minun yksityiseksi omaisuudekseni, koska se on minulle tullut niin perin kummallisella tavalla, niinkuin hän sanoi. Ja kun sitä nyt ajattelen, käy talo minulle rakkaaksi ja kaikki, mitä sen yhteydessä on. Tunnen vasta kuuluvani sinne ja kuvittelen toisinaan, että joskus voisin siitä itselleni loihkia sen pilvenreunaisen talon, josta Kaivola tahtoi kuulla juuri ennen kuolemaansa. Nyt kun koko maailma on minulle avautunut, rakastan pikku soppeani Harjussa. Pyydän Teitä, rakas Holhoojani, huolehtimaan kaikesta siellä niinkuin tähänkin asti. Kaipaen sanomattomasti Teidän lämmintä myötätuntoanne ja ikävöin Teitä.

Holhooja kirjoitti lyhyen vastauksen, ja Katri lähti matkalle raskaalla mielellä tapaamatta häntä. Taavi Arvo pysytteli myöskin poissa hänen näkyvistään tuottaen monta raskasta hetkeä Kattrille selvästi osoitetulla kylmyydellään. Katri ei tahtonut näin ollen erikoisemmin taivutella näitä läheisiä ystäviään olemaan läsnä vihkiäisissä, jotka pidettiin aivan vähissä väissä rouva Kaaren luona.

Valto Laineen tuliset kiireet oli vihdoinkin katkaistu kuin miekaniskulla umpisolmu, ja mies istui nuoren vaimonsa kerällä paahteisessa rautatievaunussa pakosalla siihen onnen eristettyyn olotilaan, jota ainakin hän oli kiihkeästi odottanut. Laineen kuumuudesta ja mielenliikutuksesta hehkuvien kasvojen lihavuus oli käynyt hyvin tuntuvaksi, mutta onnellisuus teki ne kuitenkin miellyttäväiksi. Hän jäi katselemaan Katria unohtaen kaiken muun ympärillään.

Katri liikahti levottomana ja vaivautuneena peittelemättömästä tunteellisuudesta.

— Valto, älä katsele sillä tavalla, se kiusaa minua! — sanoi hän harmistuneena.

— Turkanen, milläs tavalla? Nyt sinä olet omani ja minä katselen, niinkuin minua haluttaa.

Katri nousi ja etsi paikan vaunun toisesta nurkasta, missä istui kaksi hyvin vanhaa naisihmistä. Hän pääsi akkunanurkkaan hymyillen kiitollisena vanhuksille ja voitti heidän suosionsa alkaen keskustelun.

Vanhukset puhuivat vain ruotsia ja Katri suomea. Keskustelu kävi siten raskaaksi ja katkonaiseksi. Seuraavalla asemalla hän nousi liikkuaakseen ja samassa hänen miehensä nouti hänet paikalleen.

— Katri, sinun pitää oppia ruotsia, — sanoi hän pitäen häntä lujasti kädestä.

— Niin aionkin, — muistutti Katri. — Nyt on hyvä tilaisuus, saan Ruotsissa harjoitusta ja itse voin lukea. Ymmärrän kyllä helppoa novellia ilman sanakirjaa, mutta se puhuminen!

— Puhua sinun pitää osata. Sinun ääntämisesi on huono.

— Minä en ole vielä ennättänyt lukea kieliä juuri ollenkaan. Nyt minä aloitan ja sinä, Valto, opetat.

— Jos sinä vain suostut ... ja samalla hän yritti suudella, mutta Katri väisti.

Vanhukset olivat jääneet asemalle, ja nuoripari oli kahden.

— Katri, sinä et saa olla ylpeä, minä voisin...

— Mitä sinä voisit? — Katrin silmät välähtivät eikä mies osannut vastata. — Miksi minä olisin ylpeä? Sinä olet ottanut minut niskoillesi ja saat kantaa yli virran.

— Yli elämän virran, pikku vaimoni! — Miehen äänessä oli hellyyttä ja onnen täyteläisyyttä. — Minä olen sinusta ylpeä, rakas lapsi.

— Ja minä sinusta, Valto.

— Kaikki hyvin.

He nyökkäsivät toisilleen istuen käsi kädessä — ja unohtuivat pitkiksi tunneiksi vaieten kuuntelemaan toistensa sydämenlyöntejä.

— Valto, — sanoi Katri, — kerro minulle jotakin menneisyydestäsi.

— Minä olen syntynyt...

— Älä, älä! — Katri tukki korvansa.

— Peeveli, mitä sitten?

— Ei mitään.

Katri kääntyi selin, katsellen akkunasta. Hetken kuluttua hän katsoi suurin silmin Valtoa.

— Minä en tunne sinua ollenkaan. Olet kuka tahansa ja mitä tahansa.

— Minä en ole näyttelijä. En osaa kääntää sisäpuoltani nurin niinkuin takkiani. Ja olisitko tyytyväisempi, vaikka saisit tietää kauppa-asiani ja liikkeeni tilan?

— En, niistä en välitä enkä niitä käsitä. Katri oli nyreä painautuen omaan nurkkaansa.

— Sinä olet lapsi. Minulla on jo kappale elämää takanani. Katsohan, pikku Katri... Ei, tähän on sulaa hulluutta ja minä puhun itseni pussiin, etkä sinä tyytyisi sittenkään.

Katri nauroi ja Valto otti hänet syliinsä. Heidän rakkautensa rakensi sanattoman sovun ja ymmärryksen.

Matka kävi Karungin kautta, ja puoleksi sairaina väsymyksestä ja valvomisesta he saapuivat Tukholmaan päästen vaivoin erääseen Drottning-kadun hotelliin.

Katri oli sangen tyytyväinen, mutta Laine manasi hirveitä hintoja ollen melkein huonolla tuulella.

— Niillä hinnoilla pitäisi ja saada Grand-hotellissakin kaikkein hienoin asunto, — sanoi hän liittäen arvosteluunsa vahvan voimasanan. — Olinhan minä selvillä hintojen noususta, mutta tämä on sentään liikaa. Aioin ostaa sinulle ruusuja huoneesi ratoksi, mutta kun pyysivät viisikymmentä kruunua muutamasta nupusta, niin ei sitä enää voi sietää. Ja entä hedelmät! Pieni, mitätön vasu rypäleitä ja Australian omenia maksaa sata kruunua.

— Mennään Suomeen ruusuja ja omenia ostamaan, — sanoi Katri. — Muuten en minä niitä kaipaa ja hauskeampi on, ellet niistä puhukaan.

Laine veti taskustaan kotelon ja läheni Katria.

— Jos tyttöni on minulle oikein hyvä, niin saa koreita. Avaappas tämä, — sanoi Laine laskien kotelon Katrin helmaan hänen istuessaan nojatuolissa "näköorrella". Tämä oli heidän huoneeseensa kuuluva parveke kadulle päin.

Katri otti kotelon, hypähti pystyyn ja astui huoneeseen. Hän avasi kannen ja jäi vähäksi aikaa sanattomaksi.

— Suuremmoinen, loistava kapine! — huudahti hän sitten.

— Luulisin toki. On sillä hintaakin sen mukaan. Viisituhatta kruunua, kyllä se riittää pienestä kaulakoristeesta. Ne ovat oikeita jalokiviä, minulla oli ammattimies valitsemassa ja työ on ensiluokkaista. No, tyttönen!

— Minä en voi sitä käyttää, — sanoi Katri.

— Mitä ihmettä...!

— Minulla ei ole pukuja, joihin tämä soveltuisi, — selitti Katri katsellen somaa valkeata pumpulipukuaan.

— Hanki hiivatissa! Laineen rouvan pitää olla komeasti puettu.

— Kuka täällä tietää, keitä me olemme?

— Oho, luuletko sinä minua pelkäksi nurkka-Jussiksi? — innostui Laine. — Jahka tässä keritään, niin kyllä sinulle näytän! Olin minä luullut ansainneeni kiitoksen, — ja Laineen äänessä kuulosti nyrpeyttä.

— Kiitos, Valto! — huudahti Katri. — Anteeksi, että unohdin.

— Ei kestä, — vastasi Valto entistä nyreämpänä, mutta samassa hän kääntyi ympäri kantapäillään ja harppasi Katrin eteen huutaen tulistuneena: — Suutele minua!

Katri nauroi ja väistyi.

— Suutele minua! — huusi Valto yhä kiihkeämpänä.

Katri lakkasi nauramasta ja pysähtyi jäykkänä, liekehtivin silmin.

— Mitä teatteritemppuja tuo on? Suutele minua iloisena ja tyytyväisenä, niinkuin pikku vaimon sopii!

— Ole hyvä ja ota pikku vaimon suutelo, — vastasi Katri seisten yhä paikallaan.

Laine kumartui hänen puoleensa, kosketti huulillaan otsaa ja poistui huoneesta.

Katrin sydän jyskytti rajusti ja hänen kätensä oli puristunut nyrkkiin hameentaskussa. Vaikeata oli hänen ollut estää sitä nousemasta työntämään miestä luotaan. Kun Valto poistui, hengitti hän raskaasti, huohottaen helpotuksesta, eikä tyyntynyt, ennenkuin näki, ettei Valto palannut.

— Se oli huono enne! — sanoi hän itsekseen puoliääneen, niin kiihkeä oli hänen mielentilansa vieläkin.

— "Pikku vaimo", kyllä minä näytän. Toista kertaa hän ei suutele minun otsaani. "Teatteritemppu" — se se oli teatteritemppu, suudella otsaa...!

Hän riensi kaupungille, kulki katuja umpimähkään välittämättä minne joutui, katseli akkunoita, ihaili kankaitten värejä ja kristallien ja hopeakalujen siroja muotoja, seurasi hienosti puettuja naisia tehden havaintoja heidän liikkumisestaan, heidän tavastaan pysähtyä akkunan eteen ja käydä sisään ostoksille. Katri seurasi mukana, kyseli hintoja herättäen huomiota huonolla ruotsinkielellään. Se harmitti häntä, ja sitten koko leikkiin kyllästyneenä hän otti auton ja ajoi takaisin hotelliin.

Valto oli huoneessa ja otti hänet syliinsä, aivan kuin ei mitään olisi sattunut. He unohtivat pitkässä suutelossa maailman harmeinensa.

Nyt Valto oli hyvällä tuulella, kertoi puhelleensa tuttavien kanssa ja sopineensa illanvietosta. Ensin piti mennä ostoksille, laittaa rouva hienoksi.

— Minulla ei ole halua, — sanoi Katri.

— Se on minulle suuri riemu, kun saan ostaa sinulle ihan kaikki, alusta loppuun pukea sinut, että olisit aivan omani, — puhui Valto suudellen hänen kaulaansa.

— No mennään sitten! — myönsi Katri huumaantuneena. — Rakas, hyvä poika, osta minulle kaikki, minä teen, mitä tahdot, ja olen taaskin ylpeä Valtostani, komeasta Valtostani.

— Mikä kumma sinussa huumaa minut, tekee ihan hulluksi, en tunne enää itseäni, olen kuin lankavyyhti sinun käsissäsi, pikku vaimoni, pikku Katrini!

He ajoivat kaupungille ja aterioivat eräässä laitakaupungin ravintolassa saadakseen olla aivan vapaita välittämättä ympäristöstä.

Viereisessä pöydässä oli vallaton seurue naisia ja puolihumalaisia miehiä. Eräs naisista heitti pureskelemansa kukan Valton eteen pöytäliinalle, samalla kun ohitse astuen poistui salista.

Katri kuuli hänen sanansa "Päivää", jonka hän lausui selvällä suomenkielellä. Valto kääntyi suuttuneena ympäri, mutta nainen poistui taaksensa katsomatta.

— Miksi et kutsu häntä takaisin? Hän oli suomalainen, ihan varmasti, ja niin tutunnäköinen.

— Kuinka se uskalsikin! — tuiskahti Valto.

— Sano, tiedätkö hänen nimeään?

— Älä kysele, sellaisia naisia ei tunneta!

— Hyvä ihme, mutta jos nyt tuntee, ja sinä tunsit hänet varmasti.

— Minä voin tuntea keitä tahansa, mutta minun vaimoni ei tunne sellaisia naisia, ei missään eikä milloinkaan, ymmärrätkö?

— En, — sanoi Katri. — Sellaista ihmistä ei ole, jota en minä tahtoisi tuntea, jos kerran tunnen. Minä tervehdin häntä vasta, kun tapaan! — lisäsi Katri uhalla.

— Sen sinä jätät kauniisti tekemättä, — sähisi Valto hiljentäen äänensä kuiskaukseksi.

— Näyttää siltä, kuin sinulla olisi joku syy kieltää tuntemasta tuota naista, kuin pelkäisit itsesi puolesta.

— Et suinkaan sinä kuvittele, että minä olen tämänpäivän lapsi naisten suhteen?

Katri punastui. Hän ei ollut koskaan ajatellut sitä puolta asiassa. Nyt alkoi outo temmellys hänen mielessään, eikä hän voinut katsoa Valtoa silmiin eikä vastata. Hän istui tuolillaan nojaten käsillään pöytään kuin lumottu, häveten, jähmettyneenä, valmiina itkemään. Leipä mureni hänen hyppysissään, ja kova kuoren sirpale repi kynsilihaksen. Veripisara tipahti pöytäliinalle. Kipu palautti hänet tajuihinsa, ja aivan kuin pahasta unesta heräten hän tuijotti Valtoon pöydän toisella puolella. Omituinen turvattomuuden tunne sai hänet valtoihinsa. Valto oli hänelle kummallisen outo ja ympäristö vihamielinen, mutta hän oli kuin tuoliinsa sidottu, ei jaksanut liikahtaa, ei katkaista äänettömyyttä.

— Miksi sinä tuijotat? Voi pyhä yksinkertaisuus, luulitko sinä tosiaan, että minä...? — Valto nauroi väkinäisesti.

Katri olisi tahtonut lyödä itseään kyynelistä, jotka suuttumus pusersi hänen silmistään, ja hän puri huultaan nousten pöydästä ja kääntyen pois Valtosta peittääkseen häneltä liikutustaan.

He ajoivat keskikaupungille, ja Valto tahtoi nyt ostoksille, mutta Katri ei vastannut hänen moniin ehdotuksiinsa peläten kyyneltulvan ylivoimaa, joka uhkasi joka hetki tehdä lopun hänen vaivoin ylläpitämästään tyyneydestä.

— No, olkoon sitten, — sanoi Valto suuttuneena, pysäytti auton heidän hotellinsa eteen ja jätti Katrin yksin, poistuen kaupungille.

Katri astui hitaasti ylös portaita, ja monenmoiset ajatukset risteilivät hänen aivoissaan. Hän oli yhdeksäntoistavuotias ja silloin on ankara. Ensi kertaa hän tuli verranneeksi Valto Lainetta ja maisteri Harjua toisiinsa. Molemmat olivat samanikäisiä, mutta Katrilla oli tähän asti ollut se käsitys, että hänen holhoojansa oli paljon vanhempi. Nyt hän äkkiä ymmärsi erehtyneensä ihmetellen omaa sokeuttaan, kun oli antanut muodon sillä tavalla tehdä kujeita. Eihän holhooja ollut vanha. Hänen katseensa ja hymynsä oli kuin nuorukaisen, kun sen sijaan Laineen...

Katri peitti kasvot käsiinsä ja muisti holhoojansa silmäyksen heidän viimeksi tavatessaan Eläintarhan tiellä Helsingissä. Nyt hänet valtasi turvattomuuden tunne upean hotellin suojissa ja katkera koti-ikävä. Juonalassa hän olisi nyt tahtonut olla ja juoda kotikaivon vettä, uida omassa rannassa ja soudella ruuhessa ja kuunnella käkeä. Siellä se nyt kukkui. Isä ehkä soitti ja maisteri Harju kuunteli ja he puhuivat Katrista.

Hän astui huoneeseensa, ja sääli omaa itseä kohtaan pusersi vuolaita kyyneliä. Hän itki kauan, kunnes järki alkoi syytellä ja ilkkua omaa lyhytnäköisyyttä ja epäitsenäisyyttä.

— Miksi lähteä tällaiselle mielettömälle retkelle?

— Maailmaa katsomaan! — sanoi hän puolustellen.

— Miksi mennä naimisiin?

— Ei saa kysyä, ei kysyä!

Sitä seurasi ankara ajatusten temmellys, syytöksiä, tuskallisia ja katkeria myönnötyksiä, pelkoa ja aavisteluja.

Sydän oudosti kolottavana hän pyyhki kyyneleensä silmäillen kaulakoristetta, joka kimalteli pöydän tummalla liinalla. Uupuneena kuin raskaasta työstä hän laskeutui vuoteelleen ja nukkui. Hän heräsi vasta iltapuolella ja lähti kävelyille kiitollisena Valtolle saadessaan viettää päivän yksin. Kauan harkittuaan ja mieli tasapainossa hän palasi illalla ja heittäytyi nukkumaan.

Valto tapasi hänet myöhemmin, puoleksi riisuutuneena vuoteella ilman peittoa. Hän herätti Katrin hellävaroen, sulki syliinsä kiihkoisesti, riisui kuin uneliaan lapsen ja upotti vastaväitteet suuteloihin. Rakkaus otti heidät lumoihinsa tasoittaen epäkohdat ja unhoon painaen päätökset.

Seuraava päivä kuului heille jälleen yhteisesti ja Katri oli saanut opetuksen — olla välittämättä.

Valto oli hänelle yhtä hyvä huolimatta siitä, mitä oli ollut muille. Tapa on kerta kaikkiaan sellainen. Oliko hän, Katri, syypää? Miksi siis pysähtyä elämästä ja vaivata itseään — niin kauan kun voi pitää toisistaan, niin kauan pitää, — päätti Katri.

Niin päättäessään hän otaksui mielialansa ainaiseksi pysyvän sellaisena.

He olivat tavanneet Valton tuttavina, rahamiehiä ja pikkuporvareita sekä muutamia heidän naisiaan iltaisin ravintoloissa. Katri oli teettänyt muutamia uusia pukuja ja esiintyi täysin tyydyttävässä asussa vastaten niitä vaatimuksia, joita on tapa edellyttää rikkaan miehen nuoren ja kauniin rouvan ulkoasussa. Teattereissa hän ulkomaalaisena veti huomiota puoleensa, sillä Tukholman yleisö ei ole niin

suuren suuri, että sinne merkki-iltoina hukkuisi edustavimmilla paikoilla. Katri oli sitä paitsi viehättävä, nuoruuden hohde ilmeikkäillä kasvoillaan, ryhdikäs, samalla hoikka, melkein hento vartaloltaan.

Rumakin nainen on kaunis rakastettuna, ja Katri tiesi kauneudestaan ja osasi peittää ontuvaisuuden puutteellisessa onnessaan. Hän kiinnitti katset itsensä.

Valto oli siitä ylpeä näyttellen maailmanmiestä, mutta oli liian huomaavainen aavistamatta, että se juuri oli merkki hänen nousukkuudestaan. Katrilla oli luontainen vaisto pysytellä ennen syrjässä kuin antautua epävarmalle pohjalle ja näyttäytyä kaikkialla ensimmäisenä, vaikka niin olisi vaadittukin. Sen sijaan hän teki tarkkoja huomioita ympäristöstään, tietämättään matkien heitä ja joutuen samalla muiden seuralaistensa tasolle ulkonaisissa seurustelutavoissa.

Mihinkään läheisiin perhesuhteisiin he eivät joutuneet oudossa kaupungissa, ja Katrille teki kielikin paljon haittaa.

Kevätkausi päättyi Tukholmassa heidän ollessaan siellä toukokuun viimeisen viikon, ja he jatkoivat matkaansa Norjaan asettuen Laurvikiin, jossa Valto oli ennenkin viettänyt kesää. Se oli rauhallinen kylpylä.

Pieni tammisto, jonka varjoisassa paviljongissa he voivat lukea postinsa ja nauttia aamukahvinsa, oli heistä sen viihtyisin soppi. Alkukesän koleus esti ihmistulvan ja ulkomaailma näytti myöhemminkin ihan unohtaneen tämän pikku virkistyspaikan lähettäen sinne täyden määrän Venäjän juutalaisia, joiden pullokas kukkaro piti kylpylän toimikunnan ja lääkärit tyytyväisinä tarmokkaassa työssä. Nuori pari pysyi erossa yleisöstä viettäen kuherruskuukautensa häiritsemättä, ilman ulkonaisia kompastuskohtia.

Katri oli saanut suurimman iskunsa; kesti kauan ennenkuin hän pääsi tasapainoon. Ontuva, liian nopea kehitys pysähtyi hänessä. Elämä vaati nyt aivan jotakin toista. Ei riittänyt pienet opinnot, ei muutamat näyttämömenestykset eikä vielä lahjakkuuskaan. Hän huomasi äkkiä tarvitsevansa hellyyttä, pohjatonta, uhrautuvaa, kaikkivoipaa hellyyttä voidakseen olla tyytyväinen. Hän tiesi nyt omaavansa vastaavan voiman, tiesi tahtovansa ja voivansa kaikki — tai ei mitään.

He olivat nykyään pitkiä aikoja vaiti. Eivät tahtoneet vaieta, tunsivat sen tyhjyyden ja painostuksen, mutta olivat siihen pakotetut, ei ollut mitään puhuttavaa.

Valto vältteli olemasta tapansa mukaan jyrkkä ja Katri varoi ilmaisemasta oikeaa mielialaansa. Hän tunsu epävarmuutta, odotti jotakin tietämättä, mitä se olisi ja milloin se ilmaantuisi. Hän tunsu vain varmasti, ettei tätä voinut kauvan kestää.

Molemmat pitkästyivät kesäänsä ja palasivat elokuun alussa kotiin toivoen varsinaisesta arkitouhusta tyydyttävää ja täyteläistä elämää.

10.

Heidän laaja huoneustonsa keskellä kaupunkia esplanadin varrella, vanhassa talossa, vaati komean sisustuksen. Valto ei enää kysynyt, mitä maksoi. Hän oli heittäytynyt täydellisesti halunsa valtaan tahtoen kerrankin näyttää, mihin hän kykenisi.

Katri jäi katsojaksi yrittäen sijoittaa hankittua tavaraa paraan aistinsa mukaan.

Hän tahtoi ensin luoda yhtenäisyyttä kuhunkin huoneeseen saadakseen eriluontoisia suojia, mutta Valto vaati kaikkialle raskaita ja kömpelöitä istuimia, vahvoja sohvia ja pöytiä. Koti sai ehdottomasti hotellin leiman.

Katri oli ostanut jo tyttönä ollessaan rouva Kaaren luona muutamia valkoisia tuoleja ja pöydän. Niihin hän nyt sai täydennyksen ja laati itselleen erikoishuoneen kotinsa äärimmäisessä kolkassa, pihan puolella.

Valto oli tuominnut sen tarpeettomaksi, mutta nuori rouva otti sen omakseen loihtien siitä itselleen turvallisen sopen. Kaikkialla muualla hän paleli ja oli levoton paeten pettymystään, joka ilkkui hänelle koleassa kodissa, Katri ei tahtonut myöntää olevansa pettynyt ja katkera liikkeudessaan yksin huoneesta huoneeseen ja silmäillessään outoja esineitä, joilla ei ollut hänelle mitään muiston, ei tarpeellisuuden eikä mukavuuden arvoa. Vähitellen hän tunsu vihaavansa tätä pitkää huoneriviä valtakadun varrella, joka niin täydellisesti syrjäytti hänet antaen kaiken määräämisvallan Valtolle.

Sitä kiihkeämmin hän antautui taiteelleen ja opiskeli ahkeraan vieraita kieliä. Nyt vasta hän ymmärsi, kuinka uusi kieli voi avata uuden, viehättävän ja valtavan maailman ihmiselle, joka on elänyt vain oman

kielensä rajoissa, kuin lapsi suljetussa kammiossa. Hänen yksinäisyytensä täyttyi uusilla ajatuksilla, ja katkeruus häipyi ulkonaisten olojen unhotukseen.

Harjoitukset olivat teatterissa alkaneet, ja Katri tapasi jälleen Taavi Arvon.

— Voi sinua, vanha poika, — sanoi Katri hellästi silitellen Arvon takin hihaa, — olet tainnut vanheta.

— Minä jaksan kyllä hyvin, olen ihan työvimmainen, — vastasi Arvo.

— Tahtoisin mieluummin lähteä kiertämään maata.

— Ai jai, se on vaarallista itsenäisyyttä, — varoitti eräs vanhempi toveri.

Katri hymyili ja kuiskasi: — Minä tulisin mukaasi. Lähdetään, mennään vaikka — vaikka Lappiin!

— Mitä tukkukauppias sanoisi?

— Hänestä emme puhu, — sanoi Katri likistäen huulensa kokoon.

— Minä olen otaksunut, että sinä tahtoisit pitää salonkia, — huomautti Arvo.

— Minä, minäkö salonkia? Hui, hai, olen aivan liian itsekäs. Ja sitäpaitsi tahdon näytellä. Tahdon tuntea tuulta siipieni alla ja koetella voimiani. Ne ovat kasvaneet, tunnen sen. Voi sitä, joka minua nyt pyrkii estelemään! Silloin lähden, lähden vaikka Lappiin, mutta näytellä tahdon!

Nuoren rouvan äänessä oli puristettua voimaa ja ehdotonta päättäväisyyttä.

— Kiitos, Katri, noista sanoista. En tiedä — olen minäkin jälleen oma itseni. Sinä olet sama Katri ja varmempi kuin ennen. Nyt on elämä taas työn arvoista.

— Miksei olisi? — sanoi Katri katsellen ihmeissään Arvoa.

— Et sinä tiedä. Toisinaan tuntuu kuin ei olisi mitään arvoa elämällä.

— Arvo, lupaa minulle...

Katri vaikenä nähdessään toverinsa katseen. — Mikä sinun on? Olethan ihan kuin pyhän innostuksen vallassa.

— Niin olenkin, no mitä minun pitäisi luvata?

— Että pysyt aina uskollisena ystävänäni.

— Ei sinun sitä tarvitse pyydellä, — sanoi Arvo likistäen toverillisesti Katrin kättä. — Minä olen jotakin sinun vuoksesi.

— Ole varuillasi, — sanoi Katri. — Minä olen käynyt hyvin herkäksi viime aikoina tuollaisten sanojen suhteen.

— Niin, sinun elämäsi on ollut rikasta ja täyteläistä.

— Kuka sen tietää! Kello soi, aletaan, tule Katri palasi kotiin päivä päivältä yhä onnellisempänä ja tyytyväisempänä. Näytäntökausi alkoi hyvillä enteillä huolimatta sodan jatkumisesta ja yhä synkistyvästä valtiollisesta ja aineellisesta tilasta.

Valto Laine oli uppoutunut asioihinsa. Katri ei tavannut häntä vuorokausimääriin. Hän tiesi vain, että osakekauppaa käytiin ja huimaavista summista puhuttiin, ja näki, kuinka hänen miehensä oli pelikuumeen vallassa.

Katri oli melkein kiitollinen saadessaan antautua täydellisesti teatterille.

Lumi oli jo aikoja peittänyt kadut ja rekikeli täydellinen, kun Valto Laine huomautti Katrille:

— No, nyt on kesä lopussa ja talvielämä ovelta. Minä tahtoisin näyttää kaupunkilaisille kotiani ja vaimoani.

— Vaimosi he näkevät näyttämöllä. Kotisi — niin, sitähan sinä voit näytellä. Täällä on kyllä tilaa sadalle hengelle erällään, — sanoi Katri syöden hyvällä ruokahalulla.

— Sata tänne kyllä mahtuu. Mitä sanot, jos hommaisimme remupäivälliset? Maksoi, mitä maksoi!

— Kernaasti minun puolestani.

— Voitko alkaa huomenna valmistukset? Tänään on keskiviikko, lauantaiksi voisin lähettää kutsut.

— Minäkö? Ei lähde mitään, en kykene, ja sitten — ei ole aikaa.

Heitä Hilman huoleksi.

— Mitä ihmettä! Mitä minä sinulla tekisin?

— Minulla sinä et mitään teekään, ei suinkaan siitä ole puhetta ollutkaan.

— On, turkanen, siitä se juuri onkin puhe. Nyt vasta alkaa olla!

— Vai niin.

Katri nousi pöydästä.

— Minun pitää lukea osaani.

Valto Laine pyörähti samassa ovelle, kun Katri avasi mennäkseen huoneeseensa.

— Katri, ole nyt hyvä ja kuuntele, mitä minulla on sanottavaa. Olemme viime aikoina kulkeneet hiukan eri teitä. Ne peevelin asiat — mutta nyt sinä saat auttaa minua ja pyrkiä yhteisiin.

— Päivällisten pidolla!

— Älä nyt konstaile. Ymmärrät kai, että minulla on oikeus valmistaa itselleni vaikuttava asema.

— Päivällisillä...

— Älä koettele minun sisuani, sen varoituksen annan.

— Jatka.

— Tahdon, että tuttavamme saavat hyvän käsityksen suhteestamme ja kodistamme.

— Päivällisillä.

Valto Laine löi nyrkkinsä pöytään katsoen tuimasti Katriin ja hilliten itseään sanomasta, mitä suuttumus vaati.

— Minä olen sanonut: en kykene laittamaan päivällistä eikä minulla ole aikaa. Anna Hilman huoleksi. Lupaan olla emäntä pöydässä. En mitään muuta!

— Ohho! — huokasi Laine. — Olen liian kauvan jättänyt sinut omiin hoteisiisi. Menen heti johtajan puheille ja pyydän häntä vapauttamaan vaimoni teatterin palveluksesta.

Katri tuijotti mieheensä sanattomana, heitti ylpeästi päätään katsoen silmästä silmään.

— Siihen sinä et koske! — Jos kuitenkin koskisin.

— Siitä voi olla vain yksi seuraus.

— Sinä pääset pois teatterista ja ennätät olla emäntä minun talossani.

— Ei, lakkaan olemasta sinun vaimosi. Valto Laine nauroi väkinäisesti.

— Pikku Katri, älkäämme yrittäkö näytellä täällä kotona.

— Olet oikeassa, toimikaamme. Minäkään en rakasta sanailua.

Katri pujahti huoneeseensa ja sulki oven. Hän oli nyt oma vankinsa. Toinen ovi johti makuuhuoneeseen ja toinen ruokasaliin. Hänen piti odottaa, kunnes Valto poistuisi kotoa.

Suuttumuksen myrskyssä hän tuskin kykeni kuulemaan miehensä askelia toisesta huoneesta, ja hillittömässä tuskassa Valton uhkauksesta hän pian riensi huoneestaan, sieppasi vaatteensa eteisestä aikoen mennä suoraan päätä johtajan puheille, mutta äkkiä hän pysähtyi. Ei, mitä se auttaisi? Johtaja ei ollut tässä määrävä henkilö. Mitä tehdä, minne mennä? Hän rauhoittui hiukan ja mietti.

Olihan aivan selvää, ettei näin voinut elämä jatkua. Jos nyt tällä kertaa saisikin välit asettumaan myöntymällä vaatimuksiin, olisi seuraava kerta kahta vaikeampi. Sen Katri myönsi itselleen. Eteenpäin siis, mutta miten ja minne? Hän painui seinemmäksi hämärän illan niukassa valaistuksessa välttääkseen ihmisten katseita.

Olisipa maisteri Harju kaupungissa, mutta joku viikko takaperin hän kirjoitti viipyvänsä talvenkin Harjussa. Ei auttanut muu kuin odottaa ja antaa asiain kehittyä. Ei, eihän sekään kelvannut. Valto voisi uskotella johtajalle ja johtokunnalle, että Katri suostuisi eroamaan. Ei, ennen vaikka mitä! Hän päätti mennä rouva Kaaren kanssa neuvottelemaan.

— Tuota minä olen pelännyt kaiken aikaa. Valto Laine on tunnettu mielivaltaisuudestaan, — sanoi rouva Kaari.

— Miksi ette varoittanut, neuvonut minua? — intti Katri.

— Kahden asia.

— Olin lapsi, sokea, hän yllätti minut. En ymmärtänyt omaa tunnettani.

— Ymmärrätkö nyt sitten?

— Oh, en, en rahtuakaan. Sen vain tiedän, että elämäni on sietämätöntä. En tunne olevani ihmisenkään, ei ole kotia, ei turvaa missään. Valto sulkee minulta tien kaikkialla. Hän vaatii väkipakolla, mitä en voi antaa mielisuosioilla. Sietämätöntä, sietämätöntä! Minulla on niin äärettömän ikävä Juonalaani.

— Mikä sinua estää matkustamasta sinne? Laine kai suostuu mielihyvällä vaikkei muun, niin senkin vuoksi, että saa sinut tyyntymään. Olethan aivan suunniltasi.

— Matkustaisinko nyt? En, silloin olisi ero teatterista tuossa paikassa selvä.

— Lapsi kulta, yritä sopia Valtosi kanssa. Minä en tiedä muuta neuvoa.

— Mahdotonta. Se uusiintuu, lykkäys merkitsee vain pahempaa loppua.

— Etkö sinä voisit järjestää noita päivällisiä? — kysyi rouva Kaari viattomana.

— Minäkö ne järjestäisin? Yhtä hyvin voisinkin nostaa tämän talon perustuksiltaan.

— No, no, emännöitsijäsi tekisi työn, sinä olisit olevinasi touhussa, niinhän tavallisesti on.

— Sitä en tahdo, en siedä sitä ajatustakaan, että olisin Valtoa varten olemassa ja hänen kyökkiään pönkittämässä.

— Katri, tuohan on käsittämätöntä. Olethan sinä lapsi, mutta avioliitto ei ole leikinasia eikä mielivalta sovellu elämän ohjeeksi. Sinä olet miestäsi varten.

— En, minä olen teatteria varten ja siinä pysyn! — huusi Katri.

— Olemme sitten eri mieltä enkä minä käsitä, miksi menit naimisiin.

— Tahdoin olla mieheni ystävä tai rakastettu! — huudahti Katri hehkuvien kasvojen.

— Ja olit niin kauvan kuin kuherruskuukautta riitti. Sitten tuli arkielämä, ja seinä nousi eteen.

— Mielivalta on Valton puolella.

— Minusta tuntuu olevan yhtä paljon sinun puolellasi.

— Ette käsitä minua, ehkei kukaan muukaan käsitä.

— Tahdotko, että tulen puhumaan miehesi kanssa?

— Oi tulkaa, minä pyydän.

— Sinä siis uskot, että hän myöntyy.

— En minä luota siihenkään, mutta — mitä tahansa. Teatterissa minä pysyn.

— Luuletko Valton olevan kotona?

— Hänet tapaa aina puhelimella vaikka keskiyöllä. Hän ei ole koskaan muualla kuin jonkun puhelimen päässä, — vastasi Katri.

— Se on oikean liikemiehen avu, — muistutti rouva Kaari.

— Ihmettelen vain, aikooko teatteri myydä minut miehelleni edullisilla hinnoilla.

— Katri!

— Niin, siitä kai tulee kysymys.

Rouva Kaari soitti, ja Laine lupasi odottaa häntä.

— Minä odotan täällä, — sanoi Katri.

— Ei suinkaan. Mitä minä, vanha vaimo, hänelle sanon? Sinua hän tahtoo tavata ja saada taipumaan. Tule mukaan!

— Minä en voi taipua.

— Eikö niitä päivällisiäkään valmistamaan? — pyyteli rouva Kaari.

— En, tuhat kertaa en!

— Sitten kai on turhaa yrittää.

— Menkää kuitenkin, minä pyydän.

Rouva Kaari katsoi lemmikkiinsä, pyöritti päätään ylen surullisena ja lähti.

Tunnin kuluttua hän palasi masentuneena.

— Valto Laine on neuvotellut johtajan kanssa ja saanut lupauksen sinun erostasi, heti kun johtokunta ennättää kokoontua, — sanoi hän synkkänä.

— Hän on pilannut minulta kaikki, kaikki! — mutisi Katri pusertaen käsiänsä nyrkkiin ja tiivistäen ajatuksensa ja päättämiskykynsä.

— Älköön luulko, että minä taivun, ennen — —

Rouva Kaari ei kuullut jatkoa, sillä Katri kätki kasvonsa sohvatyynyyn purren sitä estääkseen tuskanhuudon purkautumista.

Hän jäi siksi päiväksi rouva Kaaren luo saapuen harjoituksiin teatterissa kuten tavallisesti. Johtajan tavattuaan hän pakotti itsensä rauhalliseksi sanoessaan:

— Tukkukauppias Laine on puhunut teille minun erostani teatterista. Minä en suostu vapaaehtoisesti luopumaan urastani, mutta jos te minut heitätte täältä, niin lähdän suoraa päätä.

Johtaja kohautti hartioitaan ja hymyili.

Katri tuskin tiesi sinä päivänä, mitä hänen ympärillään tapahtui. Kaikki kietoutui sameaan sumuun, jossa hän haparoi turhaan tarttuakseen johonkin tuskassaan ja hädässään.

Taavi Arvo, huomaten hänen erikoisen mielentilansa, veti hänet väliajalla näyttämöllä syrjään.

— Mitä on sattunut? Olet niin levoton. Katrin sanat syöksyivät koskena ja ryöppynä syyttäen toverin suuttumuksen.

— Ei vielä, ei vielä ole sinua myyty. Sinä et ole yksin, sinua ei nujerreta. On niitä, joilla...

Taavi Arvo rauhoitti Katriä, puhui vakuuttavasti ja maltillisesti, kunnes sai hänet uskomaan, ettei kaikki vielä ollut menetettyä. Harjoitusten päätyttyä hän pyysi saada puhutella johtajaa, joka auliisti kertoi herra Laineen vaatimuksesta.

— Näkyy olevan jyrkkä herra, lupasi lahjoittaa teatterille tuntuvaan summan, mutta rouvansa hän vaatii vapaaksi — mieluummin heti, jos se vaan hyvin käy päinsä.

— Entä te, johtaja, mitä vastasitte?

— Kahden asia, kolmannen korvapuusti. Jos ne kaksi ensin ovat selvillä keskenänsä, on täällä niinkuin olla pitää. Me emme suosi skandaaleja emmekä riitaisuuksia. Laine tuntuu olevan rettelöinen mies ja Katri rouvalla kova edessä.

— Rouva Laine on vielä melkein lapsi. Vaikka hän onkin päättäväinen ja kovapäinen, kysy tämä häneltä hyvin paljon ryhtiä — taikka taittaa hän selkärankansa. Ettehän te sitä suone.

— Jaa, jaa. Mitä te arvelette parhaaksi? — kysyi johtaja.

— Minä en ottaisi huomioon aviomiehen vaatimusta ollenkaan.

— Unohdatte, että asia on esitettävä johtokunnalle,

— Piru vieköön! — huudahti Arvo maltittomana. Siihen heidän keskustelunsa päättyi.

Katri odotti Taavi Arvoa levottomana.

— Vihdoinkin sinä tulet. Näen kyllä, ettei mitään voida eikä mitään tahdota. Johtokunta... Oo, kyllä minä tiedän. Johtokunta! Se on se kivivaikeus, jonka varjoon voi kerätä kaikki polttavat nokkoset ja jättää ne siellä rauhassa versomaan. Ei, me emme jää odottamaan niiden kasvamista. Nyt minä vetoon sinun ystävyyteesi. Saanko minä, uskallanko...? Sano, etkö näe, että olen menehtymäisilläni?

Taavi Arvo tarttui hänen käteensä puristaen sitä rauhoittavasti heidän astuessaan pitkin Rautatientoria.

— Jos voin sinua auttaa, niin teen, mitä vaadit.

— Sinäkö? Sinusta riippuu tällä hetkellä, olenko minä ihminen, vapaa ja elämään kelvollinen olento vai en. Minä en paljoa välitä tällä hetkellä, elätkö vai kuolenko, mutta jos elän, tahdon näyttellä!

— Minä tiedän, sinä heität miehesi vaatimuksen omaan arvoonsa ja jatkat.

— Minä en enää koskaan astu hänen oviensa sisäpuolelle.

— Katri, älä ole noin jyrkkä. Pyydän sinun onnesi nimessä. Maailma on kova ja katkera, rakas toveri, et tiedä, kuinka se kohtelee eronnutta vaimoa, mitä myrkyllisiä nuolia se ampuu salaa ja julkisesti. Neuvotellaan, sovitellaan, ehkä Laine taipuu!

Katri oli aivan sokea vihassaan. Taavi Arvon suuri hellyys ei liikuttanut häntä vähääkään. Pikemmin se ärsytti maltitonta ja vihassaan kuohuvaa nuorta naista.

— Taipuisiko hän, kysy härältä, taipuuko se olemaan puskematta, kun se on vimmoissaan.

— Etkö sinä rakasta miestäsi?

Katri pysähtyi, aivan kuin Taavi Arvo olisi lyönyt häntä keskellä toria. He katsoivat toisiinsa, ja Katrin katse väistyi hapuilevana ja hätäntyneenä kuin hengenhädässä olevan.

— Rakastanko minä — en, minä vihaan! Ainakin minä vihaan häntä nyt, tahtoisin iskeä nyrkilläni.

— Katri raukka! Sinä olet tainnut pahasti erehtyä, — sanoi nuori mies maltilliseen tapaansa.

— Erehtyä tai ei. Se on nyt liian myöhäistä pohtia. Minä en sitä silloin ajatellut. Kuka sen tietää, mikä on rakkautta! — huudahti hän kevyesti, aivan kuin olisi jo unohtanut suuren vihansa.

Taavi Arvo hymyili hänkin herkkänä toverinsa vaikutukselle.

— Sinä olet lapsi ja usko minua, et ole vielä koskaan ketään rakastanut, — sanoi hän kuin vapautuneena jostakin uhkaavasta vaarasta.

— Enkö minä ole rakastanut? Kolmen vuoden kuluessa olen ollut vakavasti kiinni. Tuomas oli minun ensimmäinen suuri rakkauteni ja ihailtuni, herättäjäni ja veljeni. Kaivola avasi minulle uuden elämän. Ei sillä, että pääsin opin uralle ja olen siinä, missä olen, vaan sielullisesti. Minä heräsin kyselemään ja ihmettelemään. Nyt minä olen — — nainen — olen ainakin tuntenut alennustilaa, ollut suhteessa ... En minä voi puhua siitä. Minä häpeän puhua siitä. Se — se on kiusallista. Laine otti minut.

Taavi Arvo oli hyvin kalpea, ja ääni värisi, kun hän sanoi:

— Jos olisin aavistanut! Se oli alhaista paineen puolelta. Sinä olit lapsi. Miehen olisi pitänyt ymmärtää.

— Älä kuvittele mitään hassua. Tietysti minä pidin hänestä enkä sentään ymmärrä tällä hetkellä, kuinka saatoin, mutta hän yllätti minut. Se oli niinkuin koskesta alas. Kun siihen jouduin, en enää nähnyt enkä kysellyt rantoja. Nyt olen kai kuilusta noussut pinnalle. Kaikki on minusta rikkinäistä. Ja usko minua, rakas toveri, tahtoisin lyödä itseäni, olen alentunut, arvoton olento naisena. Ei, älä kuule sanojani, pidä minua samana Katrina kuin ennen.

— Sinä olet minulle aina sama.

— Kiitos. Oh, nyt olemme unohtaneet pääasian. Sydäntäni särkee se taetterikysymys ja kaikki —

kaikki kaatuu päälleni.

He olivat saapuneet rouva Kaaren ovelle, ja Katri soitti pidättäen toveriaan ja vaatien häntä mukaansa.

— Tule, Taavi kulta, älä jätä minua. Olen melkein varma, että Valto tulee minua hakemaan...

— Siihen en minä voi sekaantua. Tiedäthän...

— Ihmeen hyvin. Ole huoletta, minä kyllä pidän puoleni.

Rouva Kaari tuli heitä vastaan eteisessä ilmoittaen Laineen lähettäneen välittäjän.

— Kuka se on? — huudahti Katri ihmetellen ja säikähtäen. — Eihän vain poliisi!

— Katri, mitä sinä nyt! Sinun lapsuudentoverisi. Etkö arvaa?

— Minun lapsuudentoveritani olivat porsas ja kissa, — nauroi Katri hermostuneena. — Olen muuten utelias...

He astuivat saliin.

Pianonurkasta nousi solakka nuori mies. Hänen vaalea tukkansa ja avoimet, siniset silmänsä olivat ehdottomasti määrääviä miehen olemukselle. Häneltä odotti hyviä sanoja ja lämmintä kädenlyöntiä, uskollisuutta ja ihanteellisuutta.

— Tuomas! — huudahti Katri hänet nähtyään, ja seuraavassa tuokiossa olivat heidän kätensä liittyneet ja monet kysymykset tulvivat huulille.

— Miten — kerro, koska ja missä? — kyseli Katri yhä vieläkin hermostuksen vallassa.

— Rauhoitu nyt ensin. Kerron sitten aivan alusta, — sanoi Tuomas levollisena.

Taavi Arvo oli jäänyt rouva Kaaren kanssa ruokasaliin.

— Minä olen ihan rauhallinen ja istun tähän sohvalle. Tuossa on sinun paikkasi nojatuolissa. Kuinka hassua! Minä sanon sinuksi, kun sinäkin sanot.

— Mahdotonta teititellä. Vai kuinka, rouva Laine?

— Älä millään muotoa. Minä en käsitä...

— Aivan yksinkertaisesti. Minä olen toiminut Laineen liikkeessä jo toista vuotta. Minulla on ollut hyvä menestys — aineellisesti voin sanoa sen olevan tällä hetkellä ihan loistavan.

— Miten on ymmärrettävä, etten ole koskaan sinua tavannut? — kysyi Katri ihmeissään.

— Luonnollisesti et. Olen ollut Pietarissa ja matkoilla Venäjällä jauhojen ostossa.

— Sinä, oletko sinä sellainen ryssä?

— Ja sinä olet näyttelijä, niinkuin maisteri Harju heti sanoi: Tuosta tytöstä on kehitettävä näyttelijä. Mutta sinussa oli niin paljon muutakin, hyvä äly...

— Ja paha sisu, — lisäsi Katri. — Älä aloita sillä tavalla. Minä olen maailman kehnoin — nainen.

— Liioittelu on todistus päinvastaiseen suuntaan.

— Viisastelua.

— Muistathan Juonalan kesää?

— Oi, älä puhu siitä ajasta nyt — — — ei tällä kertaa, kun kaikki kaatuu päälleni.

— Se on järjestettävä. Laine ei ole sentään häijy, ei ilkeä eikä paha. Mies on vain hiukan, kuinka sanoisin — — — No, hän on nousukas, jyrkkä ja häikäilemätön.

— Sinä olet puolueellinen.

— Miten sen käsittää. Tulin tänne omasta aloitteestani, kun sain kuulla, millä tolalla asiat olivat.

— Onko Laine puhunut sinulle...?

— Mies on onneton, kävi täällä rouva Kaaren puheilla, kun olit lähtenyt teatteriin.

— Luuletko, että hän peruuttaa vaatimuksensa? — En luule, minä tiedän sen ja tuln ilmoittamaan sinulle.

— Kiitos, hyvä Tuomas, oletteko ilmoittaneet myöskin johtajalle?

— Tällä hetkellä luulen Laineen ennättäneen järjestää senkin asian.

— Hoh! — Katri hengitti syvään ja ojensi jäseniään ponnahtaen pystyyn kuin vapautuakseen raskaasta tuskasta. — Kiitos, hyvä, rakas Tuomas! Kuule, sinä sait hänet vakuutetuksi, että teatteri on minun elämäni! Älä väitä vastaan, minä tiedän sen. Laine ei sellaista jaksaa ymmärtää itsestään.

Tuomas oli hajamielinen, ja heidän keskustelunsa katkesi jättäen heidät hämilleen. Nyt kun asia ja välitys oli toimitettu ja ensimmäisen jälleennäkemisen iloinen yllätys ohitse, ei kumpikaan tahtonut koskea toisensa kätkeytyyn mielentilaan.

— Oletko sinä tyytyväinen olemaan kauppias? — kysyi Katri arkailen.

— Minä en ole kauppias, — vastasi Tuomas sävyisästi. — Nyt on aika sellainen, että tiedän tekeväni isänmaalle palveluksen taikka oikeammin täytän kansalaisvelvollisuuteni toimittamalla maahan viljaa.

— Enkö minä olekin kovin typerä ja itsekäs? En ole milloinkaan jaksanut ajatella niin pitkälle.

— Sinä elät koko olemuksellasi omassasi. Pysy lujana siinä. Se on hyvä elämän ankkuri.

— Tuomas! — huudahti Katri kuin vapautuneena jostakin selittämättömästä pakosta. — Sinä sanoit, mitä minä tarvitsen. Minulla täytyy olla varma ja oikea pohja, josta en voi enkä tarvitse hellittää. Kaikki muu menköön Juonalan vanhaan vesisaaviin! — nauroi hän, mutta vaikeni jälleen, istui entiselle paikalleen ja laski päänsä käsilleen. — Pääni painaa kuin lyijymöhkäle, ja minä olen itse niin sanomattoman tyhjä. Eikö se ole hassua?

— Lieneekö tuo, — hymähti Tuomas nousten lähteäkseen. Hän kumarsi ja tarjosi kättään.

— Joko sinä lähdet? Kiitos, että muistit minua ja tahdoit auttaa.

— Minun ansioni tässä on kohtalainen. Aloite lähti Alpre Harjusta.

— Miten, onko hän saanut tietää...?

— Ilmoitin hänelle Laineen aikomuksen, heti kun sain sen tietää.
Alpre tuli Laineen puheille.

— Onko hän täällä nyt — kaupungissa — tarkoitan?

— On tietenkin. Meni kotiinsa ja minä tuln tänne.

— Jumalan kiitos! — huudahti Katri ja samassa tuokiossa hän ojensi kätensä vielä kerran Tuomaalle ja pyörähti ympäri paeten sivuhuoneeseen, joka ennen oli ollut hänen suojanaan, jättäen Tuomaan saattamatta ovelle.

Vapauttavat kyyneleet valuivat runsaina helpottaen tuskaista mieltä. Jännitys oli lauennut ja jättänyt katkeran kirvelyksen, joka repeli nuoren naisen olemusta. Vielä hän ei ollut selvillä omasta itsestään ja siitä, mitä oli tapahtunut, mitä suhde Laineeseen oikeastaan merkitsi. Hän vain itki saadakseen hetkellistä huojennusta ja siirtääkseen ajatukset ja toiminnan tuonemmaksi.

Rouva Kaari raoitti ovea ja läheni.

— Itke, lapsi. Niin kauvan kun se huojentaa, olet onnellinen. Taavi Arvo odottaa sanoakseen hyvästi. Tuletko?

— Tulen! — äännähti Katri pyyhkien kasvojaan seuratessaan emäntäänsä eteiseen, missä Taavi Arvo ojensi hänelle kätensä.

— Kiitos, Taavi. Mitä sinä siihen sanot, että Laine on peruuttanut vaatimuksensa minun erostani? Tällä hetkellä hän lienee jo ilmoittanut johtajalle.

— Mitäkö sanon? Onnittelten hyvästä ratkaisusta. Lepää nyt, Katri kulta, tarvitset hyvin rauhoittua ennen iltaa.

— Rauhoittua? — nauroi Katri. — Merkitseekö se, että pitäisi jäädä vanhaan hulluuteen? Tietysti,

kuinkas muuten! Sinäkin soisit, että minä... Hyvä on, Taavi, minä olen kiltti ja hoidan hulluuttani!

Taavi Arvo poistui raskaalla mielellä.

Katri palasi huoneeseensa entistä katkerampana. Kyyneleet lakkasivat vuotamasta, mutta sen sijaan alkoivat ajatukset temmeltää paljastaen paljon sellaista, mikä oli ollut ennen kätöksessä ja tuntematonta.

Hänen ystäviensä, maisteri Harjun, Tuomas Salmelan ja Taavi Arvon myötätunto oli Katrille raskas soimaus. Kaikki he pitivät pyhänä hänen suhdettaan Laineeseen tahtoen säilyttää sitä sopusointuisena ja eheänä.

— Voi, ne hyvät ihmiset! — huudahti hän puoliääneen. — Eivät aavista, millä tavalla minä olen erehtynyt, sokeasti heittänyt pois itseni. Siitä ei koskaan voi tulla mitään. Ei koskaan, — päätti hän tuuditellen särkevää päätään.

Hän kuuli hiljaiselta kadulta auton jymyä ja katsoi akkunasta arvaten miehensä saapuvan. Kiireisesti hän huuhteli kasvojaan kylmällä vedellä ja suori tukkansa vilkaisten pieneen kuvastimeen. Hän tahtoi olla tyyni. Kyyneleet olivat yksinäisyyden lohdutus, mutta muiden nähden ne olivat Katrin mielestä naurettavaa heikkoutta.

Laine tuli hellänä ja levottomana aviomiehenä suklaalaatikko kädessä, huolestuneesti kuulustellen rouva Kaarelta Katrin vointia.

— Minä olisin tullut aikoja sitten, mutta se oli aivan mahdotonta. Rakas rouva Kaari, ne ainaiset yhteiskunnalliset velvollisuudet, kokoukset ja komiteat, puhumattakaan asioistani! Lähetin puolestani Tuomas Salmelan rauhoittamaan Katria. Missä on Katri? — kysyi hän äkkiä katsoen levottomana ympärilleen.

— Kyllä hän tulee, — sanoi rouva Kaari rauhallisena. — Tukkukauppias on hyvä ja käy saliin odottamaan.

Rouva Kaari jätti vieraansa ilman muita mutkia yksin, pujahtaen Katrin huoneeseen.

— Hyvä lapsi, kyllä sinun täytyy sopia hänen kanssaan. Ei ole mitään vakavaa syytä näin äkkiä jättää kotiaan. Hän on taipunut ja ottanut ensi askeleen lähentymiseen.

— Ei se ole se. Minä olisin kärsinyt häneltä vaikka mitä, jos voisin olla hellä, jos häntä edes kaipaisin! — huudahti Katri katkerana hiljennetyllä äänellä.

— Mitä sinä sanot, rakas Katri? Vapaasta tahdostasihan sinä menit naimisiin ja me olimme kaikki varmat sinun tunteistasi. Minun täytyy sanoa...

— Sanokaa, mitä tahdotte, minä en siedä sitä miestä. Ja sen aion sanoa hänellekin!

Rouva Kaari ehätti hänen eteensä.

— Oman onnesi uhalla, eheän elämäsi ja rauhasi tähden, älä paaduta sydäntäsi. Muista, että mies rakastaa sinua!

— Laine rakastaa vain itseään ja kenties rahojaan. Kyllä minä sen nyt ymmärrän. Mutta teidän kaikkien tähden tahdon minä vielä tämän kerran seurata häntä, — lisäsi Katri hiljempänä ja astui saliin.

— Oletko jo parempi? En aavistanut, että sinä olit rasittunut. Olisin kohdellut sinua siinä tapauksessa toisin, — aloitti Laine ja tyytyi kättelemään vaimoaan hellänä ja huolestuneena. — Mitä tulee teatteriin, olen ehkä ollut liian jyrkkä vaatimuksissani, mutta se taas johtui siitä, ettei minulla ollut oikeata käsitystä sinun lahjoistasi sillä alalla. Maisteri Harju kävi luonani ja selitti, mistä oli kysymys. Tietysti minä olen luonnollinen suojelijasi ja avustajasi taiteellisella urallasi. Johtaja on kyllä saanut riittävän ja sopivan selityksen.

Laine puhui yhteen mittaan, hilliten kuitenkin tavallista hätäilyään. Katri ei voinut uskoa korviaan. Eikö hän siis tuntenutkaan tuota miestä, niinkuin oli luullut. Tunnustiko hän tosiaan erehtyneensä ja luottiko hän maisteri Harjun sanoihin?

— Lähdemmekö kotiin? Minä olen kaivannut sinua, — jatkoi Laine yhä hellän varovaisesti.

Katri iski häneen leimuavan katseensa, mutta Laine ei ollut siitä tietävinään. Hän kesti hyvin vaimonsa epämääräisen hymyn, joka saattoi sisältää ivaa, mutta voi myös olla nuoren naisen keino saada mies kesytetyksi.

Katri sanoi jäähyväiset rouva Kaarelle, ja Laine jätti hänelle suklaalaatikon monien lämpimien kiitosten ohella vaimonsa puolesta.

He ajoivat vaieten lyhyen matkan kotiin, ja sinne saavuttua esiintyi Laine edelleen hellänä, perin maltillisena aviomiehenä, joka anteeksiantavasti kesti vaimonsa hermopuuskaukset.

Katri siirtyi huoneeseensa syyttäen tämäniltaista esiintymistään teatterissa saadakseen olla häiritsemättä.

Katsomo oli sinä iltana täynnä yleisöä, ja Katri saapui kotiin kukitettuna. Karkoittaen mielestään omat harminsa hän olikin antautunut näyttelemään parhaimmilla voimillaan. Ja yhä varmemmin hän tunsu kerta kerralta olevansa kotonaan vain näyttämöllä unohtaessaan kaiken muun maailman.

Laine oli häntä vastassa Teatterikujalla, ja ihmeeksensä tapasi Katri kaikki toverinsa kerääntyneinä heidän kotiinsa ennen häntä. Hän oli tahallaan viivytellyt pukuhuoneessaan peläten palata arkielämän tympäisevään todellisuuteen.

Illasta tuli erittäin vilkas ja hauska yhdessäolo, joka Katrille oli ensimmäinen tässä "kodissa". Ja toveriensa jakamattoman hyvänsuopuuden kannattamana hän vapautui siitä raskaasta elämän taakasta, joka pitkin päivää oli ahdistavana painanut.

Laine ei väistynyt hänen luotaan ja oli toverien mielestä liikuttavan hellä ja huomaavainen.

Kun vieraat olivat menneet, pysyi Valto yhä herttaisen kohteliaana ja huolehtien Katrin mukavuudesta palveli häntä omakätisesti.

Katri oli tahtonut paeta omaan huoneeseensa, mutta siihen hänellä ei ollut tilasuutta, ellei tahtonut olla loukkaavan jyrkkä.

Oli jo aamuyö ja väsymyksen vaimentamana hän antoi miehensä hellyyden tuudittaa itsensä uneen. Mitään ruumiillista vastenmielisyyttä hän ei tuntenut.

He elivät jälleen muutamia viikkoja rakastavaisina, Katri antautuen samalla taiteensa lumoihin, ihan kuin jakaen omaa elinvoimaansa, Laine puuhaten asioissaan ja valmistuen yllätyksiä Katrille.

Katri oli joka hetki piiritetty kiireellisellä työllä ja kuumeisella huvielämällä, joten ei jäänyt kuin harvoja levon hetkiä, jolloin hän ruumiillisesta uupumuksesta nukkui.

Hän oli nuori, ja ylellisyys on huumaava elämänlisä. Oma auto, kalliit puvut ja ensiluokkaiset hovit, imarteleva huomaavaisuus julkisuudessa ja sitä seuraava vastakaiku yksityisessä seurustelussa otti hänet kokonaan valtoihinsa.

Näyttämöllä hän pani paljon huomiota kulloinkin saamansa osan loistoisaan ulkoasuun ja remuavaan vaikuttavuuteen. Osaksi hän oli liian nuori syvällisempiin osiin, osaksi oli kehitys epäkypsää ja pinnallista, levottomana holhokkinsa taiteessa esiintyvistä puutteista uskoi maisteri Harju niiden kuitenkin johtuvan vain hänen uuden loisteliaan elämänsä häiritsevistä vaikutuksesta.

11.

Taavi Arvo oli viime aikoina puuhaillut "Näyttelijättären tarinan" ottamiseksi teatterin varsinaiseen ohjelmistoon, ja Katri hämmästyi saadessaan äkkiä oman osansa suorittaakseen. Hän pyristeli ensin vastaan.

— Huh, minä olen niin maailmassa kiinni. Hyvä Taavi, älä herätä minua! — rukoili hän kuin hemmoiteltu lapsi.

Mutta Taavi Arvo pysyi rauhallisena huomaamatta Katrin merkittävää muutosta ulkomuodonkin puolesta. Heidän jokapäiväinen seurustelunsa ja kosketuksensa harjoituksissa oli karaissut ja ikäänkuin sokaissut hänet Katrin suhteen.

Toisin oli laita maisteri Harjun. Hän oli yhä elänyt eristettynä muusta maailmasta omassa kirjallisessa työssään ja vain näyttämöllä seurannut Katrin kehitystä.

Suuri oli yllätys, kun Katri eräänä talvipäivänä astui valkoisiin turkiksiin käärittynä entisen holhoojansa pyhättöön tuoden huumaavan raittiin tuulahduksen ja etelän ruusujen tuoksun tullessaan.

— Rakas holhooja, te olette Muhamed ja minä vuori. Taikka oikeammin päinvastoin, sillä vaikka olisin

kuinka kutsunut, ette ole minusta välittänyt.

— Mitä karhulla on tekemistä kukkalavassa? — murahti maisteri Harju, siirtäen kirjoja tuolilta ja pyyhkäisten sitä paperilla laatiakseen vieraalleen istumatilaa.

— Kiitos, tänne on aika kiipeäminen, — huohotti Katri.

— Kun on tottunut hissiin ja autoihin ja muihin mukavuuksiin.

— Niin, Herra paratkoon. Minä tunnen itseni hyvin syntiseksi, — rupatti Katri.

— Muutamat luulevat sen kuuluvan hyvin läheisesti taide-elämään.

— Senkö synnin? — pilaili Katri.

— Ainakin synnintunnon.

Hän painui yhä kiinteämmin korituoliinsa hellittämättä katsettaan Katrista, joka oli heittänyt turkkinsa tuolin selälle seisten keskellä lattiaa, viehkeä hymy hehkuvan punaisilla huulillaan. Luja, valkoinen kaula, ääriivoineen paljaana tumman verkapuvun nurkallisesta kaulurista, uhkui nuoruuden suloutta. Toisinaan leimahtava katse pysyi varovaisesti luomien suojassa ja hipaisi pikimmiten läsnäolevia ilmaisten sisältönsä ainoastaan kasvopiirteiden vilkkaan liikkuvaisuuden ohella. Mutta silloin ei kukaan kuolevainen voinut hellittää katsettaan siitä eloa ja mielialoja säteilevästä, aineellisen muodon saaneesta sielusta, joka kuvastui tämän nuoren naisen kasvoilla. Leveä leuka ja liian laaja suu pehmeine huulineen laimensivat naisellista suloutta, mutta herättivät sen sijaan luottamusta ja uskoa siihen, mitä hänen olemuksensa lupasi. Hän oli maisteri Harjun mielestä kasvanut viime aikoina ja samalla käynyt täyteläiseksi. Ennen liian suuret jalat ja kädet olivat sirostuneet ja ikäänkuin pienentyneet, mutta vartalo, hartiat ja lanteet tulleet voimakkaiksi ja notkeiksi kuin etelän kissapedoilla.

Maisteri Harju näki kaiken tämän yhdellä ainoalla katseella ollen samalla tietoinen holhokkinsa valtavasta voimasta. Niinkuin tavallisesti Katrin seurassa hän väliin ummisti luomensa aivan kuin levätäkseen tai jotakin peittääkseen.

Katri tajusi sen välittömästi ja kävi siitä levottomaksi.

— Sanokaa, holhooja, olenko tuottanut teille pettymystä näyttämöllä?

— Tunnetteko itse, että jossakin suhteessa on puutteita?

Katri heittäytyi tuolille, vetääntyen kokoon polvi käsien varassa.

— Tunnen kuin vajaisin mutaan, josta en pääse ylös. Niin, toisinaan, vain toisinaan, en aina. Ja silloin pysähdyn, jähmetyn. Olenko oikeassa vai väärässä?

— Onko levottomuus yhä uusiintuvaa tai häviävää laatua?

— Se uusiintuu yhä useammin.

Maisteri Harju heilutti kirjaa kädessään vaieten.

— Koska esitätte "Näyttelijättären tarinan"?

— Ensi viikolla. Se kappale on minun piiskani.

— Se on tosiaan kummallisen elävä.

— Tuletteko?

— Tulen varmasti.

— Minä lupaan olla itseni, ei saa jäädä omantunnon ryppyä, ei sumun hituista minnekään. Riittääkö?

— Se olisi hyvin paljon siinä kappaleessa, varsinkin kun näyttelette itseänne lukuunottamatta sitä, että näytelmässä vielä on teille ennustus.

— Ette tiedä, se minua juuri hermostuttaa. Tuntuu kuin lukisin omaa kuolemantuomiotani joka ilta. Hyvästi, holhooja, rakas holhooja! — sanoi Katri hiljaa ja nöyrästi nousten seisaalleen.

Pää painuneena, vapisevin huulin hän nosti holhoojansa käden poskelleen ja jatkoi:

— Teidän hyvä tahtonne on minun omatuntoni. Onhan minulla teidän hyvä tahtonne? Onko, saanko

sen pitää aina, huolimatta kaikesta?

— Huolimatta kaikesta, — vastasi ystävä.

Katri nosti turkkiaan hitaasti kuin viivytellen, raaskimatta keskeyttää rakasta rauhaa ja turvallisuutta.

Maisteri Harju auttoi häntä ja saattoi ovelle.

Hyvästiksi heidän katseensa yhtyivät. Mies horjahti ja sulki silmänsä, mutta liian myöhään. Katri kuiskasi: — Rakas! ja pujahti nopeasti pois. Heille oli selvinnyt toistensa salaisuus.

Maisteri Harju hoippui pöytänsä ääreen, kätki kasvonsa ja nyyhki, itki miehen suurta tuskaa, jolla ei mitään vertaistansa ole, joka hänen olemuksensa kaikkivoipana mahtina rikkoo padot, tulvii tuhoa tuottavana, ellei pääse oikeuksiinsa riemuna ja elämän luoja.

Hänen ikäisensä miehen tunne oli sitäkin mahtavampi, kuin se oli koskematta säästynyt, puhtaana ja alkuperäisessä voimassaan. Sen oli aina pitänyt palvella henkisiä pyyteitä ja alistua lujan tahdon ohjaksiin. Nyt se oli kerta kaikkiaan riistäytynyt irti. Mitä oli tuleva?

Katri astui alas portaita hitaasti kuin unessa. Valo oli äkkiä välähtänyt ja huikaissut. Se oli hedelmöittänyt hänen tunteensa ja silmänräpäyksessä tehnyt hänet tietoiseksi. Nyt piili tunne varmana ja lämpöisenä hänen povessaan ja hän otti sen äidillisellä hellyydellä sydämeensä hymyillen sille ja antaen sille siunauksensa. Kätkien sen sielunsa salaisimpaan pyhättöön hän vain kainosti sitä ihaili, kuin nuori äiti, joka tuskin hentoo esikoistaan suudella peläten sen häiritsevän vasta eloon tullutta.

Auto vei hänet nopeasti keskikaupungille loistavaan kotiin, ja hän nousi ylös portaita kevyenä ja kainona, suuri hilpeys sydämessä, rikkaana ja voitokkaana. Heitettyään turkkinsa eteiseen hän astui halki monien huoneiden oman riemunsa vallassa.

Sisäkkö saavutti hänet ja ilmoitti erään naishenkilön odottavan puheillepääsyä.

Katri oli tottunut sellaisiin käynteihin, otti laatikostaan setelin ja käski antamaan kävijälle.

— Ei hän tahdo rahaa. Minä olen kysynyt. Pyytää puhutella teitä, rouva.

— Anna hänen tulla.

— Hän tahtoo puhua kanssanne häiritsemättä, rouva!

— Sepä kummallista. Vie hänet minun huoneeseeni, läpi sänkyhuoneen.

Katri pysähtyi kuvastimen eteen, hymyili salaperäisesti omalle rauhalleen. Sellaista hän ei vielä koskaan ollut tuntenut, niin lujaa luottamusta ja uskoa elämään, niin suurta kiitollisuutta ja toivoa.

Hän riistäytyi irti itsestään muistaen vieraan, ja pian oli lähdettävä teatteriinkin.

Hiljaa hyräillen hän tuli huoneeseensa. Oven pielessä istui nainen, sama, jonka hän oli nähnyt Tukholmassa häämatkallaan.

Nainen nousi. Katri katsoi häneen kysyvästi.

— Minä olen teille aivan outo, rouva, mutta asianhaarat pakottavat toisinaan meitä naisia kummallisiin suhteisiin. Minulla on poika. Ehkä olette ystävällinen ja katsotte tätä valokuvaa.

Hän näytti noin kymmenen vanhan reippaan pojan kuvaa.

Katri huudahti:

— Onko tämä mieheni omaisia? Oletteko sisar tai...?

— En, arvoisa rouva. Poika on hänen poikansa. Katri jäykistyi, katsoi naiseen siristetyin silmin ja kysyi ankarasti:

— Mitä sellainen puhe tietää?

— Voitte ymmärtää, ettei minun ole helppo tulla tänne, mutta muuta neuvoa ei ole. Poikani syntyi Ruotsissa. Laine vaati minua lähtemään sinne, kun ei tahtonut mennä naimisiin kanssani. Ensimmäinen sain avustusta, mutta sitten kun sain pienen paikan sekatavarakaupassa, elätin pojan ja itseni. Olen tullut hiljan kotiin äitini vuoksi. Hän on vanha ja ilman hoitajaa. En sentään olisi hänenkään vuokseen yksin tullut, mutta en voinut panna poikaa kouluun vieraassa maassa.

— Oletteko puhunut Laineelle?

— Olen kirjoittanut monta kertaa.

— Selvästi ja asiallisesti, niinkö?

— Liitin pojan kuvan ja kirjoitin olevamme täällä ja pyysin kannatusta pojalle tai että hän ottaisi lapsen kokonaan kustantaakseen. Minä en mitään tarvitse.

— Hyvä, saanko pitää tämän kuvan?

— Kyllä, rouva.

— Kuinka kauvan siitä on, kun kirjoititte? — Kuukausi.

— Ettekä ole saanut vastausta?

— En, vaikka lupasin puhutella teitä, ellei muu auta.

— Kirjoittakaa osoitteenne tuohon, — sanoi Katri työntäen vieraille paperipalan. — Saatte kyllä vastauksen.

— Tuhannet kiitokset, rouva, pojan vuoksi kiitän teitä.

— Ymmärrän kyllä.

Nainen poistui kyynelten vallassa. Hänen kulunut pukunsa, kalpeat kasvot ja väsynyt ryhti olivat kyllin selviä todisteita Laineen unohtamista velvollisuuksista.

Katri katsoi tarkemmin kuvaa, jonka näköisyys oli selvästi huomattava. Lämmin tunne puhui pojan puolesta säälien naista. Hän kysyi kuitenkin itseltään, olisiko hän vielä hiljan, vähää ennen oman salaisuutensa selvenemistä, ollut näin valmis tyynesti kuuntelemaan, kun yhtäkkiä tuli esille Laineen likeisin suhde ja odottamaton velvollisuus poikaa kohtaan, jonka hän kylmäkiskoisesti oli heittänyt äitiparan vähäväkiseen hoivaan.

Katri hymyili omalle levollisuudelleen. Hän nyökkäsi, aivan kuin olisi jotakin myöntänyt näkymättömälle henkiolennolle huoneessa.

Elämä oli hyvin kummallinen. Toisinaan sokea ja pimeä kätkien ihanimpia totuuksia harmaan vaippansa poimuihin ja sitten äkkiä, kuin oikusta, paljastaen loistavana, lämpöisenä ja kalliina suurimman aarteensa, minkä se kuolevaiselle voi lahjoittaa.

Katri käännähti, ovella seisoi palvelija.

— Herra Salmela pyytää tavata rouvaa. Hän on salissa.

Katri vilkaisi peiliin ja hymyili kuvalleen. Hän huomasi uuden ilmeen silmissään, valoisamman entistään, ja samalla oli tummaan väikkeeseen tullut jotakin samettimaista ja pehmeätä. Hän nyökkäsi kuvalleen moittien itseään turhamaisuudesta ja itsensä ihailusta.

Tuomas kääntyi levottomasti Katrin astuessa saliin.

Oli helppo huomata miehen paljon muuttuneen heidän viimeisestä tapaamisestaan rouva Kaaren luona. Entinen avomielisyys ja nuorekas tyytyväisyys omaan työhön ja menestykseen oli muuttunut katkeraksi pettymykseksi, joka hallitsi nuoren miehen mieltä siihen määrään, että hänen täytyi purkaa huoliaan Katrille.

— Tulen tapaamaan sinua pakiparaastaan. En voi jättää läheisimpiä ystäviäni väärään luuloon eroni suhteen Laineen liikkeestä.

— Sinä aiot jättää Valton?

— En vain aio, vaan olen jo jättänyt.

— Mainitsit viime kerralla, että asemasi on tyydyttävä taikka niinkuin muistelen — — etkö sanonut — — loistava?

— Palkkani, tuloni — niin.

— Ja tointa pidit myös sellaisena, että se täysin sopi sinulle.

— Se oli minun suhteeni täysin kunniallinen

— Minä en käsitä...

— Enhän vain pahoita mieltäsi miehesi vuoksi. Minä olen tosiaan aasi, — lisäsi nuori mies heittäytyen vaiteliaaksi.

— Voithan niin sanoa, mutta sitä ei kukaan usko. No, puhu suusi puhtaaksi.

— Minä en kelpaa liikemieheksi.

— Valto on ylistäen maininnut sinua asiantuntijaksi tavaramarkkinoilla. Venäjänmatkasi kuuluu tuottaneen erinomaisen hyviä tuloksia, kun taitavasti selvisit joistakin vaikeuksista.

— Se kuuluu edellytyksiin. Mutta Laineen menettely niitä hyväkseen käyttämällä on toinen asia.

— Tuomas, minä tiedän kyllä, missä ero teidän välillänne nousee vuoren korkuiseksi. Turhaan sinä pysyt vaiti. Olet kai kuvitellut, että meidän tukkukauppiaamme noudattaisivat joitakin omantunnon periaatteita...

— Katri! — äännähti Tuomas. — Oletko sinäkin sen huomannut?

— Meitä naisia pidetään useimmiten typerinä tällaisissa asioissa, mutta meillä on eräs kyky, jota teillä ei ole.

— Montakin.

— Meillä on vaisto miesten omaatuntoa punnitessa. Ainakin on minulla. En ole selvillä, mitä kauppa Valto käy, mutta tiedän varmasti, ettei siinä niin tarkkaan oikeutta noudateta.

— Se on se osakepeli, joka minua tympäisee ja sitten...

— Sano pois vain!

— Alkupuoli hänen urastaan.

— Siitä en ole välittänyt.

— Laine on ostanut ja myynyt kaikenlaista niin hävyttömällä voitoilla ja kiristyksillä ... ei, en minä viitsi siitä puhua. Se on sitäpaitsi vain puolittain kirjoissa.

— Hän aloitti ruokatavaroilla.

— Niin, ja kuuluu ensimmäisen sotavuoden shakaaleihin. Hän osti silloin melkein ilmaiseksi. Ja nyt vasta myydään meidän varastojamme sellaisista kätköistä ja sellaisissa paikoissa, joista ei kukaan voisi luulla niitä saavansa.

— Laine on kuitenkin suurkauppias.

— Ei se häntä haittaa, kun vain tulee rahaa, samantekevä, — sanoi Tuomas unohtaen puhuvansa miehen vaimolle.

Katri oli hajamielinen, kuunnellen Tuomaan sanoja vain puolittain.

— Tiedätkö, minä tunnen olevani täällä ihan outo, — sanoi Katri äkkiä. — Minä en kuulu tänne enkä jää tänne. Tuomas, tahdotko auttaa minua?

— Luonnollisesti, mutta... Enhän minä vain ole loukannut sinua? — kysyi Tuomas aivan neuvottomana.

— Et, ja älä vain kuvittele, että minä olisin sellainen kana ... niin, niin, sellainen pikku Katri, joka nokkii kädestä, kysymättä, kenen kädestä.

— Olen tainnut kuitenkin tehdä pahasti, kun...

— Kai, kai, sinä hirvittävä pahantekijä! Katri hyräili ja ojensi kättä ystävälleen hymyilevänä.

— Pian, pian, lähden minä kauvas, kauvas täältä. Ja kanssani tulee muuan toinen ... Mene maisteri Harjua tapaamaan, menethän? — lisäsi Katri tarttuen ojennettuun käteen. — Ja sanot terveisiä, kerrot, mitä sinulle nyt kuiskaan. Minä jätän Laineen tänä iltana ja tulen... Ei, ei, minä en mene hänen luokseen, menen rouva Kaarelle ja siellä tahdon tavata hänet.

— Kenen?

— Alpre Harjun, näytännön jälkeen.

— Miten se on käsitettävä, että sinä jätät Laineen?

— Jätän, en koskaan palaa, ymmärrätkö?

— En oikein. Asiahan on hyvin vakava.

— Vakavampi kuin luuletkaan. Minä olen herännyt elämään vasta noin tunti sitten.

— Sepä on merkillistä.

— Eikö olekin? — nauroi Katri. — Mutta nyt meidän pitää kiirehtiä, sinä tapaamaan Alprea ja minä teatteriin. Hyvästi, vanha tanssitoveri! Tule, juostaan kilvan alas portaita.

— Ei sinussa ole hituistakaan eroavan aviovaimon surkeutta.

Katri nauroi heleästi työntäen Tuomasta edellään ovesta. — Joudu, lohduta Alprea, jos hän on kovin suruissaan tai — laiha. Etkö ole huomannut, kuinka — hänen partansa on loikannut? Sehän on komeampi kuin parhaimmalla itäisistä veljistämme. Hyvästi!

12.

Katri soitti teatterista rouva Kaarelle ja pyysi pidättämään Alprea, kunnes hän saapuisi. Ja sitten hän antautui täydellisesti illan tehtävälle remuten ja leikkien väliajoilla toveriensa ihmeeksi.

Ilta läheni loppuaan ja Katrin hilpeys haihtui. Voiton varmuus ja ilo katosivat jäljettömiin muuttuen epäilyksi, peloksi siitä, mitä tuleman piti, ja jyskyttävän sydämin hän riisuutui pukuhuoneessa heittäytyen kesken kaiken voimattomana tuolilleen ja toivottomana tuijottamaan.

— Ellei Alpre kuitenkaan... Ehkä se oli erehdyttä? Hyvä Jumala, miksi ei ihminen ole varmempi sellaisesta? Minä olin varma, ihan varma hänen silmistään. Eihän se voi olla muuta. Voi, miksi ei voi? Kuka sen tietää, kuka tietää?

Katrin sydänparka oli sairas, ja lamautuneena, ruumiillisestikin uupuneena hän laskeutui alas portaita peittyen pimeään ja räntäisen yön vaippaan. Ensi kertaa elämässään hän oli syvästi onneton tuntien yksinäisyyden ja turvattomuuden hirveän taakan omilla hartioillaan.

Jos hän nyt erehtyy, on koko elämä mennyttä, elämä, hänen oma elämänsä! Sillä ei olisi enää pohjaa, ei olemisen oikeutta. Mitä oli nyt teatteri, taide, menestys ja muu? Tyhjää humua!

Ohimoiden jyskyttäessä, pelokkaana ja epävarmana hän saapui rouva Kaarelle tuskin uskaltuen ovikelloa soittaa.

— Onko Alpre...? — kuiskasi hän eteisessä.

— Olemme juuri syömässä illallista, — sanoi rouva Kaari. — Tule sinäkin.

— Ei, kiitos. Voinko jäädä tänne yöksi? Minä soitan Laineelle, etten mene sinne.

Hän aikoi sanoa: kotiin, mutta kummallinen vastenmielisyys vaati sanomaan: sinne.

— Minne sinä tarkoitat? — kysyi rouva Kaari.

— Voi, rakas ... luonnollisesti kotiani! — huudahti Katri alistuvaisena peitellen mielialaansa.

— Olet väsynyt, en tullut ajatelleeksi. Tahdotko mennä huoneeseesi? Tietysti sinä voit jäädä koska tahansa, — puhui hyväsydäminen rouva.

— Hyvä, rakas täti, tulin Alpre Harjua tapaamaan, saanhan puhutella häntä, ennenkuin hän menee?

— Tietysti, lapsi kulta. Heti paikalla. Miten on oikein? Alpre on myös aivan kuin haihtunut omasta itsestään. Mikä teidän oikein on?

— Onko hän onneton? Olenko minä tehnyt väärin, kun näin myöhään...?

— Onneton, mistä miehen pitäisi olla onneton? — ihmetteli rouva Kaari. — Alpre on kovanahkainen, ei häneen pysty mielialat. Vanhapoika on vain mennyt hiukan kasaan. Tämä sota-ajan ruokakomento ei juuri lihota. Eikä Alpren oma komento siellä viidennessä kerroksessa kuulu juuri ylellisiin, niin että...

Rouva järjesti huonetta rupattaessaan ja palattuaan ruokahuoneeseen kehoitti Alprea lohduttamaan Katria.

— Lapsi parka ei ole oikein laidallaan, — sanoi rouva Kaari.

Maisteri Harju ei liikahtanut pöydän äärestä.

— Katri pyysi — niin minä sen käsitin — sinne huoneeseen. Se raukka on ihan kuitti, en raaski vaivata tänne.

Alpre Harju katsoi rukoilevana, kuin apua pyydellen, vanhaan ystäväänsä. Hyväsydämisen rouvan sääli oli aivan neuvoton.

— Mitä minä teille teen? Katri on kuin kynitty varpunen ja te tuijotatte minuun kuin rangaistava koulupoika. Minä en ymmärrä mitään.

Hän nauroi huvitettuna miehen punastelusta ja tarjoten käsivartensa komensi: — Eteenpäin, kuvitelkaa mentävän vanhaa fyrkanttia!

He marssivat Katrin huoneeseen, ja ennenkuin Alpre ehti vilkaista ympärilleen, oli rouva kadonnut.

Katri istui rentona nojatuolissa, mutta kohottautui jäykäksi Alpren sisään tultua. Pienen huoneen kirkkaassa kattovalossa miehen silmät huikaistuivat. Ujona ja epätietoisena hän katsoi ympärilleen keksiäkseen, minne istua ja päästä samalla kätkeytymään.

Miehen ilme oli niin herttainen ja poikamainen, ettei Katri voinut olla hymähtämättä. Äidillinen hellyys tulvahti nuoren naisen katseeseen, ja hänet valtasi vastustamaton halu silittää tuuheata tukkaa painuneessa päässä ja katsoa suuriin, sinisiin silmiin, jotka hän niin hyvin tunsii lapsuusajaltaan ja joiden syvyys oli hänestä kuin ääretön ijäisyys nyt, kun he seisovat tasaväkisinä katsoen toisiaan kasvoista kasvoihin.

— Rakas, — kuiskasi Katri niinkuin kerran ennen.

Heidän katseensa painuivat toisiinsa yhdistäen kaksi ihmiselämää ainiaaksi.

— Rakas, — sanoi Alpre.

Enempiä sanoja he eivät tarvinneet. He unohtivat maailman ja ajan, istuivat kauvan käsi kädessä äänettöminä kuunnellen sydämiensä lyöntejä ja soivaa hiljaisuutta ympärillään.

He heräsivät todellisuuteen vasta sitten, kun rouva Kaari astui huoneeseen.

Maisteri Harju aloitti: — Katri ja minä...

— Sano se! — pyysi Katri.

— Me rakastamme toisiamme.

— Hyvä Jumala! Entä Laine? — huudahti rouva Kaari.

Rakastavaiset katsoivat toisiinsa säikähtyneinä. Hänet he olivat hetkeksi unohtaneet.

13.

Valto Laine ja Katri seisovat kahden puolen laajaa kirjoituspöytää. Katrin sormien välissä näkyi se kuva, jonka onneton äiti oli tuonut muistuttamaan isälle hänen velvollisuuksiaan.

— Uskotko sinä sen naikkosen sanoja? — tiuskaisi Laine halveksivasti.

— Ei ole kysymys minun uskostani tai mielipiteestäni, kaikki seikat puhuvat sinua vastaan, ja minä otin asian esittäkseni. En voinut toisin tehdä. Se olisi ollut tunnotonta.

— Sinun olisi pitänyt ajaa ulos se röyhkeä ihminen, kun hän uskalsi tunkeutua luoksesi! — sanoi Laine hilliten suuttumustaan.

— Sinä sanoit minulle kerran, etten saisi otaksua sinun olleen tietämätön naisista. Se olisi ollut lapsellista minun puoleltani. Tietysti, koska asia oli toisin. Otaksuin sitten, että olit suhteissa sellaisiin naisiin ... ymmärrät. Nyt on kädessäni todistus hyvin vakavasta suhteesta. On olemassa lapsi. Minä en

tahdo sanoa, että se erottaa meidät. Minulla on sitäkin syvempi syy. Minä...

Valto Laine astui hänen eteensä suuttuneena.

— Sinä uskallat tosiaan sanoa minulle asioita vasten naamaa, silmää räpäyttämättä, levollisena ja niin saaperin varmana kuin minä olisin pahainen poikanulikka!

— Totuus puhuu puolestaan kaipaamatta minun suuttumustani, — vastasi Katri yhä levollisena ulkomuodoltaan, vaikka sydän löi rajusti pidätetystä mielenkiihkosta. Olihan hänen sanottava nyt paljon muuta ja ratkaisevaa.

— Mitä sinä oikein ... Etkö käsitä, että se on kiristystä, ilkeää rahanpyydystämistä?

— Yhdennäköisyys ... yritti Katri näyttäen kuvaa.

Laine sieppasi kuvan rutistaen sen lujassa kädessään katsomatta ja huusi:

— Minä vaadin, että uskot sanojani ja jätät tuon syyttävän tuijotuksen. Katseesi on kuin minkä tuomioenkelin. Roskajoukko olkoon siellä, minne se kuuluu. Meillä ei ole mitään tekemistä sen kanssa.

— Sinä kiellät oman poikasi. Se on nyt minun vakaumukseni. Näen sen katseestasi ja suuttumuksesi ilmaisee sen. Kovuutesi, ellen sanoisi tunnottomuutesi on...

— Parasta on jättää jotakin sanomatta. Katri, kas niin, toivoisin vain, ettet antaisi jalon sydämesi joutua keinottelun välittäjäksi tällaisilla rakkauden markkinoilla, — nauroi Laine yrittäen lähestyä Katria.

Se, mitä Katri oli aikonut maltillisesti ja johdonmukaisesti kertoa miehelleen tunteistaan ja suunnitelmistaan, unohtui siinä tuokiossa. Laineen läheneminen tempaisi hänet irti itsestään pakottaen tarttumaan äkki-iskuun kuin hengenvaarassa aseeseen.

— Älä koske minuun! — huusi hän katse uhkaa liekehtivänä sellaisella voimalla ja ylemmyydellä, että se pidätti miehen herättäen ihmetystä.

— Minä en käsitä...!

— Et, en ole sitä vaatinutkaan. Minäkään en ole käsittänyt suhdettamme. Eiliseen saakka olen elänyt siinä luulossa, ettei ole mitään suurta, ei kaunista, ei puhdasta eikä jaloa, mikä antaisi elämälle arvoa ja — onnea! — sanoi Katri hiljentäen äänensä lausueksaan viimeistä sanaa.

Laine jäi yhä sanattomaksi. Katrin ilme ja puhe oli niin eroavaa heidän tavallisesta elämästään ja ulkopuolella Laineen ajatuspiirin, ettei hänellä ollut mitään käsitystä lausutuista sanoista, mutta häneen vaikutti Katrin ylemmyyttä kuvastava olemus tehden miehen epävarmaksi.

— Mitä kummaa sinä luovaillet! - huusi hän peittääkseen neuvottomuuttaan.

— Tosiaan, unohdin kenen kanssa puhun! — sanoi Katri heittäen ylpeästi päätään ja suoristuen ryhdiltään. Siinä oli entinen komea ja rohkea Katri, jota Valto Laine ihaili ylpeillen hänestä kaikkialla.

— Niin minunkin mielestäni. Heitä kaikki äitelät sanat mitä pikemmin, sitä parempi.

— Olen kerran jättänyt sinut, — jatkoi Katri, — mutta silloin palasin, sillä minulla ei ollut selvillä elämäni tarkoitus. Silloin oli yhdentekevää, missä olin. Nyt — —

— Annahan kuulla, sinä olet merkillisesti uhkaavalla tuulella, — ihmetteli Laine.

— Nyt jätän sinut enkä palaa, nyt olen itsestäni selvillä!

Laine tuijotti häneen uskomatta korviaan, mutta samassa paisui kammottava tyhjyys ja tuska kuin kaukaa lähenevä salaperäinen humu kohisten korvissa, samentaen näön ja pidättäen hengityksen, kunnes kaikki pysähtyi, ja hän riuhtautui irti, syöksyen vaimoan kohti, tarttuen hänen hartioihinsa ja ravistaen voimakasta vartaloa kuin pientä lasta.

— Älä uhkaa, älä uhkaa! — huusi hän voimatta enempää sanoa.

Katri riisti itsensä irti, ja pidellen kovasta puristuksesta kolottavia hartioitaan hän riensi pois huoneesta.

Hän oli aamulla lähettänyt tavaransa rouva Kaarelle ja lähti nyt jalan, jättäen kotinsa ainaiseksi.

Katri ymmärsi kyllä joutuvansa ankaran paheksumisen alaiseksi, mutta nyt hän ei säikkynyt eikä

tinkinyt. Toisin ei voinut olla.

Laine koki monin keinoin saada hänen päätöksensä muuttumaan, ja Katrin oli aina oltava varuillaan, sillä Valto oli uhannut pakolla taivuttavansa, ellei saisi hyvällä.

Nyt kun ratkaiseva askel kerran oli otettu, sai Katri tukea ystäviltään, jotka ympäröivät häntä suojelevana voimana. Laine huomasi pian kadottaneensa vaimonsa ainaseksi, vaikka epätoivoisen kiihkeänä yritti vakuuttaa hänen ystävilleen avioeron mahdottomuutta.

Katri ei kuitenkaan osannut arvioida, mitä hänen ottamansa askel oikeastaan merkitsi.

Vähitellen, muutaman päivän kuluessa, levisi huhu erosta ollen kaikkialla yllätys. Kukaan ei tiennyt varsinaisesti mitään, ja niin seipitettiin merkillisiä tarinoita, jotka eivät suinkaan Katria hellävaroen pidelleet. Hyvätkin tuttavat alkoivat vieroa, hän ei saanut teatterissa uusia osia, vaan tunsi karsauden saartavan itseään joka puolelta.

Taavi Arvo liittyi jälleen entistä lujemmin vaaran uhatessa toveriaan puolustamaan. Se olikin Katrin ainoa pidäke teatterissa, kunnes he kumpikin olivat väsyneet kulkemaan työttöminä.

— Minä en kestä enää, — selitti Katri. — Etkö lähtisi minun kanssani maaseudulle?

Oli jo kevättalvi, ja he saivat vaikeuksista lomaa teatterista ja valmistelivat lähtöään kaupungista muutamain muiden näyttelijäin kera.

14.

Eräänä iltana lähti Katri tavallista myöhemmin tapaamaan maisteri Harjua hänen asunnossaan. Kruunuhaan kadut olivat melkein pimeitä, joten oli vaikea, paikoin mahdoton tuntea ketään matkan päästä. Katri astui rauhallisesti tähdäten katseensa pimeässä eteensä. Äkkiä hän pysähtyi havaitessaan laajaan takkiin puetun miehen ilmestyneen pimeästä toiselle puolelle katua. Hän tunsi miehen Laineeksi ja juosten kappaleen matkaa ennätti porttikäytävään, jonne ei kuitenkaan uskaltanut jäädä, vaan pyrki perille.

Astuessaan sen talon portaille, missä maisteri Harju asui, oli Laine häntä vastassa.

— Siis kuitenkin, — kuiskasi Katri. — Mitä tahdot?

— Mitä sinulla on täällä tekemistä? — kysyi Laine.

Katri avasi oven omalla avaimellaan, jonka oli saanut juuri tätä käyntiään varten, aikoen astua sisään vastaamatta miehelleen, mutta Laine esti sen ja pidätti häntä rappusilla.

— Vastaa, mitä teet täällä?

— Ole hyvä, käy pois tieltä, minulla on kiire! — sanoi Katri välittämättä kysymyksestä, kun pelkäsi herättävänsä miehen raivoa mainitsemalla minne aikoi.

— Kaikissa tapauksissa tulen minä mukaan, — sanoi Laine.

— Ole niin hyvä, — sanoi Katri hilliten äänensä huomattessaan, ettei voinut häntä millään estää.

— Sano kuitenkin ensin, minne menet! — kovisti Laine.

Sanoissa oli niin vaatelias ja käskevä sävy, ettei Katri voinut olla täyttämättä hänen tahtoaan.

— Menen tapaamaan maisteri Harjua, — vastasi hän niin levollisesti kuin taisi.

— Se on siis totta, mitä puhutaan! — kuiskasi mies hampaittensa välistä.

Portaat olivat hämärät ja käännteissä täydellisesti pimeät, mutta Katrin silmissä välähti metallin kirkas pinta ja samassa hän tunsi kylmän raudan ohimollaan. Hän jäykistyi ja pysähtyi työntyen taaksepäin. — Mitä nyt?

— Tule takaisin, seuraa minua kotiin, Katri, kaikki on unohdettu, kaikki tulee olemaan niinkuin sinä tahdot, kunhan vain nyt seuraat minua!

— Minä en, hyvä Valto, minä en voi! — valitti Katri. Hän oli siirtynyt valoon ja näki Laineen kasvoilla katkeran tuskan.

Metalli välähti taaskin Laineen kädessä, ja Katri näki, että se oli ampuma-ase, hyvin pieni kooltaan.

— Mitä sinä aiot? — huudahti Katri kauhistuen, mutta yritti peittää pelkoaan.

— Tuletko kanssani kotiin? — kysyi Laine yhä leikkien aseellaan.

Katri kuuli jossakin oven käyvän ja kuiskasi:

— Odota, seuraan sinua ovelle.

Askeleet lähenivät nopeasti, ja kun he olivat ulko-ovella, harppasi joku nuorukainen Lainetta seuraten ulos. Katri veti oven säppiin silmänräpäyksessä ja juoksi ylös henkeään pidätellen, syösten menehtymäisillään ystävänsä rauhalliseen huoneeseen.

— Mitä nyt? — ennätti Alpre kysyä nousten kiireesti tukeakseen Katria, joka kalpeana hoippui ovelta ja yhä kiihkeästi kuunteli ääniä portaista.

— Sulje ovi! — huusi hän osoittaen ovea, aivan kuin yhä vielä torjuakseen sieltä odotettavaa vaaraa.

— Mikä siellä on? — kysyi Alpre Harju, hänkin kiihtyneenä.

— Sulje ovi varmasti! — pyysi Katri yhä. Maisteri Harju väänsi salvan kiinni.

Katri heittäytyi hänen syliinsä ja itki rajusti.

— Se huojentaa, huojentaa! — huohotti hän ja kertoi tyyntyyttyään kohtauksen Laineen kanssa.

Alpre Harju vaikenä pitkän aikaa synkkänä tuijottaen eteensä.

— Minä puhuttelen miestä huomenna, — sanoi hän lopulta.

— Jos sinä saisit hänet uskomaan, perinpohjin ymmärtämään, — intoili Katri.

— Siihen tarvittaisiin hyvin paljon, koska on kysymyksessä sinusta luopuminen, — vastasi Alpre silitellen Katrin päätä. — Hänen pitäisi kieltää itsensä, ja se on rakkaudessa hyvin vaikeata. Minä sen kyllä tiedän.

— Niin, sinä olet voittanut itsesi. Nyt alan vasta ymmärtää, mitä se on sinulle merkinnyt, rakas, hyvä mies.

— Anna sen asian jäädä minun salaisuudekseni. Älkäämme puhuko siitä enää, vaan eläkäämme! Eikö niin, Katri?

— Tahdotko pitää minut täällä?

Alpre sulki hänet syliinsä suurella hellyydellä ilman intohimoa.

— Sinun sylissäsi on suuri lepo ja turva, rakas, rakas! Luotan sinuun kuin olisit yliluonnollinen tukeni, — sopersi Katri nojaten pakottavaa päätään rakastettunsa rintaa vasten.

He istuivat käsi kädessä vanhalla, kuluneella sohvalla pieni sähköliekki heiluvassa langassa pöydän yllä, työhuoneen syvä rauha ympärillään.

— Elämällä on arvoa, kun saan elää sinua varten, sinun kanssasi, — sanoi Katri.

— Elämä on niiden arvojen varassa, mitä itse luomme. Olen kerännyt tietoja ja antanut niiden anastaa kaiken aikani ja suojannut ajatuksiani ulkonaisilta elämän vaikutteilta. Se on ollut keinotekoisia elämää. En ole sitä kuitenkaan selvästi tuntenut, ennenkuin sydämeni alkoi puhua. Silloin oli myöhäistä muuttaa mitään entisestä. Ja kuka tietää, missä suhteessa tulen sinun silmissäsi puuttumaan.

— Et sinä ymmärrä yhtään mitään! — huudahti Katri. — Vaikka sinä olisit mikä ja kuka, kun sinä vaan olet sinä, niin rakastan sinua aina ja ijankaikkisesti. Minä oikein toivon, että sinulla olisi vikoja. Niitäkin minä rakastaisin.

Katri liikahti maltittomana. Alpre sanoi tyyneesti ja synkkänä:

— Laine rakastaa sinua. Hänen epätoivoinen tekonsa on sen ilmaus.

— Niin, se on kyllä totta.

— Häntä on kohtalo lyönyt.

- Miten sinä tarkoitat?
- Teidän liittonne oli sinunkin puolestasi ainakin näennäisesti rakkausliitto.
- Minä en silloin tajunnut, mitä rakkaus on! -huudahti Katri.
- Hän ei voinut ottaa sitä lukuun. On hyvin luultavaa, ettei Laine selviä tunteestaan koskaan.
- Eihän se ole onnettomuutta. Kun oikein rakastaa, tulee uudeksi ihmiseksi, elämä on kallisarvoista ja siitä jalostuu, — sanoi Katri vilkkaasti.
- En luule Laineen kuuluvan niihin ihmisiin, joita tunteet voivat kurittaa sentapaisiksi. Pikemmin hän muuttuu päinvastaiseen suuntaan.
- Alaspäin, sitäkö tarkoitat?
- Niin, rakas, intohimo hänenlaisellaan miehellä hakee tukea mahdottomuuksista, vaatii uhallakin sitä, mitä ei ole vastapuolen vallassa antaa, rikkoo omatkin elinmahdollisuutensa ja jouduttaa väkivallalla tuhoaan.
- Olenko minä työntänyt Laineen sille tolalle?
- Tietämättäsi. Rakkaussasiat ovat niin arvaamattomia. Minäkin luulin, että sinä olit vakavasti kiintynyt.
- Sinun olisi pitänyt estää.
- Minä olin siinä asiassa jäävällinen liiaksikin — rakastin sinua enkä voinut luottaa itseeni. Pelkäsin häiritsevänä sinun onneasi, — selitti Alpre kohdaten Katrin hartaan katseen.
- Rakas, kuinka suuri sinun tunteesi on, ja kuinka se on toisenlainen kuin Laineen! Minähän en voinut luopua sinusta. Heti kun olin selvillä itsestäni, heitin kaikki, ei mikään olisi voinut minua pidättää!
- Unohdat, että minun onneni vaati tuota ehdottomuutta. Otaksutaan, että olisin ollut sidottu. Mitä olisit tehnyt?
- Olisin vietellyt sinut, tehnyt hulluksi ja vienyt mukanani. Et tiedä, mikä sysihauta minä olen. Ja kaikki on sinun syysi, syvien ja viisaiden silmiesi syy! — intoili Katri kietoen käsivartensa rakastettunsa kaulaan. — Tuomitse minut, sen olen ansainnut, olen pahempi, paljoa huonompi kuin Laine näissä asioissa.
- Voit olla. Puhtain ja jaloin ihminen kantaa toisinaan rikoksen siementä sielussaan. Se voi jäädä hedelmättömäksi, mutta se voi myös itää, jos elämä sattuu antamaan aihetta.
- Sehän on kauheata, ei mitään turvaa omalta itseltään. Pitääkö sitten aina olla oma poliisinsa?
- Ei se taitaisi auttaa, — sanoi Alpre rauhoittavasti silittäen Katrin päätä. — Onhan niitä olemassa valoisia ihmisiä, joita ympäröi sädekehä ja ihana onnellistuttamisen lahja. He ovat lähimmäistensä ihastus, tempaavat lumouspiiriinsä ystävänsä, omaisensa, rakastettunsa, työnsä, kaikki, mitä heidän piiriinsä liittyy.
- Onnelliset ihmiset!
- Onnelliset eivät ole siitä itse tietoisia, elävät välittömästi kuin salaperäisten voimien varjossa.
- Eikö heidän koskaan käy hullusti? — kysyi Katri nauraen.
- Toisinaan satuttaa heidän valokehänsä vastakkaisten ihmiskohtaloiden ääriiviivaa.
- Kuinka silloin käy?
- Heidän valonsa pysyy valona kaiken pimeydenkin piirittäessä, ja ennen pitkää se haihduttaa kaiken varjon ympäriltään ja elää edelleen omassa valossaan.
- Mutta jos pimeys olisi yhtä voimakas kuin valo!
- Unohdat, ettei valoisuus voi heissä sortua. Näillä ihmisillä on kummallinen vaisto välttää ylivoimaista tuhoa.
- Sinun sanasi avaavat minulle aina uusia näköaloja, mutta nyt olen rauhaton. Oma kohtaloni

pelottaa minua, ja Laine on kasvanut minulle kammottavaksi voimaksi. Tahtoisin päästä sinua lähelle, äärettömän lähelle ja imeä sinusta voimaa kasvaakseni ja ymmärtääkseni. Rakas, ota minut povellesi, avaa silmiesi salaisuus ja katso minun pikku sieluuni. Tahdon upota sinuun, hävitä ja unohtua itseltäni!

Heidän vapisevat huulensa yhtyivät pitkään suuteloon yön peittäessä heidät vaanivaan pimeyteen.

15.

Taavi Arvon näytelmä "Näyttelijättären tarina" alkoi jo olla loppuun näytelty pääkaupungissa, ja maaseutu odotti maltittomana Katri Juonalan seuruetta. Sillä nimellä tahtoivat Katri ja Taavi Arvo tehdä kiertokulkunsa ympäri maata. Olivathan he tänä näytäntökautena saavuttaneet kauniin maineen tässä kappaleessa.

Katri oli vähä vähältä kohonnut osassaan sielukkaaseen hehkuun, salaperäisesti ennustavaan haltioitumiseen, joka kerta kerralta huumasi yleisön voittaen paatuneimmatkin arvostelijat.

Ensimmäinen näytös kuvasi Katrin omaa Juonala, jossa hän askartelee ja elää käkensä kerällä ihanassa koivumetsässä vauhkona ja välittömänä pikku villinä. Siellä kohtalo saavuttaa hänet. Kaivola ilmestyy tytölle uhkaavana ja vaateliaana. Silloin herää Katri villi-ihminen ja itseänsä puolustaakseen raivoisa tyttö haavoittaa miestä kuolettavasti. Hän pakenee metsään, mutta palaa takaisin jonkun salaperäisen voiman pakottamana. Mies kutsuu häntä hellin sanoin kykenemättömänä liikkumaan. Nuorena tytössä herää sääli ja kuullessaan miehen surullisen ja kohtalokkaan elämäntarinan syntyy hänessä rakkaus. Epätoivo oman teon seurauksista musertaa hänessä luonnon viileyden, ja rakkautensa opastamana hän lieventää kuolevan miehen sielullista tuskaa tehden hänen viimeiset elinhetkensä onnellisiksi ja toivorikkaiksi. Ennen kuolemaansa Kaivola ilmaisee hänelle oman satunnaisen rikoksensa, jonka raskaan painostuksen alaisena hänen elämänsä on pirstaantunut, kunnes kohtalo Katrin kautta saavutti hänet. Yhtäläisyys hänen ja Katrin rikoksessa ahdistaa kuitenkin kuolevaa miestä, jonka rakkaus Katriin on kiihkeä ja epätoivoinen. Hänen tuskaansa viihdyttääkseen lupaa Katri täyttää kaikki hänen toivomuksensa elämässä, pysyen aina puhtaana ja uskollisena, ei koskaan tehdä vastoin omantunnon ääntä, ei koskaan tuottaa tuskaa sille, joka häntä rakastaa. Ja ennen kaikkea vaatii Kaivola, että hänestä pitää tulla taiteilija, jos hänellä on siihen lahjoja. Kaivola oli itse ollut kuvanveistäjä, vaikka oli jäänyt kasvatusta vaille. Katri vannoo pyhän valan täyttääkseen kuolevan vaatimukset ja vastaanottaa hänen omaisuutensa sitoutuen samalla täyttämään hänen elämäntehtävänsä — palvelemaan taidetta.

Toinen näytös kuvasi Katrin heräämistä elämään ja hänen oman puhtautensa suojelevaa voimaa, joka lupasi paljon tulevaisuuden varalle. Mutta pian herää hänessä villi, kesytön luonne, ja samalla ehdoton taipumus näyttelijäksi. Rakkaus syttyy arvottomaan mieheen tuoden mukanaan kompastuksen.

Sen tuskan varassa hänen taiteensa kohoaa kolmannessa näytöksessä kukkaansa, mutta intohimo tuhoaa samalla hänen elämänsä. Sovittaakseen ja lepyttääkseen kohtaloaan hän antautuu oman menehtymisensä uhalla taiteelleen. Siinä hän löytää sovituksen ja rauhan, mutta on myös antanut kaikkensa eikä jaksakaan elää, vaan alistuu vapauttavaan kuolemaan.

Tämä oli näytelmän juoni. Katrin esitys antoi erikoisesti villin hehkun vuoropuhelulle, melkein pyhän kansandraaman värin. Kohtalo kohotti hänelle aina välkkyvää miekkaansa, ja hän uhmasi sitä hymyillen ja täydesti eläen. Samalla hänen sydänverensä juoksi kuiviin kohtalon ja hänen oman intohimonsa iskemistä haavoista.

Taavi Arvo oli onnistunut antamaan rohkealle ajatukselleen pyhästä tehtävästä taiteen palveluksessa merkillisesti tottapuhuvan sävyn. Metsätytön lahjat ja miehen suuri usko taiteen pyhitysovoimaan liittyivät kauniisti ja luontevasti isänmaalliseen hehkuun, joka oli Kaivolalle ominainen, ja ylevään käsitykseen pienen kansan henkisen elämän tärkeydestä.

Yleisö oli aivan tietämätön, miten läheltä näytelmä koski todellista elämää. Siinä oli kylliksi mielikuvituksen lentoa, ja kokonaisuudessaan se oli niin vähän arkielämää, että se salli katsojain unohtaa jokapäiväisyyden.

Seurue lähti matkalle maaliskuun lopulla. Katrin suuri into tarttui muihinkin jäseniin.

Joukossa oli muuan kiihkeästi Katriin ihastunut nuorukainen, Katrin lemmikki ja "hovipoika", jonka tehtävänä oli herättää yleisössä harrasta mielialaa. Hän järjesti isänmaallista laulua joko kuorossa tai soittokunnan avustamana ja usein yksinään, jolloin yleisö lauloi mukana. Hän luki mielialaa kohottavia sepittämiään runoja kauniilla äänellään ja sytyttävällä hehkulla. Väliajat muodostuivat siten kappaleen säestykseksi.

Seurueen matkat, huonot ja perin tilapäiset asunnot eivät suoneet minkäänlaista lepoa. Majatalojen korkeat hinnat ja kaikenlaiset kustannukset pakottivat näyttelijöitä rajoittamaan mukavuusvaatimuksensa aivan mitättömiin. Yhdessä huoneessa majailivat kaikki naisnäyttelijät ja toisessa miehiset jäsenet. Katria viehätti itsensä uhraaminen toistenkin mukavuuden hyväksi. Hän luopui usein omista vuodevaatteistaan viettäen yönsä kovalla pohjalla ja ohuella peitteellä.

Alpre ja Taavi Arvo vastustivat tätä uhrautuvaisuutta, mutta turhaan, sillä Katri selitti elävänsä ja näyttelvänsä omaa osaansa huolehtimatta entisistä, nykyisistä tai tulevaisista.

— Minä elän tänään, huomenna ja ylihuomenna, enemmästä en tiedä enkä kerrallaan välitä! — sanoi Katri.

16.

Katri Juonalan nimellä kulki seurue kevätkauden voittoisana kaupungista kaupunkiin. He olivat kaikki nuoria ja toivorikkaita luottaen täydellisesti tehtävänsä, syttyen ilta illalta samoissa tehtävissä ja samoilla sanoilla, mutta aina luoden jotakin uutta.

— Te olette totta tosiaan suuria lapsia, — sanoi Alpre Harju, — tahdotte toistaa samaa satua yhä uudestaan.

— Mitä merkillisempi ja repäisevämpi, sitä parempi, — vastasi Taavi Arvo. — Punahilkat pitäisi tuoda näyttämölle susineen, kas silloin kelpaisi meidän lasten!

— Kirjoita historiallista, valtiollista, suurta ja kaunista! Mahtava ote, kohtalokas, oikein sellainen, että minäkin pääsisin kylliksi kiinni, saisin kerrankin näytellä, saisin tuntea sydämeni vapisevan vihasta ja hedelmöittyvän rakkaudesta. Tee se, hyvä Taavi! — pyyteli Katri.

— Sinä vaadit kovin paljon, — sanoi Taavi Arvo kuitenkin mielissään Katrin ehdotuksesta.

— Etkö näe, että olen väsynyt näyttelemään omaa elämäni. Ja kuitenkin olen sillä päällä, että voisin näytellä itseni kuoliaaksi!

Kun Taavi Arvo oli jättänyt heidät kahden, otti Alpre Katrin syliinsä — Katri asui erään teatterinharrastajan vieraana — ja sanoi:

— Sinä et ole aivan terve, Katri. Olen tarkannut sinua useita päiviä. Sinun pitäisi kysyä lääkäriltä.

— Rakas, sinun tunteesi kuvittelee vaaroja. Minä olen ihan terve, suutele minua ja ole sitten kiltti äläkä puhu lääkäristä. Katsos, nyt olen ommellut uuden pukuni valmiiksi ja lähdän harjoituksiin.

— Minä tulen mukaasi. Se irlantilainen kohtalodraama on aika hyvä. Olen kirjoittanut siitä, näkyy olevan tänään lehdessä.

— Kiitos sinun, pysyy ohjelmamme aina askelta korkeammalla kuin missään koko maassa ja vielä parempi — on aina tien viittaajana. Muut tulevat jäljestä, jos heillä intoa ja kykyä riittää.

Katri oli oikeassa. Alpre Harjun tutkielmat pienen seurueen esityksistä ilmestyivät pääkaupungin lehdissä. Luonnollisesti eivät nuoret näyttelijät olleet etevämpiä tässä seurueessa kuin muuallakaan, mutta Alpren kyky nähdä heidän vikansa ja ansionsa oli heille suuri etu, se kasvattava voima, joka karsi ja kannusti. He tunsivat edesvastuuta ja ponnistelivat, hyvin tietäen, että heidän johtajansa ja taiteellinen kasvattajansa syvät silmät näkivät kaikki ja ymmärsivät enemmän kuin näkivät.

Katri ja Taavi Arvo hoitivat harjoitukset ja näyttämöasun. Alpre valitsi kappaleet, hoiti sanomalehdet, järjesti matkat eri kaupunkeihin ja loppujen lopuksi vastasi tappioista Katrin ja omalla pääomallaan.

He näyttelivät sunnuntaisin kaksi vuoroa suuremmissa kaupungeissa. Tällä kerralla he olivat saaneet Tampereen teatterin haltuunsa. Kaupungin oma seurue oli matkalla.

Huolimatta epäyksestään Alprelle, ettei ollut sairas, tunsu Katri viimeisellä vuorolla merkillistä uupumusta, jonka hän voitti vain suurella ponnistuksella. Hän tunsu kohottavansa ääntään liiksi ja nousevansa aiheettomaan paatukseen vain siksi, ettei jaksanut pysyä tasapainossa. Näyttämö ja yleisö suli yhdeksi hänen silmissään, ja lattia oli nousevinaan, kun hän astui.

Näytännön jälkeen hän vaipui voimattomana Alpren syliin ja kotiin tultuaan menetti tajuntansa.

— Mitä tämä on? — kyseli Alpre ylen levottomana. — Sinä salaat minulta jotakin. Näin ei saa jatkaa. Sinä otat hengen itseltäsi.

— Täytyykö minun se sanoa? Tahdoin pitää sen omana taakkanani, oli niin turvallista tietää, ettei sinulla ollut siitä surua.

— Arvasinhan, ettei ollut hyvä. Voiko sinua enää auttaa?

— Rakas, ei, sehän siinä onkin raskasta.

— Sano kuitenkin! — vaati Alpre maltittomana.

— Minä en ole kyllin karaistunut kestäämään jännitystä. Laine on kirjoittanut uhkaavasti monta eri kertaa. En tiedä, milloin ja mistä hän voi ilmestyä eteeni. Minä moitin itseäni pelkuriksi, raukaksi ja miksi tahansa, mutta aina vain olen levoton, sydämeeni koskee niin, että luulen sen pysähtyvän ikuisesti. Ellei sinua olisi, rakas, en tahtoisikaan elää. Ja teatteri, se on sentään parasta.

Hän hymyili kauniisti ja ummisti silmänsä leväten vuoteellaan rauhoittuneena.

— Teatteri on minun kilpeni, sen nostan suojakseni eikä vainoojani uskalla minua vaatia itselleen. Hän pelkää julkista mielipidettä, ei voi olla tungetteleva, mutta hänen kirjeensä — voi millaisia kirjeitä! Se on kuitenkin sydäntäsärkevää. Hänkin kärsii hirveästi, tunnen sen, luen rivien välistä enkä henno häntä toruakaan. Mutta minä pelkään häntä. Laine ei ole tavallinen mies, ei ole tavallinen mies!

Katri nyökkäsi omille sanoilleen, ja Alpre myönsi:

— Mies on tosiaan arvoitus minullekin. Hän luulee kaiketi sinun palaavan luokseen.

— Uskoo minun kyllästyvän sinuun ja teatteriin. Kuitenkin olen hänelle kirjoittanut varmasti ja lopullisesti, etten koskaan luovu sinusta enkä teatterista, vaikka hän ei suostu avioeroon. Tiedätkö, päätäni särkee ja olen hyviä uupunut. Suutele minua ja mene sitten lepäämään. Kiitos, ystäväni, tule aamulla noutamaan.

He sanoivat hyvää yötä toisilleen kuin kaksi ystävää, jotka tietävät, ettei mikään voi heitä toisistaan vieroittaa tai kylmiksi tehdä. Heillä oli täydellinen rauha toinen toisessansa, mutta samalla myöskin kuluttava levottomuus toistensa ulkonaisista vaaroista. Rakkaus oli heille kallis aarre, jota uhkasivat tuhannet seikat, kohtalokkaat salaiskut ja onnettomuudet.

Alpre toi seuraavana aamuna lääkärin, eikä Katri hennonut häntä torua.

— Alpre parka, en minä ole sinulle suuttunut, vaikka toitkin sen vieraan miehen sydäntäni kuuntelemaan. Sinä olit niin alistuvainen ja nolo, poikasenini, aivan kuin kepposesta kiinni saatu juoksupoikamme siellä teatterissa. No, mitä se herra sanoi minun sydämestäni?

— Käski lepäämään, sydänhermot kuuluvat olevan vialla.

— Sydänsuoni venynyt, vai...? — ivaili Katri. — Älä ole niin vakava, Alpre, katsohan minuun. Näethän, että puhun, nauran ja minun on nälkä.

— Enhän minä ... muuten vain ... Onko vielä päänsärkyä? — kysyi Alpre yhä levottomana.

— On ja ei. Jos noin katsot, niin on. Jos hymyilet ja katsot suoraan ja tynesti, niin pääni paranee.

Alpre syleili häntä kiihkeästi tuskallisella hellyydellä.

— Se tohtori pelotti sinua varmasti, nyt minä sen tiedän.

— Hän käski meitä lähtemään Harjuun. Sinun pitäisi olla ihan yksin, ilman minkäänlaista ponnistusta.

— Hullu tohtori! Minä kuolisin ensimmäisenä päivänä.

— Katri, minäkin luulen, että sinun pitää levätä. Minä pyydän sinua, lähdetään...!

— En ikinä. Minä näyttelen, kunnes olemme olleet joka paikassa, missä on ilmoitettu. Minä en tingi. Ja nyt menemme harjoituksiin.

Katrilla oli erinomainen voima saada harjoitukset sujumaan. Täynnä eloa, kekseliäisyyttä ja näyttämöllistä vauhtia hän piteli ja käänteli tovereitaan kuin vallattomasti leikkien, tulistuen, nauraen ja itkien, vakavaan päätökseen yhtyen ja eläen kuin kala vedessä. Näin hän heittäytyi osasta osaan ja tartutti työnnön toisiin. Se ei ollut ohjausta, se oli leikkiä, pyhää, suurta antautumista taiteelle,

unohtumista tehtävänsä, niin että kaikki luonnollisten voimienkin rajat syrjäytettiin noustessa mahdollisuuden piiriin, yliluonnollisen rajalle.

Toverit huomasivat sen toisinaan, mutta heidän rakkautensa ja ihailunsa oli niin suuri, ettei kukaan heistä suonut värähdyksenkään kasvoissansa ilmaista ajatustaan. Heidän sydämensä vapisi, ja pyhällä hartaudella he ottivat vastaan sen uhrin, minkä näkivät toverinsa heille antavan, vaistomaisesti tajuten, ettei muuta neuvoa ollut.

17.

Tampereelta he lähtivät pohjoisempaan, ja koska kesä oli jo hyvällä alulla, järjestivät he Taavi Arvon kappaleen ulkoilmanäyttännöksi pikkukaupungeissa ja maaseudulla. Metsänä oli pieni koivikko ja taustana tavallisesti vesi.

Tällä kertaa he olivat saaneet oikealle harmaan mökin ja vasemmalle matalan kallion. Ala oli suppea ja näyttämöllä ääriiviivat. Katsojat istuivat viettävällä nurmikolla.

Näyttelijät olivat jo tottuneet liikkumaan luontevasti ulkoilmassa ja käyttämään ääntään ilman ponnistusta ja kuitenkin saaden puheensa kuuluville.

Eräänä sunnuntaina he olivat saaneet rinteeseen täydeltä väkeä, ja juhlatuulella ollen yleisö valmistui hartaudella katselemaan paljon keuhuttua esitystä. Pienen kaupungin huomio oli keskittynyt tähän tilaisuuteen tehden siitä keskikesän juhlan. Kirkkonaika oli juuri päättynyt ja kellojen juhlallinen kaiku vaiennut, mutta hiljainen hyminä kävi yli seudun, eikä kukaan hennonnut häiritä sitä äänekkäällä puhelulla.

Yleisö liuskeli rauhallisena nurmikolla ja juhlapukuiset riensivät ottamaan haltuunsa numeroidut paikkansa penkeillä. Kansan taaja joukko seisoivat taaempana. Kaikkien kasvoilla viihtyi jännitetyn odotuksen hymy.

Tavaksi oli tullut laulaa yhteisesti ennen näytännön alkamista. Sen jälkeen näyttelijät astuivat esiin harmaasta mökistä.

Katri ja hänen vastaanäyttelijänsä, joka esitti Kaivolaa, ilmestyivät rannalle kumpikin eri puolelta.

Katsojat mutisivat jonkun sanan, nousivat seisaalleen penkeillä unohtaen, missä olivat. Kuului naurua hauskoissa kohtauksissa ja sanasukkeluuksia. Näyttämöelämä ja katsomo sulivat yhteen. Vähitellen, toiminnan alettua ja sen kehittyessä vaikenen yleisö ja samoin vallitsi täydellinen hiljaisuus koko luonnossa. Nuoren miehen ja naisen kohtalokas elämänsä piti yleisöä lumossa.

Siinä ei arvosteltu, ei tingitty eikä vertailtu, siinä elettiin ihanan sunnuntaipäivän satua koivujen siimeksessä, hymyiltiin ja kyyneliä vuodatettiin.

Kehittyneet ihmiset ja luonnonlapset seurasivat esitystä samanlaisin tuntein. Kappaleen useimmat naiset ja liian rohkeat käänteet sopivat hyvin luonnonhelmassa, toiminnan paikkana kun oli laaja, rajaton ympäristö ja aikana ikuisuus. Keinotekoinen ja muodontarkka ei olisi täyttänyt tätä näyttämöä, niinkuin täytti villin tytön lohduton taistelu kohtaloaan ja itseään vastaan.

Vähitellen, kohtaus kohtaukselta näytelmän loppuun mennessä laskeutui raskas mieliala otsille ja sydämille. Hiljainen juhlaranta muuttui hartauden rauhoitetuksi alaksi, ja pieni kaupunki tuntui lumoutuneena pysähtyneen katselemaan Katrin taistelua elämästä.

Alpre oli nähnyt kappaleen kymmenet kerrat, mutta tänään se teki häneen erikoisesti järkyttävän vaikutuksen.

Yleisön laulaessa ja poistuessa hän nouti Katrin mökistä saattaakseen hänet hevosella kotiin. Katri oli viime aikoina käynyt yhä heikommaksi pysyen pystyssä vain erinomaisen lujan tahtonsa ponnistuksella. Itse hän sanoi, että se oli Alpren huolenpitojen ansio.

— Oletko meihin tyytyväinen? — kysyi hän yrittäen hymyillä asuntoonsa päästyään.

— Ihastunut olen, — sanoi Alpre auttaen Katria järjestämään itselleen mukavaa lepotilaa sohvalle.

— Sitten on kaikki hyvin. Ja nyt minä saan levätä. Ei ole enää yhtään paikkaa käymättä ja täällä vielä esiinnyimme kun ohjelmamme loppuun, niin sitten levätään — levätään kauvan, rakas! Ja minä saan olla aina sinun kanssasi. Aina, aina! — Hän ummisti silmänsä. — He olivat lopulta niin hiljaa. Rakas, kuinka

tuntui suloiselta heitä hallita, sulattaa yhteen luonto, ihmiset ja taide —; niinkuin uskonto.

— Sinun voittonsi on suuri, rakas Katri — se on suuri, — sanoi Alpre vakavana.

— Minun on nyt niin hyvä — niin hyvä. Jää luokseni, kun nukun.

Katri lepäsi vuoteellaan sohvalla aamunuttuun käärittynä silmät ummessa. Luomet olivat raskaalla painollaan sammuttaneet sen tulen, joka hänen kasvoilleen antoi kukoistuksen hehkun. Silmien ummistuessa vaipui uneen tahdon elävöittävä voima, ja Katri lepäsi riutuneena, kuin loppuun palaneena ja sammuvana liekkinä.

Rakastavan miehen sydäntä kouristi nähdä hänet sellaisena, unessakin yhä raskaasti hengittävänä, hieno puna poskillaan.

Alpre laski kätensä nukkuvan otsalle ja tunsi sen polttavan. Hän ei tahtonut odottaa Katrin heräämistä, vaan lähti hakemaan lääkäriä totellen oman sydämensä tuskaista vaatimusta.

Missä lienee unimaailman ja todellisuuden raja? Katri nukkui voimatta kättään liikuttaa taistellen väsymättömän voiman kanssa.

— Nouse — nouse! — huusi hänelle tuntematon ääni.

Hän juoksi, kompastui ja nousi eikä päässyt etenemään. Hän huusi tuskassaan maahan uupuneena, käsissään ja jaloissaan raskaat kahleet. Hän ryömi auringonpaasteessa janoisena ja menehtymäisillään.

Kaivola virui hänen vierellään ja ojensi kättään auttaakseen, mutta heidän välillään oli este. Katri yritti tarttua ojennettuun käteen, mutta ei voinut ja sanoi:

— Enhän minä saa tarttua sinun käteesi, olethan kuollut!

— Sinä olet vaarassa ja tuskassa ja minä rakastin sinua. Nouse ja poistu, minä tahdon, että elät Kaivolassa ja viljelet peltojani. Siellä on nyt niin kaunista, ja Juonala soittaa esituvan kamarissa, — sanoi Kaivola.

— Kuinka minä voisin nousta näiden kahleiden painamana, olen maahan sidottu eikä voimani riitä — olen antanut ne kaikki taiteelle. Etkö näe, että olen pitänyt valani niinkuin näytelmässä on sanottu? Etkö sinä ole jo tyytyväinen? — kysyi Katri.

— Minä olen aina ollut sinuun tyytyväinen ja tuskani on lieventynyt sinun kauttasi, morsiameni, mutta sinun oma kohtalosi vaanii sinua. Se lähestyy, nouse, nouse!

— Auta minua, kuuletko jymyä? Se on kuin ukkosen ääni. Se tulee, sen voima lamauttaa ja tukehuttaa minut, auta, päästä minut kahleista! — huusi Katri.

Katri kirkaisi ja liikahti vuoteellaan vapautuen painajaisesta. Hän avasi silmänsä ja nosti kätensä huutaen: — Auttakaa, auttakaa!

Keskilattialla seisoi Valto Laine hattu kädessä päällysvaatteissaan, talon emäntä seurassaan.

Katri huusi kimakasti tuijottaen heihin ja vaipui samassa hervottomana vuoteelleen.

— Mitä tämä tietää? — kysyi Laine.

— Hyvä Jumala, rouva Juonala on sairas. Tulkaa, hän on pyörtnyt!

Rouva haki kylmää vettä ja hoiteli Katria palauttaen hänet tajuihinsa, mutta ei voinut käsittää, miksi Katri huusi yhä Laineeseen tuijottaen.

— Lienee minun syyni, olen varmaan säikäyttänyt. Hän on sairas, hyvin sairas. Katri! — yritti hän murtuneella äänellä, mutta sairas huusi yhä tuijottaen heihin.

Laine peitti silmänsä ja riensi pois hyvästelemättä.

Alpre oli tavannut lääkärin ja kiirehti tuomaan hänet mukanaan aavistamatta, mitä oli tapahtunut.

— Katri rouva on hyvin sairas. Tukkukauppias Laine kävi täällä häntä tapaamassa. Minä luulen, että Katri säikähti, — selitti rouva. — Jos olisin aavistanut, että hän oli näin heikko, en tietenkään olisi päästänyt herra Lainetta tänne.

Alpre oli polvillaan vuoteen ääressä silitellen rauhoittavasti sairaan päätä.

Lääkäri totesi kuumeen voimatta ainakaan heti määritellä, mistä se johtui. Äärimmäinen varovaisuus oli välttämätön.

Seurasi tuskallisia viikkoja, joiden kuluessa Katri oli vuoroin parempi, vuoroin heikompi.

Hän itse sanoi olevansa aivan terve, ei mitään tuskia.

— Olen väsynyt, hiukan väsynyt. Täällä Harjussa on niin suloista levätä, — sanoi hän hymyillen ja heikosti painaen Alpren kättä, kun oli lopulta uskallettu viedä hänet kotiin.

18.

Taavi Arvo ja Tuomas Salmela asuivat kesää Harjussa ja olivat päivittäin Alpren ja Katrin vieraina. Katri oli niin tahtonut.

— Tehän kuulutte kaikki minulle, — sanoi hän hymyillen.

Juonalan soittaja asui yhä peräkamarissa Kaivolassa, ja avatusta akkunasta kuului hänen viulunsa ääni yli kylän ja tuuditteli lepoon Katrin sairasta sydäntä.

Viime aikoina ei Katri enää jaksanut kuulla soittoa usein.

— Miksi et? — kysyi Alpre, joka ei juuri milloinkaan jättänyt häntä yksin.

— Rakas, minä kuulen hiljaisuudessa vielä ihanampaa soittoa. Et tiedä, rakas, kuinka se houkuttelee. Se on levon soittoa, rauhan säveleitä. Ja minä tahdon kauvas, äärettömän kauvas, sinne mistä se soitto on kotoisin.

— Jos sinä vain lujasti tahtoisit, niin et ikävöisi sinne, — sanoi Taavi Arvo.

— Minne, hyvä poika? — kuiskasi Katri.

— Sinne, mistä se soitto on kotoisin, — sanoi Arvo voimatta käyttää sanaa "kuolema".

— Sinä ja Tuomas olette hiukan mustasukkaisia elämän ja kuoleman Herralle. Alpre on niin toisenlainen. Hän ymmärtää ikävöimiseni ja suo minulle, mitä haluan. Lepoa, lepoa, olen niin väsynyt. Tahtoisin nukkua enkä uskalla.

— Miksi et? — kysyi Taavi Arvo ihmeissään.

— Näen pahoja unia — — Laineesta. Minulla on paha omatunto. Ei kukaan — ei kukaan voi minua päästää, olen ainaisesti sidottu, omasta syystäni tuomittu. Tämä on niin raskasta, niin raskasta!

— Olet sairas, rakas Katri, ja siksi tuntuu kaikki niin vaikealta, — sanoi Tuomas.

— Miksi minä sitten olen sairas? Enkö olisi syypää? Olen sitonut itseni toiseen, antanut itseni toiselle, teen kummankin onnettomaksi, jos elän tai kuolen. Enkö minä ole syypää? Katsoppa Alprea, hänkin kuihtuu, ennen aikojaan vanhenee.

Alpre ja Katri katsoivat neuvottomina toisiinsa. Laineen järkähtämätön kielto antaa Katrille ero oli heidän yhteinen surunsa.

Maisteri Harju oli Katrin pyynnöstä kirjoittanut Laineelle pyytäen häntä vihdoinkin suostumaan, sillä Katrin sairaus oli hyvin vaarallista laatua ja kävi päivä päivältä uhkaavammaksi. Ellei hän uskonut heidän sanojaan, niin saattoihan tulla katsomaan nähdäkseen omin silmin, minkä tuhoisan vaikutuksen tämä jännittänyt tila oli Katrissa aikaan saanut.

Kirje harhaili pitkin maata. Laine oli matkoilla. Ei ollut muuta neuvoa — täytyi alistua odottamaan.

19.

— Tuskallisinta on tämä neuvottomuus, — sanoi Alpre Harju Salmelalle ja Arvolle.

He olivat jättäneet Katrin yksin lepäämään huoneeseen ja istuutuneet puutarhaan.

Joku ajoi matkakärryissä maantiellä ja pysähtyi portille. Kolme ystävästä katsoivat toisiinsa hämmästyneinä. Matkamies oli Valto Laine. Hän astui heitä kohti puutarhaan. Taavi Arvo ja Tuomas Salmela poistuivat tervehdittyään tulijaa.

Laine oli paljon muuttunut. Miehen liian varma ja itsekylläinen ryhti oli väistynyt. Vakava ja hiukan katkera ilme kasvoilla kertoi pettymyksistä.

— Tulin tapaamaan Katria, — sanoi hän tynnosti.

— Katri on hyvin sairas, — esteli Alpre.

— Vieläkin? — huudahti Valto Laine.

— Niin, siitä saakka, kun te hänet viimeksi...

— Säikäytin. Kaiketi hän oli sairas jo sitä ennen.

— Oli, hyvin sairas.

Laine katsoi Alpreen ja he olivat hetkisen ääneti.

— Tiedetäänkö syytä Katrin sairauteen? — kysyi Laine.

— Lääkäri arvelee sen johtuvan epätoivoisesta mielialasta. Katri syyttää itseään omasta tuskallisesta kohtalostaan.

— Mikä hänestä siinä on tuskallisinta? — tiedusti Laine puristaen huuliaan kokoon.

— Minun ymmärtääkseni hän kärsii pahimmin suhteestansa meihin kumpaankin. Hän on sitonut itsensä teihin ja antanut rakkautensa minulle.

Laine liikahti maltittomasti kuin iskusta, joka koskee, vaikka sitä on varmasti odottanut.

— Minä olen tullut näkemään ja kuulemaan. On vaikea — minä en voi muuten päättää mitään, — sanoi Laine.

— Ymmärrän, vaatimuksenne on oikeutettu.

— Ellei se ole vaarallista Katrille.

— Yksin sekin seikka, että tahdotte säästää häntä, todistaa olevanne hänelle suosiollinen, — vastasi Alpre, — ja niin ollen taittuu kärki kiihtymykseltä, joka Katrille olisi nyt hyvin turmiollista.

— Te valitsette sananne kovin kohteliaasti, — sanoi Laine nyreänä. — Olette kai pitänyt minua maantierosvon tapaisena, joka tulee vaatimaan hengen tai — rakkauden. Minä en vaadi kumpaakaan.

Alpre ojensi kättään osoittaakseen kiitollisuuttaan, mutta Laine ei ollut näkevinään, seisoi vain kuin odottaen.

— Minun pitää kaiketi paljastaa itseni hyvinkin tyyten, ennenkuin voidaan suostua pyyntööni. Alistun ja pidän sen kohtuullisena. No niin. Minä en syytä Katria. — Laine hymähti katkerasti. — On kuitenkin tarvittu sangen paljon... Mitäpä siitä, kun kerran on pakko luopua, niin ei auta ylpeillä. Minä olen kompastunut onnettomuuteeni ja taittanut sisuni, ellen sanoisi selkärankani. Olen ollut matkoilla, — lisäsi hän katsoen akkunaan, joka oli auki.

Alpre ymmärsi hänen maltittomuutensa.

— Tahdotteko odottaa hetkisen, minä käyn valmistamassa Katria.

Laine istui pöydän ääreen odottamaan, ja Alpre riensi ilmoittamaan Katrille.

— Minä kuulin hänen äänensä, — kuiskasi Katri maaten melkein liikkumattomana leposohvallaan väljässä aamupuvussa, joka oli hänen ainoa jäljellä oleva turhamaisuutensa. — Olen itsekin hämmästynyt — tuntuu helpommalta, että hän on tullut. Mitä luulet? Kenties hän... Ei, ei, en tahdo kuvitella mitään. Jos sitten pettyisin, en kuitenkaan jaksaisi kestää. Anna hänen tulla.

Alpre toi Laineen huoneeseen jättäen hänet kahden Katrin kanssa.

He katsoivat toisiaan kuin tunnustellen, mikä vaara kummaltakin puolen uhkasi, ja tyyntyivät

huomatessaan muutaman kuukauden vanhentaneen tunteet ja sammuttaneen vihan ja intohimoisen kiihkon.

— Ojennan sinulle käteni sovinnoksi ja pyydän sinua unohtamaan, että olen tuottanut niin paljon tuskaa, — sanoi Katri.

— Se tuska ei ole sitä laatua, että sinua siitä syyttäisin. En ainakaan nyt enää. Olen siihen tottunut — taikka oikeammin mieltynyt.

— Tuskaasiko? — huudahti Katri entiseen eloisaan tapaansa. — Olisitko sinä niin paljon muuttunut! — lisäsi hän hiljemmin.

— Kai minä olen. Eräs viisas mies sanoi minulle, että luonteeni vaatii kovaa kuria tullakseen hiotuksi.

— Valto, sinä et ole mikään tavallinen mies.

— Kuinka sen asian ottaa. Kiitä onneasi, että silloin eräänä iltana siellä portaissa sattuma pelasti meidät perikadosta. Onhan siitä hetkestä aika huippaus tähän päivään ja tähän tapaamiseen.

He vaikenivat tunnustellen itseään nimittääkseen ne syyt, jotka heidät ehdottomasti erottivat.

— Kummallista, — sanoi Laine hymähtäen, — matkalla ajattelin vielä mahdolliseksi saavuttaa sinut.

Katri sävähti kalpeaksi ja sanoi arasti:

— Ja nyt...?

— Nyt minä rakastan sinua enemmän kuin ennen. Sinä olet minulle pyhä ja kallis ... en osaa pitää koreata puhetta.

Laine kääntyi pois peittääkseen tunnettaan ja Katri lepäsi liikkumattomana.

Hetken kuluttua Laine palasi akkunan luota, jonne oli siirtynyt, ja sanoi rauhallisemmin:

— Sen vuoksi annan sinulle vapautesi takaisin.

Katri kohosi istumaan ojentaen Laineelle molemmat kätensä, ja hänen suuri kiitollisuutensa ilmeni loistavassa katseessa, joka yhä oli syventynyt ja kirkastunut, samalla kuin ensimmäisen nuoruuden kukoistus oli vaihtunut kalpeuteen ja sielukkaisuuteen laihtuneilla kasvoilla.

— En muuta voi, — sopersi Laine tarttuen ojennettuihin käsiin. — Sinä olet niin muuttunut. Se murtaa sydämeni säälistä ja kaipuusta.

Hän kääntyi lähteäkseen huoneesta, mutta Katri pidätti häntä.

— Anna minun mennä! — pyysi Laine.

— Sinun suuri surusi ja uhrauksesi masentaa minut. Ehken jaksa sitä kestää.

— Katri!

— Ei, Valto, minä olen kaikesta sielustani kiintynyt Alpreen, mutta enhän olisi nainen, ellei sydämeni vuotaisi verta sinunlaisesi miehen vuoksi.

Laine likisti hänen käsiään ja suuteli niitä jättäen hänet äkkiä kätkeäkseen tuskansa ja estääkseen sitä puhkeamasta.

20.

Katri oli tämän jälkeen aivan rauhallinen ja nukkui toisinaan lyhyitä kuuroja.

Alpre ja nuorukaiset olivat iloisia yltyen toisinaan kovaäänisiksi kuin vallattomat pojat.

Katri hymyili heille ja sanoi heitä poikanulikoikseen yrittäen ottaa osaa heidän iloonsa. Mutta silloin hän aina sai kalliisti maksaa hetken riemun kärsien sietämätöntä hermosärkyä sydämessään, tuskin voiden hengittää.

Alpre ei uskaltanut näyttää onneaan tai suruaan ja hoiteli häntä kuin lasta.

Kahden kesken Alpren kanssa Katri puhui Laineesta, mutta huomattuaan rakastetussaan sen johdosta tuskaa hän lakkasi ilmaisemasta tunteitaan ja huononi nopeasti.

Nyt Katri yritti lohduttaa Alprea ja tekeytyi toivorikkaaksi antautuen vaaralliseen ja kiihoittuneeseen mielentilaan, joka poltti ja kulutti hänen loppuun palanutta sydäntään.

Rakastavaiset leikkivät elämän lepattavalla liekillä lohduttaakseen toisiaan ja maistaakseen elämän onnea aavistaen, että se oli oleva lyhyt.

— Eihän iäisyys ole pitkä eikä lyhyt, — viisasteli Katri. — Se on vain hetki. Ja me elämme monen monta hetkeä, siis monen monta iäisyyttä.

Heidän valvotut hetkensä olivat onnen hymyä, ja Katrin tuskakin muuttui mieluiseksi, siksi että hän tiesi kärsivänsä rakkautensa vuoksi.

21.

Eräänä aurinkoisena syyspäivänä, kun Juonalan soittajan viulu lauloi "Ilon ilmaisia", nukkui Katri heräämättömään uneen.

Hän oli pukeutunut ylleen valkoisen aamupukunsa ja pistänyt tulipunaisen ruusun tukkaansa, kujeillen ojentanut kätensä Alprelle ja sanonut:

— Olen nyt niin väsynyt — niin kovin väsynyt, tahdon nukkua oikein kauvan. Kun herään, lähdemme matkalle. Minä olen nyt niin terve. Niin, niin — vakuutti hän hymyillen. — En ole pitkään aikaan ollut näin terve!

Viulu lauloi yhä ja pikku linnut yhtyivät livertämään päivän paistaessa Juonalan soittajan akkunaan.

Äkkiä Juonala laski viulunsa: tuntui kuin joku olisi painanut sen alas hänen kädestään.

Taivas peittyi pilveen, ja Alpre Harju kiirehti askeleitaan metsässä palatakseen kotiin.

Hongikko kohosi tänään niin huimaavan korkeana synkistynyttä taivasta kohti, ja harjun siimes tuntui kolealta ja synkältä. Ilta lähenei ja varjot olivat kadonneet pimeyteen.

Alpre Harju oli varuillaan oman mielialansa suhteen ja moitti herkkyyttään tuntiessaan sydänmaan kaameuden tavoittavan itseään vihamielisenä ja ahdistavana. Samassa hän muisti Katrin metsän ystävänä ja erämaan asukkaana, tuntien sanomatonta hellyyttä hänen lapsuuttaan kohtaan. Erämaa kävi hänelle samalla ystäväksi ja tuntui kehoittavan kiirehtimään kotiin katsomaan, mitä virkistävä uni oli Katriin vaikuttanut.

Hän astui varpaillaan rakastettunsa huoneeseen ja pysähtyi keskilattialle.

— Eihän se voi olla totta! — sanoi hän polvistuessaan ja kuiskaillessaan rakkaansa nimeä.

Eihän sitä koskaan usko, ei voi uskoa sen äänen ainaisesti vaienneen, joka vasta puhui onnesta ja elämästä. Katkera tieto toteaa kuitenkin ikuisen eron tapahtuneen ja elämän muuttaneen muotoaan.

End of Project Gutenberg's Näyttelijättären tarina, by Selma Anttila

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NÄYTTELIJÄTTÄREN TARINA: ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook,

except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the

copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by

sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.